

(НЕ)ЗАБРАВЕНИТЕ

НЕ ЗАБРАВЕНИТЕ

Факултет по журналистика и масова комуникация

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

София, 2017

Тази книга е създадена от студентите от втори курс, специалност „Книгоиздаване“, във Факултета по журналистика и масова комуникация на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Тя е резултат от занятията по дисциплината „Учебно издателство – майсторски клас“ с преподавател Георги Александров през академичната 2016/2017 година.

© Александра Илиева, Анна Олегова, Антон Драганов, Георги Александров, Дияна Каравидова, Екатерина Керелова, Елена Кочанкова, Елена Пъневска, Иванка Иванова, Илиана Христова, Йоана Велинова, Йоана Пиперевска, Кристина Кордова, Кристина Петрова, Кристина Цветкова, Лиляна Рунева, Лора Лазарова, Маргарита Данаджиева, Маргарита Димитрова, Марио Йорданов, Мария Славова, Мартина Герова, Милена Нинова, Мира Ереева, Мира Милева, Нели Желева, Петя Кънчева, Петя Якова, Полина Топалова, Радостина Димитрова, Светослава Будинова, Станимира Николакиева, Теодора Динева, Цветелина Генева, Цвети Димитрова, Яна Николова – текстове, 2017

© Кристина Кордова – корица, 2017

© Freerik.com – графичен елемент, 2017

© Факултет по журналистика и масова комуникация

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

ISBN 978-954-8194-87-7

Съдържание

На пазителите на словото

Читателю, нека ти разкажем...

Малки

Елена Пъневска: Читалня в планината

Станимира Николакиева: Невольо! Невольо!

Лора Лазарова: Първата обществена библиотека

Екатерина Керелова: Библиотечното дело в Батак

Цветелина Генева: История и наследство на Габровската училищна библиотека към Националната Априловска гимназия

Цвети Димитрова: Първото еврейско читалище и библиотека в България – преди и сега

Лиляна Рунева: Балканската любов към книгата

Марио Йорданов: Поглед назад

Антон Драганов: Борба за знание

Мира Ереева: Читалищната библиотека от крайния квартал

Йоана Пиперевска: Обречени на бъдеще

Кристина Цветкова: Библиотека на дунавския бряг през погледа на поколенията

Нели Желева: Малка библиотека с големи амбиции

Петя Якова: Библиотеката в Стамболийски – дом на класици и граждани

Светослава Будинова: Незабравени спомени и непрочетени книги

Големи

Анна Олегова: Библиотека на бъдещето

Дияна Каравидова: Домът на морските читатели

Илияна Христова: Падането на бариерите –читателите и библиотеката

Кристина Петрова: Културната мисия на Регионалната библиотека в Русе

Маргарита Данаджиева: Габрово, книгите и театърът

Мартина Герова: Библиотеките все още дишат!

Специализирани

Иванка Иванова: Тежестта на книгите

Мария Славова: Възможности за читатели със слабо или нарушено зрение

Теодора Динева: По следите на Царската библиотека

Радостина Димитрова: А знаете ли къде се съхранява военната ни история...

Милена Нинова: Библиотеката на Министерството на външните работи

Маргарита Димитрова: Библиотеката на комунистическия елит

Чуждестранни

Мира Милева: Съживяването на една легенда

Кристина Кордова: Книжовните съкровищана Оксфорд

Елена Кочанкова: Емблематичните библиотеки на Холандия

Яна Николова: Големите три, но в Азия

Проблематика

Йоана Велинова: И всичко изчезна в пламъци

Полина Топалова: Глоб@лен свят – Глоб@лни библиотеки

Петя Кънчева: Малко по въпроса за парите

Александра Илиева: Културно богатство на клик разстояние

Георги Александров: От „всяко печатно нещо“ до „произведенията в дигитална форма“

С благодарност

На пазителите на словото

Читателю, нека ти разкажем...

Преди изобицо да започнем работа по нашата „книга за забравените библиотеки“, както условно я бяхме нарекли, имахме ясното съзнание, че това всъщност няма да бъде книга за библиотеките, а книга за хората – за онези, които поддържат библиотеките и се сблъскват с проблемите им всекидневно, за привържениците на идеята библиотеките да съществуват като иновативни институции.

Обиколихме цяла България. Минахме през библиотеки към читалища и училища. Посетихме регионални и специализирани библиотеки. Отбихме се, естествено, в библиотеката на Факултета по журналистика и масова комуникация като истински негови представители. Изкачихме се до хижа високо в планината. Мислено пътувахме до Китай, Япония, Корея и Холандия. Действително отидохме до една от най-старите университетски библиотеки в Англия. Проучихме финансирането на библиотеките. Поразровихме се из миналото на библиотечното дело.

След обширното ни пътешествие остават не само текстовете в тази книга, но и срещите с хората от библиотеките. Ако сме успели да предадем думите, които те споделиха с нас, ако сме успели да дадем лице на всяка от техните истории, значи сме изпълнили задачата си да пресъздадем безценния им труд.

Студентите от втори курс,
специалност „Книгоиздаване“
2016/2017 г.

МАЛКИ

Елена Пъневска

Читалня в планината

Има нещо много съблазнително в това да търсиш нечия чужда история, която да разкажеш през своя поглед. Трябва да представиш фактите такива, каквито са, но и същевременно не можеш да оставиш своите впечатления и емоции настрана. Така и аз в търсене на „моята“ глава в тази книга се изкачих на 1500 метра надморска височина, някъде из дебрите на Средна Стара планина, за да намеря хижа „Козя стена“. Именно там, където с просто човешко око не можеш да видиш всички била, които те заобикалят, и дори не можеш да възприемеш величието и красотата на могъщите планини и гори, аз намерих историята на двойка хижари, а те ми позволиха да я превърна в своя собствена. Но нека започна всичко отначало.

Часът е 6:30 сутринта и слънцето вече се опитва да пробие спокойното нощно небе. Събота е. Повечето хора са се отдали на сън и почивка, а аз съм будна единствено заради ентусиазма, който имам, да се кача до хижа „Козя стена“. Заедно с баща ми, моя съратник по приключения, и Кай – симпатичен бял голдън ретрийвър, който има изключителната претенция да се вози на предната седалка, взимаме раници под ръка, палим колата и тръгваме към приключението, което сме си отредили.

Докато пътуваме, виждаме как луната бавно се скрива и прави място на слънцето. Минаваме през различни селца и навсякъде времето е различно: някъде ясно, а другаде толкова мъгливо, че къщите не се виждат. Надяваме се единствено горе в планината да ни чака слънце и мъглата да остане далеч долу, при хората. Точно в 9:00 ч. сме на Беклемето. Разбира се, по ирония на съдбата всичко наоколо е в мъгла, а отдалечените от нас части се озаряват от лъчите на най-сладкото слънце. И за да бъде приключението пълно, табелата, на която е изписано хижа „Козя стена“, сочи към бяла, гъста и леко плашеща мъгла, която едва се надига, а ние бавно вървим през нея към неизвестното. Не виждаме нищо. Не знаем какво ни очаква. Толкова

е... вълшебно. За щастие само след около половин час излизаме на слънце и старопланинските красоти започват да ни заобикалят и да взимат дъха ни. Не мисля, че мога да ви опиша с думи величието, на което ставаме свидетели, или как, докато ходим по тесните кози пътеки, спираме просто за да погледаме някъде в далечината и виждаме само планини, била, върхове – нито следа от цивилизация. В такива моменти човек наистина осъзнава колко е малък в сравнение с природата.

След два часа и половина поход стигаме до хижата. Там ни чака Таня Даскалова, хижарката, със своето малко бебче. Сядаме, за да си починем на терасата. Пием топъл чай и се оставяме на природната гледка да ни омайва... Таня започва да ни разказва за себе си. Тя е планински водач, завършила е испанска филология и е културен антрополог. Една истински позитивна и мила жена, майка и човек, който говори с много любов за книгите и за живота в планината. Сигурно се чудите как някой с две висши образования и пет езика решава да загърби всичко, свързано с досегашния начин на живот, за да заживее в хижа. Причините са две – желание за промяна и любов. Близките ѝ реагирали бурно на това нейно решение, но тя най-чистосърдечно ми споделя как всичко в живота ѝ се е получавало без проблем, как винаги е имала късмет. Откакто живее в „Козя стена“ обаче, нещата в живота ѝ се случват още по-лесно.

Сн. Елена Пъневска

„Преди това сякаш живеех в мъгла и изведнъж тя изчезна, и пред мен се откри ясен път – оттогава всичко, което правя, се случва с лека ръка, а аз се чувствам много удовлетворена. Но разбира се, най-трудното в това да промениш живота си или себе си е да се решиш да направиш промяната“, споделя ми хижарката.

Още като студентка е обикаляла по различни хижи и е празнувала Нова година и Осми декември на „Козя стена“. При едно от последните посещения в хижата като гост вижда две неща, които привличат вниманието ѝ и са виновни за това да остане там. Едното са струпаните в безразборен ред книги, които били, както Таня през смях ги определя, „тежка комунистическа теория“, но въпреки това самата идея хижата да има малка библиотека още тогава ѝ допада много. А другото, което не само привлича вниманието на Таня, но и нейното сърце, е хижарят Иван. Днес те вече са семейство и си имат момченце.

Първоначално Таня малко по малко започнала със своя женски допир да разкроява хижата не само интериорно, но и да я обогатява културно и откъм събития. Решила да създаде кампанията „Професия: Хиждар“, чрез която да се набират средства за соларна инсталация, така че хижата да има електричество по цял ден. Освен това чрез „Професия: Хиждар“ Таня и Иво си поставили за цел да информират хората какво всъщност представлява това да си хижар, защото грижата за едно такова място, отделено от цивилизацията, е доста трудна. Паралелно с това направили и два документални филма относно кампанията. По същото време дочули и за инициативата „Къщичка за книги“, която насърчава свободната размяна на книги на специално обособени публични места, където взимаш една книга и оставяш друга, и решават да заформят и тази идея при тях.

В началото Таня изпитвала трудност да се раздели с книгите си, но преценила, че това е излишен егоизъм и занесла всичко в планината. Така стопаните на хижата започнали да редят своята малка библиотека върху няколко лавици, на които подреждали рехаво книгите. След време броят на четивата започнал да се увеличава, тъй като издателства като „Вакон“ и „Изток-Запад“ откликнали на инициативата „Къщичка за книги“.

През април 2015 г. Таня и Иван организират похода „На планина с книга“, по време на който всички участващи носели със себе си книги при изкачването си до хижата. Тогава пространственият капацитет на „Козя стена“ достигнал своя лимит. Като едни добри домакини хижарите почерпили всички млади хора, които дошли, и забавлението било на лице. „Правехме четения, писания, томбола за книги. Аз самата бях много развълнувана от подкрепата, която всички ни оказваха по това време“, спомня си с усмивка Таня.

Книжарница Orange също се превръща в един от източниците, които спомагат за нарастването броя на книгите по лавиците на хижата. Освен пренасяната от хората литература при изкачването им пеша до хижата, някои зареждания се правели и с помощта на един стандартен за планината транспорт – с коне. Така книгите се увеличавали, а кампанията на Таня „Професия: Хижар“ успяла да осъществи своята цел и хижата се сдобила със соларна система – това била само една от многото следващи стъпки. След като вече имали постоянно електричество, Иван обещал на любимата си да ѝ направи читалня.

„Иван не е от хората, които обичат да четат, но въпреки това ми помогна много със зареждането на книгите. А щом ми каза, че ще направи читалня специално за мен, това бе още едно доказателство за неговата любов.“

И така към днешна дата читалнята е разположена на втория етаж на хижата. Едно уютно и подредено местенце, с удобни кресла и малка тераса с поглед към безкрайните планини. Всичко е наредено тематично. Специално кътче е отделено за българската литература, където виждам автори като Георги Господинов, Калин Терзийски и още много. За момента книгите в читалнята на хижата наброяват 817 заглавия. По своя воля се разделих с две четива от личната си библиотека, за да оставя и аз отпечатък в планинската читалня.

Стори ми се интересен и начинът, по който книгите бяха разпределени в различни категории. „По западен модел решихме да слагаме листчета за различните категории като философска, забавна, вдъхновяваща, незабравима, любовна или пък тъпа. Измислихме тези категории заедно с нашите посетители при откриването на читалнята“, разказва ни хижарката.

Официалното откриване на читалнята е било в края на октомври 2016 г. Въпреки известни пречки от страна на времето нямало възпрепятствани планинари читатели и местата в хижата се заели бързо. За пореден път хижата събрала много млади хора на едно място, обединени от любовта към книгата, природата и ароматния топъл чай. Сред гостите на събитието били още писателите Оля Стоянова, Мариян Желев и Александър Шпатов – все интересни личности, обичащи приключенията и, разбира се, описващи ги в своите книги.

Сн. Елена Пъневска

Интересно е, че още преди хижата да се сдобие със соларна система и с читалня Таня все пак е организирала събития, включително и литературно представяне – писателят Мариян Желев представя книгата си „На бял свят“ именно в „Козя стена“. На събитието присъстват около 120 души. „Въпреки че нямахме ток, се получи много хубаво представяне. Мариян беше по джапанки и с един челник раздаваше автографи на посетителите. Всичко беше толкова хубаво и непринудено“, казва Таня.

Хубаво и непринудено. Мисля, че наистина това са двете думи, които определят всичко, случващо се в тази хижа. Освен многобройните заглавия в библиотеката на хижата, там ще намерите и много настолни игри, които имат за цел да сплотяват хората. За разлика от останалите хижи, които имат и интернет достъп, „Козя стена“ вниква в истинския

смисъл на това хората да са социални (или както гласи надписът на първия етаж: „Нямаме Wi-Fi, говорете помежду си.“). Макар и да сме в ерата на комуникациите и социалните мрежи, ние сами се затваряме в едно наше балонче и не допускаме заобикалящия ни свят до себе си, а той е много красив, повярвайте ми.

Така че, ако един ден ви писне от злободневните теми и битовизмите, които ви карат да забивате поглед в земята, спрете за момент. Погледнете нагоре, качете се, извисете се, осъзнайте величеството и могъществото, което ни заобикаля. Изгубете се из козите пътеки на планината, за да откриете отново откъде сте тръгнали и накъде отивате. А ако имате желанието и куража, отидете до хижа „Козя стена“, за да се докоснете до любовта в цялата ѝ форма. Любов към книгите, към природата, към хората, към това да живеем, както искаме...

Станимира Николакиева

Невольо! Невольо!

Не. Няма да ви разказвам история. Не! Няма да пресъздавам фалшива реалност! И не ви обещавам, че всичко, което ще прочетете тук, ще ви хареса. Но поне се убедих, че добри хора все още съществуват. И честно казано това, което видях, много ми напомни на приказката за Неволята...

Оставам с впечатлението, че професията библиотекар е не само трудоемка, недобре платена, но и изпълнена с канцеларска дейност. Работа на пълен работен ден, безкористно раздаване от себе си и от времето си.

Дълги години дейността на Народно читалище „Кирил и Методий – 1931“ село Змейово, Старозагорска област, както и на библиотеката към него, е била прекъсната, а сградата – оставена да се разрушава и ограбва без никой да следи състоянието ѝ. След нехайното отношение към културната институция през 2008 г. читалището заживява своя втори живот, а възстановяването се оказва изключително трудна задача. „Желание и амбиция имаше, но пари нямаше! – разказва председателят на читалището Деля Видева. – Когато се захванахме с възстановяването на библиотеката, трябваше да започнем отначало, защото всичко беше разграбено – книгите, мебелите... Нямаше нищо. Разчитахме основно на дарения, защото нито държавата, нито общината ни финансираха. Искахме книги от други библиотеки. Хората от селото също много ни помогнаха – кой с двадесет книги, кой с петдесет книги. Каквото можеха даваха и с общи усилия успяхме. След това започнахме да купуваме нови четива, както знаете, те не са никак евтини, но вече имаме 3200 от всякакъв жанр. Имаме както чужди издания – френски, руски, италиански, така и български“ – споделя тя.

Имах удоволствието да се запозная и с Милена Янкова. По професия тя е секретар и библиотекар, а по призвание – обществен деец и читател. Сподели ми, че за парични дарения от доброжелатели и дума

не може да става. Но членовете на библиотеката продължават да се грижат за нея и често даряват книги от личните си библиотеки. И не само стари и прашни четива, а много често и съвременна литература. Милена разказва, че за да открие още съмишленици и дарители, отправя призив в интернет пространството, като се надява той да достигне до повече хора. За 2015 г. са дарени 220 книги, благодарение на този метод. Библиотеката е участвала и в програма „Българските библиотеки – съвременни центрове за четене и информираност“ през 2015 г. А който не може да дари книги, търси друг начин да помогне.

За периода 2012 – 2014 г. са направени подобрения на материалната база, а именно: два стелажа и бюро за компютър, дървена рамка за карта на България, дарени от Светла и Динко Диневи. Козирката на сградата е изработена от Илиян Петров и Георги Крайчев. Направен е и ремонт на покрива също със средства от дарения. За същия този период дейността на читалищната библиотека се изпълнявала от Недялка Стефанова. Със своята всеотдайност към работата си като библиотекар, по най-различни начини е привличала повече читатели – разнасяла е по домовете на стари и болни хора желаните от тях заглавия и периодични издания.

Библиотеката разполага с разгърната площ за читалищна дейност – 95 кв.м., 70 броя места в салона и един компютър. Регистрираните читатели са 45 при общо 130 жители на селото, ежегодно библиотеката има около 800 посещения и е абонирана за 3 вида периодични издания. Тя се финансира от четири основни източника – членски внос, дарения и завещания, субсидии от държавен и общински бюджет и други източници, съвместими с дейността на читалището. Всяка година се отделят по 600 лв., с които могат да се закупят 40 нови книги, от които преобладават български актуални автори, защото са предпочитани от читателите. Всеки последен петък от месеца библиотекарят и председателят на читалището посещават семинари за повишаване на квалификацията. Екипът на библиотеката има две мечти – да обогати библиотечния фонд и да утвърди библиотеката като информационен и културен център, осигуряващ свободен достъп на всички, включително и на лица в неравностойно положение. Нека библиотеката не е просто място за съхранение на книги, а информационно-културен център, който ни сближава и обогатява.

Милена споделя, че деца рядко идват, а ако дойдат, е през лятната ваканция. Но все пак е сигурна, че младите хора четат. Най-редовният посетител на библиотеката си остава козарят на селото – гражданин, върнал се на село, за да гледа животни. Изчел е почти всички налични книги и винаги се интересува от новоизлезлите заглавия.

Останах истински впечатлена от всеотдайността на жителите в село Змейово. По ирония на съдбата им се налага сами да издигнат като феникс библиотеката от пепелта и да се грижат за нея като за собствените си домове. Пазят я като очите си и милеят за нея като за децата си. Когато няма кой да ти помогне и парите не стигат, си длъжен да си помогнеш сам. А ако имаш късмет – ще си роден в Змейово, където всички са си свои. Много ми се иска да приличам на тях.

Лора Лазарова

Първата обществена библиотека

В Учредителния протокол при основаването на Първото българско читалище в Свищов четем:

...воспалени от родолюбието си решихме да поставим едно българско читалище, гдето да бъде библиотека и музеум.

Първото българско читалище „Еленка и Кирил Д. Аврамови“ е създадено на 30 януари 1856 г. На тази дата учителите Емануил Васкидович, Георги Владики, Христаки Филчов и Александър Шишманов се събират в дома на Димитър Начович и учредяват там „Читалище с музеум“. Васкидович подарява и личната си библиотека от 800 книги, създавайки по този начин основата на библиотечния фонд на новия културен институт. Още през първата година от създаването си, библиотеката събира 2000 тома, като по устав читалището се задължава да купува по един екземпляр от всяка новоиздадена българска книга. По този начин са набавени почти всички заглавия на предосвобожденското книгоиздаване.

Настоятелство на читалището решава то да се помещава в една стая на училище „Св. Преображение“. Решават още, че читалището ще бъде отворено всеки ден за всички членове. През първите 5 – 6 години организационното и материално състояние на читалището е много добро. Успява да отдели средства за учене в чужбина на способни младежи, да издава учебници и да оказва финансова помощ на училищата. Успешното организиране на неделното обучение е безспорно постижение на първото българско читалище.

Преди Освобождението читалището се явява и като първата общодостъпна библиотека. Определена е специална комисия за набавяне на нови книги. В читалището постъпват всички нови книги и периодични издания. То организира и абонирането на отделни лица за тези издания, занимава се и с разпространяването на излизащите в

Цариград вестници. Библиотеката на свищовското читалище е една от най-богатите и най-добре подредените обществени библиотеки в страната и е добре използвана от гражданите. Направен е абонамент за вестниците „Право“, „Турция“, „Дунав“, „Зорница“, три френски, един гръцки и три немски вестника. Поема грижата и за абонамента и разпространението на в. „Македония“ в града. Плаща и абонамента за списание „Читалище“, издавано в Цариград. Според решението на настоятелството книгите и вестниците не се изнасят извън читалището. Доставят се по един екземпляр от най-новите научни съчинения на видни писатели, които да служат като ръководство за учителите по различни предмети.

През 1904 г. Кирил Д. Аврамов дарява 200 хиляди златни лева за построяването на сградата на читалището, където и до днес се помещава читалищната библиотека. Фондът ѝ е с над 103 хиляди библиотечни единици, като 6 хиляди от тях са вестници и печатни издания, а останалото са книги. В архивите ѝ се съхраняват 463 уникални ръкописа и старопечатни книги. Най-стара е ръкописната „Четвероевангелие“ от 1569 г., съставена от 198 листа, които са от дебела памучна хартия. От книгата става ясно, че тя е била притежание на поп Йорго от Килифарево. Самата книга е печатана в румънската столица Букурещ. Не толкова стара, но също ценна е една старопечатна книга от 1766 г. Интересното за нея е, че е печатана по заповед на руската императрица Екатерина. Част от фонда е и „Миней и триод“ от 1646 г. Книгата съдържа 315 листа от дебела памучна хартия. Тя, както и останалите стари книги, са с дебели дървени корици, покрити от специално обработена кожа. Безспорно място в сбирката на ценните книги заема „Свищовският дамаскин“. Ръкописът е от 1753 г. Той е открит и най-добре изследван от професор Любомир Милетич. Езиковецът прави задълбочено проучване на звуковата страна, морфологията и синтаксиса на свищовския говор от средата на XVIII век. Заключение на учения е, че „Свищовският дамаскин“ има голямо значение за историческото осветляване на североизточното българско наречие“. През 1995 г. книгата е реставрирана.

Уникалните книги се съхраняват при специални условия – температурата в помещенията и влажността на въздуха се контролират непрекъснато. Под контрол е осветлението, при което се разтварят

страниците на книгите. Старите книги, първите броеве на българската периодика, „Държавен вестник“, първите учебници и останалите стари книги са третираны със специален разтвор на формалин с цел консервацията и запазването им. Старите книги участват като експонати в различни изложби, но те престояват на открито не повече от няколко часа, също с цел тяхното запазване за поколенията. Най-критично за старите книги е лятото и тропическите температури, които в Свищов често надхвърлят 40 градуса. Тогава периодично в помещението, където се пазят книгите, се поставя вода на пода.

Библиотечният фонд днес се запълва основно чрез дарители. Често местни автори предоставят творчеството си, издателства даряват новоиздадените си книги, а понякога и граждани подаряват своите вече прочетени. Благодарение на богатия архив, много научни работници от България и чужбина се обръщат към тях, като след това предоставят трудовете си. Много дарения е получила библиотеката и по повод честването на 160 години от създаването ѝ. Доктор Иван Александров – директор на Регионалната библиотека във Велико Търново, дарява 160 книги.

В читалищната библиотека на малък град като Свищов активните читатели са над 900, като около 250 от тях са деца. Високо квалифицираните библиотечни специалисти Маргарита Колева и Веселина Спасова успяват да поддържат библиотеката като привлекателно място за гражданите. Освен с професионализъм, те се отличават и с изключителна отзивчивост и любов към работата си. Веднъж прекрачиш ли прага на библиотеката, няма как да не ги почувстваш като свои приятели и да не им се довериш в избора на следващото четиво. Те споделят, че работата на библиотекар е деликатна. Трябва да имаш подход към хората и да ги посрещаш с усмивка. Да разбереш какво харесват и да успееш да им предложиш и други автори. Да внимаваш да не ги засегнеш, защото хората често нямат изграден литературен вкус, но отиват там с желание и ти трябва да успееш да ги заинтригуваш и да им помогнеш да се влюбят в книгите. Разказват още, че има и много млади момичета и момчета, които посещават библиотеката. Често те отиват с готови списъци с книги, които са си избрали да прочетат, извън задължителната учебна литература. Понякога се водят и по „модни“ тенденции, като например

бума около „Анна Каренина“ и Паулу Коелю. Един от основните недостатъци на съвременното книгоиздаване според библиотекарките е лошото качество на книгите. Освен че често са с лошо съдържание, доста от тях са много зле подвързани и след втория читател започват да се разпадат. Детският отдел на библиотеката също е много посещаван, а най-малкият притежател на читателски картон е едва 3-годишен. Те споделят, че често децата остават там, за да четат и рисуват, и родителите им трудно успяват да ги накарат да си тръгнат. Библиотеката организира четения в детски градини, училища, домове за деца и домове за стари хора. Непрекъснато вземат участие в различни местни и национални проекти. На 10-ата сесия на проекта „Консервация и съхранение на уникални библиотечни документи“ печелят първо място, като основна цел е запазване и съхранение на уникалните ръкописи и старопечатни книги за бъдещите поколения. Всички стари книги са качени на електронен носител и по този начин е осигурен по-голям достъп до тях.

Библиотекарките споделят, че работата им определено не е тиха и спокойна, каквато е типичната представа на повечето хора. Средствата са малко, но работа има, и то доста. Казват, че е достатъчно признание, когато дете те види на улицата и те разпознае, защото си му прочел приказка в детската градина. Знаят, че усилията си струват, когато оставаш в съзнанието на много млади хора като човека, който е бил техният прозорец към света на книгите. Днес библиотеките съществуват и продължават да се развиват именно заради хора като Маргарита Колева и Веселина Спасова. Въпросът е докога, въпреки липсата на средства, ще продължава да има такива библиотекарки?

Екатерина Керелова

Библиотечното дело в Батак

През Възраждането огнищата на културното просвещение в Батак са две – училището и читалището. Жаждата за знания намира своя връх още преди Освобождението, като в селото има три училища. Сведения за първото читалище почти не са налични, но през 1873 г. една публикация във в. „Турция“ говори за неговото съществуване. Според нея Стефан Илич е подарявал редовно на училището и читалището в Батак в продължение на три години сп. „Читалище“ и в. „Право“.

В един от летописите за основаването на народни читалища преди Освобождението в България е отразено, че читалището в Батак е създадено през 1871г. Настоящото читалище „4 май“ е основано на 7 декември 1897 г. Първата постановка на театралната му сцена – „Многострадалната Геновева“, е от 1898 г. През 1911 г. читалищната библиотека наброява 820 тома. Огромна дейност в библиотеката развива поборникът и опълченец Георги Мяхов. По това време читалището се занимава и с издателска дейност, като през 1928 г. издава книгата на Йордан Венедиков „История на въстанието в Батак 1976 г.“ в 8000 екземпляра, а през 1935 г. читалището издава и брошурата на Янко Павлов „Мястото на Батак в новата българска история“ в 3000 екземпляра.

През 1974 г. завършва строителството на нова сграда и читалището се премества в нея. Новата библиотека разполага с пет помещения – читалня със свободен достъп, детски отдел, фонетичен отдел, отдел за изкуство и краезнание, книгохранилище. По това време библиотеката към читалището процъфтява и се радва на голям интерес. „Будните читатели имали свободен достъп до приказките на Андерсен и братя Грим, тайнствата на Шехерезада и 1001 нощ. На колко доблест и преданост се учат младите читатели от произведенията на Виктор Юго, колко топлина им дават Йовковите и Елин-Пелиновите разкази“ – споделя един от старшите библиотекари.

Книжният фонд се увеличава. Расте и броят на заетите книги, като през 1966 г. той достига 24 825. Ежедневно библиотеката работи с около 30 – 40 читатели и 70 – 80 тома напускат рафтовете, за да достигнат до хората.

Но така ли е и днес? Радват ли се книгите на читатели?

В момента библиотеката разполага с 41 468 книги и е отчела 3673 посещения за 2015 г. Европейските проекти, благодарение на които библиотеката се снабдява със специализирана литература, са изключително ценни за съществуването ѝ. Читалището има и два изпълнени проекта по други програми. Единият е издаването на книгата „Народни песни от Батак“ – събрани и изпети от д-р Георги Станков, нотирал песните и съставил сборника. Проектът е реализиран с конкурс на Национален фонд култура. Последното голямо дарение е творчеството на Петър Константинов, събрано в двадесет тома и дарено от неговата съпруга.

Библиотеката разполага с колекция от книги първо издание, отпечатани преди повече от 100 години (творчеството на Иван Вазов, Любен Каравелов...), но начинът на съхранение е недостоен – книгите са пъхнати в малка, влажна стая, покрити са с мухъл, без никаква система на подреждане – тоест, ако някоя книга изчезне, никой няма да разбере. Ежегодно в библиотеката се бракуват книги, а за реставрация дори не може да се говори. Такава е съдбата например на книгата „През кръв и пожари“ (1961) на Трендафил Керелов, бракувана, а след това дарена от една от служителките, за да бъде достъпна за читателите.

Друг библиотечен център на Батак е Историческият музей. Той е създаден през 1956 г., като паралелно с него е изградена и библиотеката към музея. В момента общият брой на книгите, с които разполага, е 4206, а изданията се съхраняват на няколко различни места (според режим на съхранение – влажност, температура, тематика, възраст и достъп). Различният начин, по който функционира библиотеката на музея, е заради специфичния му начин на финансиране и законовата уредба. По наредба Н-3 от 3 декември 2009 г. за реда на извършване на идентификация и за водене на Регистъра на движими културни ценности, всяка една книга, която датира отпреди 100 години, се превръща в движима културна ценност. При вписването

и всяка една от тях получава регистрационен номер, чиито цифри в последователност посочват поредността на вписването за съответната година, годината, номера на партидата, в която се извършва, и номера на категорията. При промяна на статута на културната ценност (книга), партидният номер не се променя. Разликата между библиотеките към читалищата и библиотеките към музеите е точно този закон. Ако в една библиотека книга, която е повредена, се бракува, то в музея се реставрира и при дадените критерии става движима културна ценност, следователно не се ползва от читателите, а се превръща в експонат.

Освен многобройните си дейности, уредниците на музея активно се занимават с книгоиздаване. Всяка година се заделят по 2000 лв. за закупуването на нови книги, а 2016 г. е юбилейна и от бюджета са отделени още 30 000 лв. за издаването на юбилеен сборник, посветен на навършването на 140 години от Априлското въстание и 60 години от създаването на музея. Така на бял свят се появява Том 4 на „Известия на Исторически музей Батак“ с подзаглавие „Историческото богатство на Батак“ и са преиздадени още две книги. На голям успех се радват книгите на Ангел ГорановБойчо, „Въстанието и клането в Батак“ – преиздавана цели четири пъти, Йордан Венедиков, „История на въстанието и клането в Батак 1876“ – преиздавана два пъти, „История на Батак“ преработена, допълнена и преиздадена за втори път.

Батак е един от най-будните културни центрове на Възраждането и макар днес да е един от малките градове на България, той е запазил част от духа на онова бурно време, когато българите с големи крачки се връщат обратно сред европейските народи. Докато ги има библиотеките, училищата, музеите, а заедно с тях и книгите, които пазят историята на Батак, ще го има силният дух на местните българи и тяхната любов към словото.

Цветелина Генева

История и наследство на Габровската училищна библиотека към Националната Априловска гимназия

Като възпитаничка на Националната Априловска гимназия, нямаше как да не се възползвам от възможността да разкажа част от историята ѝ, свързана с отдадеността и пламта на Васил Априлов и любовта му към книгите. Можем единствено да се гордеем с тези българи, които са давали мило и драго за благото на събратята си и са живеели най-вече за да дават и да създават.

Габровската училищна библиотека е плод точно на тази жар, горяла у българите по онова време, резултат от труд, постоянство и отдаденост в името на една кауза. В нейната богата история ме въвежда Румена Христова от Националния музей на образованието в Габрово. Първата българска училищна и обществена библиотека отваря врати през далечната 1840 г. Това става възможно благодарение на дарените от Васил Априлов и Николай Палаузов книги, които през годините се увеличават и постепенно създават книжовна сбирка. В училищната кондика за дарения са упоменати имената на още 26 души, които през 1838 г. са дарили общо 184,40 гроша „за направа на долапите, в които ще стои библиотеката школска“. Между тях са учителят Калист Луков, духовниците Кирил Ватопец и Йеремия Рилец, епитропът Добре, занаятчиите Димо Йончев Семерджи, и Никодим Петко Табак.

Официалното откриване на библиотеката се провежда на 1 май 1840 г., когато тя става обществена (общодостъпна и безплатна). Тогава Априлов и Палаузов подаряват 66 книги и тефтер с надпис „Библиотека“, който се превръща в библиотечната инвентарна книга. На първата страница на тефтера е записано: „Тази книга съдържава

книгите школки на рязни язици, които ся приносят в дар и купуват ся, за да составят Библиотека обща. Сякой любородец може да дойде да чите, която му ся ще, но никому не е позволено да земе някоя книга у себе си да я чите, нито на епитропи, нито на кметове. Общый закон е от Библиотеката да не излязва.“ С тези си думи Априлов създава първия правилник на Габровската училищна библиотека, чийто образец следват и други книгохранилища към новооткритите тогава взаимни училища. На последната страница на тефтера стоят подписите на двамата дарители и личният печат на Априлов.

В точка 27 от завещанието си Васил Априлов изразява желанието си библиотеката да продължава да се разширява: „Г.г. душеприказчици грижат ся да направят в Габрово книгохранилище (библиотека), на която основанието (темелът) съществува. От първото начало, като поемат да управляват, прилагат старание да я уголемят.“ (Заветът, с. 18)

Още от зараждането си основният начин, по който библиотечният фонд се умножава и обогатява е чрез дарения. Благодетели на библиотеката са много книжовници, издатели, учители и общественици. По запазени данни за периода 1833 – 1864 г. в библиотеката са постъпили 7336 книги, 124 тела (комплекта) взаимоучителни таблици, 113 портрета, 5 тела църковни книги, един глобус и 7 карти. Към тях се прибавят и завещаните от Васил Априлов 368 заглавия в 1064 тома, били част от личната му библиотека.

Броят на книгите в библиотечния фонд постоянно се променял, тъй като част от него е бил прехвърлен към читалищната библиотека, а друга част от него подарен, следвайки съвета на Априлов и Палаузов: „Както брат помага на брата, така и училище трябва да помага на училище.“

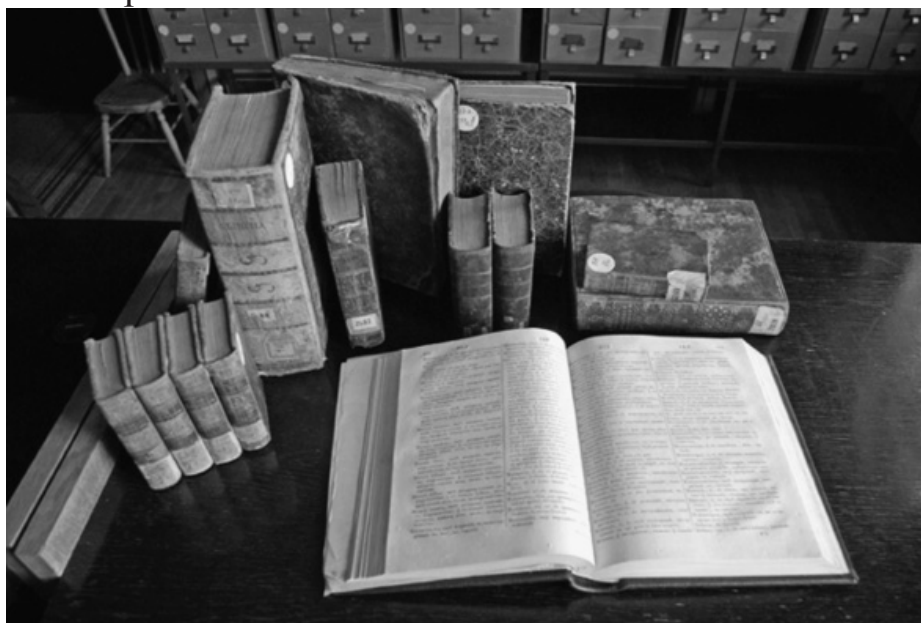
През 40-те години, след посещението си в библиотеката, Виктор Иванович Григорович остава с впечатлението за значителна книжна сбирка, готова да послужи на нуждите, както на ученици, така и на учители. Данните за библиотечния фонд до 1865 г. посочват многоезичността и разнообразието му. Първо място по брой са заемали книгите на руски език, а второ – на български език. Трето място си поделляли тези на гръцки, църковнославянски, сръбски, латински, френски, италиански и немски език.

Поради многобройните дарители, библиотеката не е следвала предварително зададен план въз основа, на който да оформя книжния си запас, но успява вярно да отрази възрожденските потребности. Най-добре е представена църковно-религиозната тематика (67 заглавия), следвана от езиковедството (58 заглавия) и история и етнография (44 заглавия). Училищната библиотека разполагала с учебници и помощни четива, които били от голяма полза в учебния процес. Функциите на библиотекар са били изпълнявани от учител. Предполага се, че това е бил Цвятко Самарджиев, виден габровски възрожденец и учител.

През 1872 – 1873 г. в Класното училище е създадено ученическото дружество, наречено „Библиотека на странните ученици“. Повод за неговото създаване е възникнал спор между габровчетата и външните членове на вече съществуващото Ученическо дружество. Тогава децата, които не са родом от Габрово, го напускат и създават свое, което наричат „Библиотека на странните ученици“. Дейността му е културно-просветна и обществена, а девизът му гласи: „Чети, брате, чети!“ Новото дружество дава поле за събрания, реферати, дискусии на различни теми. Фондът му е богат и разнообразен, тъй като членовете му са били главно от заможни семейства, които са имали възможност да отделят средства за закупуването на нови книги. През 1874 г. броят им е 235, в началото на 1876 г. достига 459, а по-късно същата година наброява 500. Последното събрание на дружеството се провежда в края на май 1876 г. Взимайки предвид цялостната дейност на дружеството, Райчо Каролев го нарича „едно от най-важните културни ученически учреждения в онова време в България и оценява работата му като похвална“.

В завещанието си основателят на Габровското училище Васил Априлов написва: „[...] книгите, така и моите сочинения, завещавам ги на Габровското учебно заведение. Г.г. душеприказчици пращат ги в Габрово по части, според нуждата, дето ще имат там“. След смъртта му през 1848 г., става ясно, че е завещал цялата си библиотека на габровското школо. По-късно през 1857 г. волята му бива изпълнена от Тодор Бурмов, който се завръща в Габрово с четири сандъка с книги (около 1000 тома). Заедно с тях пристигнал и каталог, описващ съдържанието им. Той е публикуван от Петко Каравелов в книгата му „Габровското училище и неговите първи попечители“ (1866 г.) със

заглавието „Библиотеката на В.Е.Априлова“. Там са посочени 378 заглавия в 1046 тома. Именно това са книгите, благодарение на които през 1861 г. се основава Българското народно читалище в Габрово. Съхранените до ден днешен книги наброяват 233 заглавия в 406 тома и се намират в Националния музей на образованието. Библиотеката е била многоезична и разнообразна, разкриваща многостранните интереси на Априлов.

След като проучих историята на създаването на библиотеката, нямаше как да не разговарям с някого, който може да ми разкаже как действа тя днес и какво е опазила в себе си от заръките на Васил Априлов и Николай Палаузов. Затова потърсих библиотекарката – Цола Стефанова, която работи там и има пряк досег с читателите ѝ. От разговора с нея разбрах, че и до днес се е запазила традицията на даряване на книги, благодарение на което библиотеката обновява фонда си и предлага на читателите си разнообразие в избора им на четива. Въпреки заложените в бюджета средства, предвидени за закупуването на нови книги, главен източник на попълнения в библиотеката са именно дарителите. Те са както собственици на книжарници и издателства, така и възпитаници на гимназията. Книжният фонд към днешна дата наброява 16 727 книги, достъпни за 600-те ученици на училищното заведение, като редовните читатели са около 300 – 350 души. За нейна и за читателска радост, дарените книги

с всяка година се увеличават със съответно 98 през 2012 г., 41 през 2013 г., 24 през 2014 г., 261 през 2015 г., 186 през 2016 г. Последният проект на МОН, в който са взели участие през 2008 г., им е донесъл 194 книги с обща стойност малко над 1000 лв. Нещото, което ме изненада приятно, е старанието, положено от нейна страна за въвеждането и изготвянето на база данни, чрез която лесно и удобно се проследяват взетите и наличните книги.

Така накратко ви разказах как минало и настояще се преплитат и заживяват заедно в името на книгите. Примерът за това, какво отношение трябва да имаме към тях, е даден още от Васил Априлов и продължава да се следва и до днес. Желанието и стремежът към просвета и образование и обичта към отечеството са причините както за създаването на училищната библиотеката, така и за съхраняването и функционирането ѝ до ден днешен.

Заветът на Васил Априлов към всички българи гласи:

Имайте за свята длъжност да обичате Отечеството си! Не оставяйте тази мисъл, защото иначе не ще да се наречете благодетели, а предатели народни. Народното проклятие ще ви дири, дето и да сте!

Цвети Димитрова

Първото еврейско читалище и библиотека в България – преди и сега

През Първата световна война и времето, непосредствено след нея, се създават едни от първите самообразователни просветни еврейски дружества, в които участват ученици, студенти, служещи и работници. Младите хора се събират в някоя къща, за да четат биографии на велики личности, да разглеждат литературни произведения и обсъждат актуални въпроси. През 1919 г. тези дружества се обединяват и създават първото еврейско народно читалище „Общ поход“ с председател Яко Бехар, но то бива закрито от властта в края на 1924 г.

Неведнъж е сменяно името му, както и закривано от властта, но въпреки това е възстановявано отново и отново. През 1936 г. се основава „Еврейско народно читалище“ (1936 – 1943), запазвайки и отстоявайки една единствена мисия: „Чрез културно-просветна дейност да обхване, сближи и обедини еврейската и българската младеж в името на общи културни интереси. Да съхранява и обогатява духовния и социален живот на хората.“

През 1944 г. група представители на еврейската общност възстановяват читалището и решават то да носи името на българския патриот и журналист Емил Шекерджийски. По този начин се възобновява една прекъсната по политически причини многолетна читалищна работа. Името Еврейско народно читалище „Емил Шекерджийски“ носи от 1944 г. до 1955 г., от 2010 г. се нарича Народно читалище „Емил Шекерджийски – 1919“.

Годините от създаването му до 1985 г. се характеризират с утвърждаването му като масов център за културно-просветна активност и място за възпитание в дух на демократизъм, родолюбие и

общочовешка нравственост. През тези години се създава и библиотеката.

През 2009 г. читалището чества 90 г. от своето създаване, а през 2012 г. – 100 г. от рождението на своя патрон Емил Шекерджийски.

Животът на евреите не е бил лесен през годините, те биват преследвани, гонени, избивани, но духът винаги оставал, за да се борят. В България, дори по време на гонения, евреите успявали да намерят начин да запазят културата си.

През Първата световна война и след нея, започва да се развива културно-просветната дейност из цяла България. Не по-различно е положението и в еврейската общност, която по това време не е особено активна, нито пък оформена. Младежта има нужда от нови места за събиране, за споделяне и учене извън училище. Нуждата от всичко това довежда и до създаването на първото еврейско читалище, което съществува пет години, но по политически причини бива закрито. Съдбата на читалището не е лесна – то сменя името си неколkokратно, като неведнъж е и закривано. Но духът на хората, които го създават, идеите, които живеят в него, продължават да се борят за съществуването му.

Днес читалището на бул. „Александър Стамболийски“ 51 е център на еврейския културен живот. Преди години криели празнуването на празниците си и традициите, но днес всичко изглежда много по-различно.

В днешно време по-възрастните членове на общността се сещат за годините, в които вместо да празнуват Пурим (еврейски празник през пролетта), за да поддържат статута на читалището като културен дом, организират Пролетен бал, който бил строго следен от властта за наличието на „неудобни“ дейности.

През 1985 г. положението в читалището се променя и дейността му процъфтява. Създават се клубове, сдружения, кръжоци, както и се открива библиотеката – първата и единствена библиотека с изцяло еврейско съдържание. Дълги години съдържанието ѝ е било достъпно изцяло само за членове на общността заради притеснения относно сигурността. В момента библиотеката е достъпна за абсолютно всички, вкарани са заглавия с нееврейска тематика, от нееврейски автори. Там и в Националната библиотека са единствените две места, в

които може да бъде открит „Годишник на културната и просветна дейност на евреите в България“. Годишникът съдържа научни статии за културните дейности на общността от 1971 г. до 1990 г. и излиза всяка година. Библиотеката разчита финансово изцяло на държавата и членовете на общността.

През 2004 г. читалището започва издателска дейност с книгата „Любовта на цар Иван Александър“ от Салис Таджер, „Исторически поеми и балади“ (2004). Следват: „Para ke no se olvide...“ в български превод „За да не се забрави...“ (2006) на клуб „Ладино“, „Достойните не се забравят“(2008), посветена на патрона на читалището Емил Шекерджийски „Кратка история на еврейската музика“ – д-р Шмуел Бехар (2010 г.), „Дума, дадена на свободата“ (2012), фототипно издание „Левски за себе си“(2012) – Емил Шекерджийски , посветено на 100 години от рождението му и 175 години от рождението на Васил Левски, съвместно издание с Издателски център „Шалом“. Читалището готви и две нови издания – „ От „Общ подем“ до „Емил Шекерджийски“ – юбилеен сборник и история на читалището и „Непреходен пример за достойнство и хуманизъм“.

Въпреки промените, през които минава читалището в своята история, то успява да запази еврейския дух и култура във времена на трудности. През цялото си съществуване то е разчитало на своите членове, хората от общността. Поглеждайки назад във времето обаче се оказва, че не еврейският дух е поддържал читалището, а читалището е поддържало еврейския дух.

Лиляна Рунева

Балканската любов

КЪМ КНИГАТА

Тетевен. За някои просто провинциално градче, но за мен е далеч повече от това – половината ми детство е прекарано там.

Най-старите писмени сведения за съществуването му датират още от 1421 г., но няма да се впускам в такива дълбоки исторически факти. При едно от честите ми посещения в града посетих читалището и библиотеката към него. Посрещнаха ме изключително усмихнати и отзивчиви хора, които мило отговаряха на всеки един от безкрайните ми въпроси и видимо се радваха на нестихващото ми любопитство.

Всичко започва, когато будни тетевенски родолюбци основават първото читалище в Тетевен през 1869 г. По това време, освен като читалище, то служи за прикритие на дейността на създадения от Васил Левски таен революционен комитет „Кардан“. Читалището се помещавало в старото мъжко училище, където била и неговата библиотека. Но след разкриването на Арабаконашкия обир през 1872 г., в чиято организация участвали и революционерите от „Кардан“, имуществото на читалището – книги, архив, пари – е конфискувано. Така до Освобождението Тетевен остава без читалище.

Заветна е 1895 г., през която читалището е възстановено. Оттогава то носи и своето сегашно си име „Съгласие 1869 г.“. Негов пръв председател е Димитър П. Ковач, а пръв библиотекар – Лазар Шейтанов.

За библиотеката в Тетевен е паметна 1910 година, защото благодарение на щедри дарители и самоотвержения труд на тетевенци тогава читалището се сдобива със свой дом – кокетна сграда с читалня, библиотека, кино и театрален салон.

Миналото на читалището и библиотеката е впечатляващо, но не пропускам да се запitam дали възходящата градация в развитието му продължава и до днес. По всичко личи, че Народното читалище „Съгласие 1869 г.“ пази жив духа и традициите на читалищната идея и със самочувствие гради своя образ на активен общодостъпен център, отговарящ на съвременните потребности.

Приоритет в просветната и общообразователна дейност на читалището е съхранението и поддържането на богат библиотечен фонд, наброяващ 84 869 библиотечни документа. Стремейки се да бъде съвременен информационен агент, от 2010 г. библиотеката участва в проекта „Глоб@лни библиотеки – България“ към програма „Българските библиотеки – място за достъп до информация и комуникация за всеки“ на Министерството на културата и Програма на ООН за развитие (UNDP).

Като неразделна част от читалището, библиотеката активно участва в организирането на културния живот в Тетевен. Изпълнението на годишните културни програми има за цел съхраняване на някогашните традиции и създаването на нови. Чрез празниците и честванията се цели изграждане на необходимост у хората за участие в обществения живот на града и общината.

Тетевенската библиотека с времето е обособила своя структура, която е разгърната в седем отдела – „Комплектуване, регистрация, обработка и каталогизация“, „Изкуство“, „Краезнание“, Музикален отдел, Заемна за възрастни, Заемна за деца и юноши и Читалня. Чрез разпределението в тези отдели дейностите се извършват с лекота и удоволствие.

За да изпълнява обаче своята роля, библиотеката трябва да има и съответното финансиране. В съвременните условия средствата от бюджета са крайно недостатъчни. Работещите в читалищната библиотека полагат усилия и търсят допълнителни източници за финансиране – от европейски фондове, програми и проекти. През 2015 г. библиотеката е получила дарение от 152 библиотечни документа на обща стойност около 500 лв. Междувременно броят на читателите от 2012 г. насам се покачва, като младите също са редовни посетители.

Тетевен е много специално за мен място. Освен с красиви гледки, градът впечатлява и с богатата културна история. Всичко в този град се

развива все по-добре, покоряват се все нови и нови върхове в различни области. Читателският интерес у тетевенци също не спира да нараства, което буди в мен чувство на гордост. От запознанството ми с цялото ръководство на читалището и библиотеката останах само с положителни емоции. С такива позитивни хора общуването е огромно удоволствие. Това, което видях, ми доказва, че библиотеките не са забравени. Напротив – все още е силна любовта към книгата!

Марио Йорданов

Поглед назад

Тринадесет години по-късно Г-образният коридор, ограден от високи до тавана стелажи, пълни с книги, не изглежда толкова необятен. Като събуждане от сън, когато меките облаци се оказват студена възглавница, а драещите нокти на чудовищата – клони, удрящи се в прозореца, коридорчето напомня на нещо познато – все още мога да изброя томовете с приключенски романи само по продраните им гръбчета, но в същото време това не е същото място. Сякаш не ние сме пораснали, а то се е смалило. Единствено ароматът на книги е същият, никой не би го сбъркал, не остарели, а отлежали томове, които говорят на читателите повече от всяко ново лъскаво издание. Тук, впрочем, нови издания липсват.

Има и още нещо, което не се е променило – Василка Николова, или леля Васето, както я наричахме преди двадесет години, както я наричат и днешните хлапета. Тя е все още тук и се грижи не само за библиотеката, но и за цялата читалищна дейност, включително за двата многократно награждавани самодейни танцови състава и театрална трупа, изнасяща представления из цялата област. Да си призная, изпитах лек срам, когато я ангажирах да си поговорим за състоянието на библиотеката. Не бях стъпвал от години, не бях помогнал с нищо нито на нея, нито на това място, въпреки че при тези малки мащаби дори и малко би помогнало. Но вече е късно за съжаления, хлапетата щракат близо до нас на четирите компютъра – придобивка на библиотеката от европроект преди няколко години, а леля Васето реди не особено весела статистика.

За 2016 г. библиотеката на читалище „Христо Ботев“ в село Копаница има едва 24 абонати, вземали книги. Населението на селото е под 200 души, не всички от които живеят в него. С оглед на това статистиката не е особено изненадваща. Но само на метър-два от нас има четири хлапета, погълнати от компютърни игри. Ако ги попитаме дали са вземали книги от библиотеката, едва ли ще получим много

утвърдителни отговори. Ако са вземали, това са книга или две за цяла година. На въпроса дали нямат книги за четене през лятото, дадени им от училище, леля Васето споделя, че отговарят с „не“ и не проявяват никакъв интерес. Не става дума единствено за тези хлапета – през уикендите и покрай празници селото се пълни, самодейните групи също са много активни, но въпреки това книгите остават някак пренебрегнати.

Леля Васето говори, а погледът ми постоянно се връща към едно специално ъгълче от рафтовете. Постоянно надничам в тази посока, защото нещо се е променило и не успявам да видя това, което търся. Ставам и обикалям късото коридорче, не повече от няколко метра, които някога смятах за нещо огромно. Накрая ги откривам. Два окъсани тома, които може би определиха посоката и в живота, и в образованието, и в работата ми. Оглеждам окъсаното облекло на кориците – добре познатите черно-бели илюстрации, пожълтяла хартия, аромат, който не може да бъде сбъркан. Разгръщам ги и в карето пише '03 – това е последният път, когато е била заемана. Тогава я четохме аз и приятелите ми – „Властелинът на пръстените“ в прекрасно двутомно издание с твърди корици.

Показвам с усмивка двата тома, а леля Васето споделя, че нашето поколение е било последното четящо. Казва го сериозно, не се шегува, нито иска да похвали мен и връстниците ми. Повечето от младите нямат интерес към четенето, а постоянните жители са почти изцяло пенсионери – с отслабващо зрение, със здравословни проблеми, прагматични хора, в чийто живот не е останало много място за литература. Малцина са тези, които продължават да посещават читалището заради книгите.

Историята на библиотеката не е добре изяснена. Вероятно основите на селската библиотека са поставени през XIX век, когато в селото се усеща нуждата от училище. Събрани са средства и е привлечен учител от село Радибош, поради липсата на образован местен жител. Първоначално училището се помещава в частни къщи, а едва в началото на XX век, към 20-те години, получава и собствена сграда. Има данни за съществуването на малка училищна библиотека, поддържана от доброволци. По-късно библиотечният ѝ фонд вероятно преминава в новоучреденото читалище, но съдбата на книгите не е

напълно установена. Читалището, от което е част и библиотеката, е основано през 1928 г., отново по местна инициатива, без държавна намеса и дори въпреки нея, поради участието на членове от земеделската партия в създаването му. Също като училището, и читалището първоначално се помещава в частни къщи, а собствената му сграда е построена в края на 40-те години.

До 1978 г. библиотеката е поддържана с доброволен труд. Тази година си струва да се отбележи – тогава като библиотекар постъпва леля Васето, която поддържа мястото живо вече почти четири десетилетия.

Докато си говорим за миналото, не спирам да се чудя къде ли са всички томове от старата училищна библиотека. Неволно си спомням за една случка, разказана от дядо ми – как в близкия град на тавана на къщата на един починал местен учител намерили огромни купчини стари книги. Оттам той взел за себе си една единствена книга – издание от 1898 г. – „Обсадата на Севастопол“ от Михаил Филипов. Двете случки, разбира се, нямат нищо общо, въпреки че кой знае...

До нас хлапетата продължават да играят, а ние разлистваме стари отчети. През 1979 г. – годината след като леля Васето започва работа тук, читалището има 13 501 лв. приходи, от които 12 500 лв. са държавна субсидия. За заплати и възнаграждения са отишли 4070 лв., 353 лв. са отишли за библиотеката. Тя е имала 186 членове, от които 26 са жени, а 60 са на възраст между 14 и 28 години. Интересното е, че е имало остатък на стойност цели 5151 лв. През 2016 г. в библиотеката е имало 149 активни читатели, 5200 посещения и 1352 заети тома за дома.

В края на всяка година отчетите са попълвани старателно и изчерпателно, така че можем да проследим как през годините библиотечният фонд нараства от 2100 през 1979 г. (114 набавени нови книги през годината) до 5609 през 2015 г. (322 набавени книги, повечето от дарения). Относно новите книги леля Васето споделя, че през 2016 г. не е закупена нито една нова книга – всички попълнения са от дарения. Бюджетът за читалището е общ – 12 хиляди лева, които никак не са достатъчни, още повече че читалището развива изключително активна дейност в театъра и народните танци.

Сравнението преди и сега не е оптимистично. Реално библиотеката разчита изцяло на дарители, за да обновява поне малко фонда си. Леля Васето вече има известен опит с европроектите, но и този път не е лесен. Ако през 1979 г. е имало 1352 заети тома, през 2015 г. те са 246. При периодичните издания спадът също е огромен – ако в миналото са получавани над 20 периодични издания, днес те са... само едно. В процентно отношение 2015 г. изглежда така: обхватност на населението – 0,25%, читаемост – 5,12 тома на читател, посещаемост – 16,6 посещения на читател, обръщаемост на фонда – 0,04 тома, книгоосигуреност на жител – 30,3 тома, книгоосигуреност на читател – 116,8 тома. За 2016 г. изглежда числата са още по-ниски.

Леко горчиво е чувството, докато слизам по стълбите към първия етаж на читалището и минавам през големите салони, в които стъпките ти винаги ехтят, докато крачиш. Излизам, навън грее слънце, а зад гърба ми остава библиотеката, с прашните книги, с двата тома на „Властелина на пръстените“, останали недокоснати от 2003 г. насам, с пожълтелите страници, които имат стойност за все по-малко и по-малко хора. Истината е, че селото се топи. Младите се връщат, но бързо отлитат, щом уикендът свърши. Остават старите хора, които пред самотата на книгите сякаш предпочитат човешкото общуване, пък било то и в кръчмата. Може би и в това все пак се крие някаква поука.

Антон Драганов

Борба за знание

Здравей, читателю!

Ще те запозная с една забравена читалищна библиотека – поредната. Създадена е през 1907 г. в село Бистра – в наши дни част от област Търговище, а съдбата ѝ е споделена от всички забравени от хората библиотеки. За 110-те години, в които читалището съществува, се случват редица събития, а богатата му история оставя дълбока следа върху всеки жител.

Влиянието върху културно-просветния живот в селото се разделя на три периода: първият продължава от Освобождението на България от турска власт до 1910 г., вторият е между 1910 г. и септември 1944 г., а третият обхваща годините след това.

Читалището изпълнява изключително важна роля за развитието на бистренци. Заселването на освободени от мрака и невежеството хора в този район поставя началото на културно-просветния живот в селището. Освен материалната си бедност, те носят тук духовното богатство, наследено от предците им. С тяхното идване се завръща и динамичният български дух, носещ добродетелите на трудолюбието и непримиримостта срещу властта и тиранията. Културата и просветата се утвърждават и се определя една нова насока в цялостното развитие на селото.

Постепенно българското самосъзнание на бистренци е възстановено. Започва социален и културен подем. Наред с имуществените си грижи, новодошлите жители трябва да въстанат срещу ориенталската изостаналост на селото. Няма училище, няма читалище. Единствените книги, с които разполагат, са религиозни четива на арабски език.

Още през есента на 1906 г. се заговаря за отваряне на училище, но е оказана решителна съпротива от страна на ходжата и селските първенци-турци. Българите решават да се обърнат към ръководителите на Ески Джумая (Търговище) за подкрепа, но не я получават поради липса на средства.

Едва тогава възниква идеята за създаване на читалище. Властите в селото се съгласяват. На 10 март 1907 г. се провежда първото учредително събрание на читалището, на което присъстват 9 души. До края на годината членовете се увеличават на 12, като някои от тях са турци и другоселци. Освен заплащането на членския си внос, те правели и дарения. Така постепенно членовете нарастват, като от 16 души през 1908 г. достигнали близо 60 през 1943 г.

Първите 26 книги са закупени със събраните пари от членски внос и дарения. Година по-късно броят им се покачва на 68, през 1914 г. – на 131, а през 1940 г. достига 636. Наред с художествената литература и научните книги, които са на разположение на читателите, библиотеката е абонирана от настоятелството и за периодични издания като списания „Земеделие“, „Садово“ „Земеделска поука“, „Народно здраве“, „Читалище“, „Домашни птици“, „Работническо дело“ и др.

На едно от заседанията през 1937 г. се решава закупуването на редица книги като „Диктатура или демокрация“ и „В страната на Съветите“ от Асен Златаров, „Произход на семейството, частната собственост и държавата“ от Фридрих Енгелс, „Москва на сълзи на вярва“ от Иля Еренбург, „Детство“ и „Майка“ от Максим Горки, „Герой на нашето време“ от Лермонтов и още двацет заглавия, сред които произведения на Толстой и Пушкин.

Нямащи възможност да продължат да учат след завършване на началното си или основното си образование, младите хора се насочват към този близък до тях извор на знания и просветление. Много от книгите не се връщат в библиотеката с месеци, като се предават от ръка на ръка.

Читателската работа на библиотеката в навечерието на Втората световна война е сериозно засегната от мерките на властта. През 1939 г. се спуска заповед да се прочистят всички библиотеки от комунистическа литература, като намерената да бъде изгорена. Научавайки предварително за това прочистване, партийната организация изтегля от библиотеката всички подлежащи на изгаряне книги. Когато комисията за прочистване се събира, за да извърши проверката, се оказва, че повечето от книгите са бракувани и унищожени поради изхабяване.

Бурната дейност на народното читалище е свързана и с борбата на неговото ръководство и на селската общественост да се сдобие със собствена сграда. Първите четири години то е разположено в стая на частно жилище, където се намирало и училището. През 1909 г. ръководството на читалището със съдействието на училищния съвет започва събирането на средства и материали за построяването на специализирана сграда. Положените сили не са достатъчни и заради това се обръщат за помощ към властите, обществениците от близки и далечни селища и организации. Същата година ръководството се свързва и с общинския съвет в Голямо Соколово, в чиято община влиза и село Айладън по това време.

Изпращат следното писмо:

Господин кмете,

Тъй като нямаме никаква друга библиотека в общината ни, откъдето да вземем книги за прочит, освен от библиотеката на читалището ни, то ще Ви молим да предвидите и гласувате за читалищната ни библиотека в общинския бюджет за идващата година една сума от 100 лв., защото библиотеката ни освен от членския внос, който се харчи за канцеларски и други материали, неизбежни за читалището, няма откъде другаде да си достави поне някои от най-необходимите списания.

Средствата са предоставени. След като читалищният съвет успява да събере достатъчно пари, за да построят читалище, всички съселяни отиват и помагат с каквото могат. Някои използват собствените си каруци за превозване на строителните материали. Благодарение на усилената работа на всички жители, новата сграда е построена и година по-късно – предоставена на училището.

Читалището обаче не било отпуснато само за учебна цел. През 1914 г. в селото е създадена кооперативна група, която се занимава със земеделие и снабдява населението със стоки. Поради проблеми с властта, тя бива закрыта, но въпреки това след премахването си продължава да води своята дейност в сградата на читалището. С част от средствата на кооперацията се закупуват книги.

През годините, макар и в различни политическите условия, читалището не престава да сее просвета, знания и култура.

Днес читалищната сграда е тръгнала по пътя на разрухата, но въпреки това в нея все още се усеща духът на дългогодишната история. Голямата актовa зала е със седалки на две нива, където вероятно никога повече няма да влязат хора. На рафтовете са подредени книги, чиито страници вече никой не разгръща. В славните времена на селото жителите били повече от хиляда, днес те са едва стотина, а само четирима от тях използват библиотеката. Библиотекарката Мария Иванова е един от двамата държавни служители в селото и прави всичко по силите си, за да запази читалището.

През 1928 г. правителството на Андрей Ляпчев, неможейки да осигури издръжката на социално-културните институции и заведения, ги оземлява с ниви. Тогава на читалището се дават 50 декара земя. Днес тези ниви са отдадени под аренда, откъдето всяка година се получават по 1000 лв. С тези суми се заплащат текущите разходи, а малката спестена сума ще бъде използвана за подмяна на прозорците на първия етаж.

Най-ценната книга в читалищната библиотека е „Летопис на село Бистра“ от Симеон Донеv, който описва историята на селото в най-славните му години. Има много стари книги и детски приказки. Може да се открият произведения на Зола, Хемингуей, Асен Разцветников и Петко Р. Славейков.

Нови книги няма. Даряват се книги само ако някой жител реши да разчисти собствената си библиотека. В случаите, в които останалите читатели, възрастни хора с неостаряла любов към книгите, пожелаят да прочетат книги, които липсват в библиотеката, Мария Иванова отива до Търговищката библиотека, откъдето ги заема.

За съжаление, 100-годишнината на читалището не била отпразнувана поради липса на средства, 110-годишната обаче е отбелязана през март 2017 г., на датата на първото учредително събрание.

Преди години, читалището е участвало в проект, по който се отпускат близо 6000 лв. за освежаването на една по-малка зала, която се използва за големите празници и рождени дни. В селото има певческа група, която взема активно участие в честването на българските празници и обикаля из страна, показвайки своя талант. В групата участва и служителката в читалището, която заедно със своята

група и кмета на селото, е сред хората, които се опитват да запазят буден духа на село Бистра.

Колкото до библиотеката, книгите може би ще си останат неразтворени.

Мира Ереева

Читалищната библиотека от крайния квартал

На 26 октомври 1901 г. в центъра на село Средна кула се събират всичките му 700 жители, за да отпразнуват отварянето на вратите на православната църква „Св. св. Кирил и Методий“, построена чрез даренията на заможни българи.

Няколко десетилетия по-късно – през 1924 г., у двадесет млади интелектуалци се пробужда идеята за основаване на просветителен кръжок. Така се ражда читалището като част от дружество „Гирдап“ в град Русе. През месец септември същата година то е регистрирано като „Св. св. Кирил и Методий“ – това име носят и църквата, и училището в селото, което по-късно е обявено за квартал на Русе. На 24 декември 1924 г. читалището отваря врати, а Марин Парашкевов заема длъжността на председател и първи библиотекар. В ръководството му са избрани още Марин Иванов, Кирил Гамозов, Димитър Коцев и Стоян Ганчев. Паралелно със събирането на литература библиофилите изготвят планове за своята бъдеща работа – от оперативни събрания до описи на книги – която е била вършена в една от стаите на тогавашното кметство.

Дейността започва с едва 800 книги и поради честите трудности читалището получава възможност да достигне разцвет в развитието си едва през 1969 г., когато населението поема инициативата и построява сегашната му сграда – с библиотека, книгохранилище и детски отдел. Така библиотечният фонд достигна 14 хиляди тома, които са на разположение за 1400-те абониращи читатели. В периода 1977 – 1980 г. читалището поема отговорност за библиотеките и изданията на

квартал „Долапите“ и село Басарбово, като по този начин фондът нараства до 38 хиляди тома.

През 2007 г. читалищната библиотека бавно започва да губи своето присъствие в обществения живот. Спадът в интереса се предизвиква от близостта му до Регионалната библиотека „Любен Каравелов“ в Русе, както и от закриването на училището в квартала – така от около 700 читателите намаляват до малко над 200. Вниманието на читалището и жителите се измества към групата по народни танци към квартал „Средна кула“. Освен тези фактори 47-годишната сграда трудно се отоплява през зимата, което я превръща в място, обитавано само и единствено от настоящия библиотекар Веселина Маркова – един истински просветен деец с принос за културния живот на квартала по много начини: от организация и ръководене на театрални трупи през съхранение на българската народна музика до разкриване на магията на литературата. До 2013 г. тя работи заедно със сдружение „Чавиели“ от София и така до читателите достигат нови издания. В момента Веселина Маркова се допитва до своите редовни посетители относно техните предпочитания. Закупува книгите от книжарници „АБВ“ със субсидията от 300 до 900 лв., която получават читалищата в страната, като размерът ѝ се определя по специална точкова система.

За 2015 г. библиотечният фонд съдържа 17 883 тома, а новите заглавия са 81. Общо заетите книги са 7741, прочетени от 382-ма души, от които 98 са деца. Библиотеката е посетена 6108 пъти от своите читатели, а близо 1000 души са присъствали на мероприятия – литературни утра и вечери, чествания на бележити дати и годишнини. Всеки абонат има възможност да използва наличния достъп до интернет или да се поразрови из каталозите и стария периодичен печат.

За съжаление, единствените, запознати със съществуването на тази читалищна библиотека, са жителите на квартала в крайдунавския град. Въпреки честите събития като изложби или тематични дни, носещи името на стара градска песен – „Красив роман е любовта“, в които се четат Евтим Евтимов и Дамян Дамянов, желанието за запазване и развиване на библиотеката си остава само в нас – отрасналите и остарелите в Средна кула.

Йоана Пиперевска

Обречени на бъдеще

Читалищната библиотека в Дупница е книжовното богатство на града от век и половина насам. През изминалите години библиотеката е била неразделна част от читалищната дейност. Започнала е скромно с няколко старопечатни книги и една маса за читалня, но с годините прераства в една от най-големите читалищни библиотеки в региона. Притежава основен фонд от 160 хиляди тома и предлага автоматизирано комплексно информационно обслужване на читателите, обособено в 7 отдела – заемна, читалня, детски отдел, краезнание, изкуство, каталогизация и обработка на библиотечните документи.

Въпреки настъпилите финансови затруднения по отношение поддържане и развитие на българските библиотеки, дупнишката библиотека полага неимоверни усилия да напомня за своята културна значимост и се радва на добра посещаемост. По данни от сайта на библиотеката ежегодно тя регистрира над 1500 редовни читатели, а посещенията са над 15 хиляди, като се раздават към 25 хиляди библиотечни документа. Често извънкласните дейности на училищата в града включват посещаване на библиотеката. Уникален е фондът от старопечатни книги, дарени в миналото от граждани на Дупница, сред които: екземпляр от първото издание на Рибния буквар на Петър Берон от 1824 г., оригинали на Христки Павлович-Дупничанин и Неофит Рилски, ръкописна книга на основателя на читалището – Димитър Янакиев Бисеров (Околията). Традицията продължава с дарения на лични колекции от граждани, фирми, фондации и национални фондове. Местни поети също даряват своите най-нови издания първо на библиотеката.

Книжният фонд се обогатява ежегодно с нови екземпляри чрез проекти към Министерство на културата и Национален фонд „13 века България“. С подкрепата на читалищното настоятелство всяка година библиотеката се абонира за над 80 заглавия, вестници и списания.

Съхранява се местният печат, извършва се справочно-библиографска и информационна дейност, оказва се методична помощ на другите библиотеки в региона. Още в началото на ХХ век започва описване и каталогизиране, което е запазено и до днес, като процесите са осъвременени с електронен каталог и създаване на бази данни.

Първият известен библиотекар в Дупница е Стефан Разсолков, станал такъв през 1896 г. С годините читалището се радва на още много трудолюбиви главни библиотекари: от 1936 до 1943 г. – Асен Меджидиев, от 1944 до 1947 г. – Борис Дяковски, през 1949 г. – Васил Гиздов, 1950 г. – Вера Алексиева, 1953 г. – Соня Рашева, от 1954 до 1977 г. – Димитър Ракиджийски, от 1977 до 1980 г. и от 1982 до 1992 г. – Венета Бошнакова, от 1980 до 1982 г. – Росица Димитрова, от 1992 до 2014 г. – Снежана Дикова, от 2014 г. до момента – Валентина Алексиева.

По данни на сайта на читалището в началото на ХХІ век библиотеката работи в унисон със съвременните европейски тенденции, като предоставя на своите потребители огромното богатство на глобалното информационно пространство. През 2010 г. по програмата „Глоб@лни библиотеки – България“ е обособен Обществен информационен център с пет работни места и безплатен интернет за посетители.

Сред новите инициативи са още „Ден на отворените врати в библиотеката“, „Чети с мен“, „Забавно лятно четене“, както и изнесен стелаж-къщичка за свободен обмен на книги.

Библиотеката се радва на дългогодишни специалисти, които обслужват читателите и с удоволствие разказват интересни истории от личен опит. Екипът е изпълнен с хора, които обичат работата си и правят всичко възможно да са в крак с новите заглавия и тенденции, свързани с четенето. Имат планове за модернизация, но това естествено зависи изцяло от финансовата помощ, която ще получават в бъдеще. Както при повечето български културни средища, въпросът с финансирането има мнага страни, затова следва да се разгледа как точно той спъва библиотеки от този вид.

Недостатъчното финансиране за обновяване на библиотечните фондове е хроничен проблем, на който се дължи отливът на читатели и ниската ефективност на ползване на библиотеките. Колкото и да се

бори срещу негативната статистика, читалищната библиотека на Дупница също изпитва известни затруднения. Въпреки че в страната има добре развито образование по библиотечно-информационните специалности, персоналът застарява и библиотеката вече не е привлекателно място за работа за младите хора. Липсата на изградена система за кариерно развитие и единната система на заплащане също не стимулира труда им.

От липсата на необходимите източници за съфинансиране следва и невъзможността за пълноценно участие в някои международни проекти и програми.

Друг проблем е управлението на финансите и отношенията с ръководните органи. Съгласно Закона за обществените библиотеки, читалищните библиотеки се финансират от бюджета на съответното читалище въз основа на норматива за държавни дейности. Читалището като институция е „делегирана държавна дейност“. Получава държавна субсидия по определен стандарт, като за читалищата в малките населени места в повечето случаи това е единственият източник на приходи. С решение на общинския съвет читалищните библиотеки получават целеви допълнителни средства от общинския бюджет за възложените им функции, което в случая означава, че при липсата на общинска библиотека, читалищната библиотека изпълнява и такава функция. По мнение на работещия екип, това носи повече тежест, отколкото помощ, що се отнася до финансирането, тъй като се добавят още критерии за спазване, още документация и безкрайни проблеми с бюрокрацията.

Въпреки значимостта на библиотеката в дейността на читалището, законът не урежда нейния статут и дейност и няма препратки към други нормативни документи за библиотечното дело. Това дава възможност за едностранно тълкуване, което може да изолира читалищната библиотека от общия контекст на културната и професионалната библиотечна инфраструктура в страната. Налице е правна възможност управителните органи на читалището да вземат самоволни решения, които водят до неспазване на професионалните стандарти и правила за функциониране на библиотеките.

Един от основните начини за придобиване на нови книги за библиотеката са даренията, но по думите на главната библиотекарка

вече все по-рядко се намират дарители. Преди години с колегите ѝ са търсели сами финансова помощ, но в днешно време е все по-трудно да се намерят доброволци. За щастие все още има граждани, които даряват книги от собствените си колекции.

В този ред на мисли не може да не споменем за случая през 2015 г., в който внук на Петко Марков – адвокат от Павликени, притежаващ една от най-големите в страната частни колекции – дарява цялото това културно богатство на най-голямата библиотека в Дупница. Става въпрос за близо 15 тона книги (около 20 хиляди екземпляра). За пренасянето на това огромно количество книги са помогнали около стотина граждани, сред които ученици, учители, пенсионери. Събитието има важна роля за авторитета на библиотеката, тъй като много други по-големи библиотеки в страната са отказвали книгите поради липсата на свободна площ и разходите по транспорта. В крайна сметка библиотеката създава силен и позитивен отзвук, като впечатлява и с изложби на някои уникални и стари издания от колекцията, като например „Регистър на Османската империя“. Но това, което посетители на читалищната библиотека не знаят, е колко труд е положен в грижите за тази колекция. Освен че е трудно да се намери помещение, подходящо за склад, самите книги биват почиствани, а понякога изхвърляни, ако се установи, че са заразени. Нужна е повече от библиотекарска квалификация, за да бъдат изследвани като стойност, произход и т.н. За цялата тази работа трябват и повече кадри, а екипът в библиотеката се състои от едва няколко души.

Поради недостиг на работна ръка с течение на години продължава работата по това дарение. Но разбирайки повече за стойността на този труд, няма как да не се допитаме защо точно дупнишка библиотека приема това огромно количество книги, след като се оказва непосилно за много други. Отговорът на главната библиотекарка Валентина Алексиева е: „Никога не отказваме дарения, каквито и да са те“. Мотото на читалището е: „Обречени на бъдеще“ – съвсем подходящо за храма на книгите, който са успели да изградят дупнишките библиотекарки, въпреки всички трудности, изникващи по пътя.

Кристина Цветкова

Библиотека на дунавския бряг през погледа на поколенията

Помня тази библиотека от малка. Баба често ме водеше в двора на читалището, за да си играя с другите деца. Още тогава, макар да не умеехме сами да четем, ни пускаха вътре, за да слушаме приказки. Години по-късно сами усетихме нуждата да ходим там, за да си припомним детството, изпълнено с безброй игри в малкото дворче.

Още с влизането в оряховската читалищна библиотека пред теб се изправят лавици с нови и стари книги. На пръв поглед изглежда малка, но представата ти се променя, когато навлезеш в другите две помещения. Близко до входната врата е бюрото на библиотекарката – Нели Петрова, която работи там от дълги години и познава всяко кътче от нея. Тя беше така добра да ми разкаже историята на тази библиотека.

Но преди да започнем, нека първо разясня какво представляват т.нар. „читалищните библиотеки“. Основните им функции са свързани с образование на населението, разпространение на информация и организиране на културни мероприятия. Библиотекарят събира, съхранява и предоставя книги, вестници и списания за общо ползване от всички граждани. Осъществява се обмен на бази данни чрез междубиблиотечно заемане на документи и се организират занятия с културно-образователна цел.

Читалище „Надежда“ в Оряхово и библиотеката към него са създадени през 1871 г. Читалищната библиотека е основана от местни хора, предимно учители, дарили книги, списания и други печатни издания. Всичко било събрано в едно помещение, където се описвали и заемали екземпляри на читателите. Фондът постепенно нараствал.

Пари за закупуване на книги също били събрани. Освен задълженията им по библиотеката, работещите там се занимавали и с поддръжката на читалището.

Посетителите били предимно хора, които имали специално отношение към книгите – учителите. Нели Петрова споделя, че това вече се е променило и библиотеката се посещава от най-различни хора. Субсидирането от страна на общината обаче не е достатъчно, за да може едновременно да се поддържа институцията и да се купуват нови книги.

Нели Петрова е изключително горда с това, че през 2009 г. библиотеката в Оряхово е избрана да участва в програма „Глоб@лни библиотеки – България“ на Мелинда и Бил Гейтс. Тази програма осигурила компютри и мултимедия, които да привличат младите хора от града. Новите услуги, които библиотеката предлага, са напълно безплатни. Сега всеки ден там е пълно с деца, които си пишат домашните, след това играят заедно и нерядко си избират и някоя книжка за четене вкъщи.

Новите книги се поръчват всеки месец от различни отдели на знанието според наличния фонд на всяка библиотека. В оряховската има голям запас на руска преводна литература. Нели Петрова го обяснява с това, че преди повсеместно се изучавал руски език и тогавашният библиотекар е изпращал и много такива книги. Не може да се пропусне и участието на Дико Илиев в развитието на библиотеката. И до днес се пазят негови книги, които пресъздават атмосферата на града, и четейки ги, няма как да не си представиш дългото дунавско хоро, което се вие на площада близо до читалището.

Библиотекарката споделя усещането си, че всеки човек, стъпил в библиотеката, оставя частица от себе си. Никога няма да забрави едно момченце, което вече трябва да е 25-годишен мъж, което пред очите ѝ се е научило да чете и след време изчело всички книги в библиотеката:

„Спомням си, тъкмо бях постъпила на работа тук. Малкият Калоян идваше всеки ден с дядо си. Възрастният човек му взимаше помагала, с които да го учи да чете. Сядаха двамата на една от масите в читалнята и се упражняваха. Тогаваш Калоян беше на 5 години. Месеци по-късно, той вече можеше сам да чете и да си избира книги, като любима му стана „Васко да Гама от село Рупча“ от Братя Мормаревци.

Дълги години посещаваше библиотеката, порасна пред очите ми. Вече не живее в Оряхово, дядо му почина, но винаги, когато е в града, отделя по няколко часа, за да посети библиотеката и да почете. Понякога дори носи свои стари книги и списания, които иска да сподели с останалите. Винаги ме пита дали книгите, донесени от него, се взимат от други хора. Не мога да ви опиша радостта в неговите очи, когато му кажа, че някой е взел именно негова книга.“

Разбира се, както във всяка библиотека, и тук са се случвали кражби или забавяне на книги, но за щастие библиотекарката ни уверява, че тези случаи са рядкост. Тъй като градът е малък, често, ако някой е забравил да върне взетите книги, тя среща дадения човек и му напомня.

Това е моята история за библиотеката към читалище „Надежда“ в Оряхово. В нея са събрани спомени на цели поколения. През годините са се организирали много тържества, но каквото и да бъде разказано, няма да усетите духа на библиотеката, докато не я посетите. Бих се зарадвала, ако в бъдеще се намерят средства за нейното ремонтиране и подновяване, но въпреки всичко, съм сигурна, че тя ще продължи своята дейност и занапред.

Нели Желева

Малка библиотека с големи амбиции

Област Панагюрище е един от възрожденските центрове на България, който съхранява богато археологическо наследство. Историите за Априлското въстание се предават от човек на човек с такъв пламък в сърцето, че няма как да не събудят патриотизъм у всеки, който ги слуша. Несъмнено това е един от регионите в България, който сам по себе си е история.

На няколко километра от Панагюрище е разположено едно от многото възрожденски селища в областта, впечатляващо със специфичната си атмосфера и винаги активните си жители – село Баня. Минерални извори, вдъхновяваща природа и история, която продължава да живее благодарение на желанието на всички хора в него да запазят спомена за подвизите на прадедите ни.

Една от основните действащи институции в селото е читалище „Пробуда – 1872“. Със своята близо 145-годишна история читалището работи в името на вечно живите корени, традициите и високата духовна култура. Своята дейност то започва през 1872 г. с учредяването на Българското ученолюбиво дружество „Мравка“ с печат и библиотека. През 1907 г. читалището е преименувано на „Пробуда“, а негов основоположник е учителят Никола Барбалов.

Основната дейност на читалището е библиотечната. Като книжовен и културен център то се занимава с библиотечно обслужване на населението, информационно-посредническа дейност и организиране на различни културни мероприятия като седмици на книгата, маратони на четенето и срещи с писатели.

Дотук всичко звучи прекрасно. Но нека разгледаме библиотеката поотблизо и да придадем лице на историята.

Библиотеката към читалище „Пробуда – 1872“ разполага с един-единствен служител, изпълняващ ролята на библиотекар и секретар – Радка Мутева. Тя започва работа там веднага след като завършва Държавния библиотекарски институт в София през 1987 г. След 30 години работа в библиотеката тя знае всеки квадратен сантиметър от нея и се е срещала лице в лице с проблемите, които създава съвременното отношение на хората и институциите спрямо всички културни учреждения.

– Можете ли да разкажете малко повече за работата си в библиотеката? Какво се изисква от Вас като библиотекар?

– Основното ми задължение в библиотеката е да бъда винаги на разположение за всеки един читател. Понякога хората идват тук с ясна идея какво желаят да заемат, но понякога аз съм тази, която трябва да ги насочи в избора им. Занимавам се и с изготвянето на картотеки и архиви, а също така и със съставянето на систематичен каталог на библиотеката. Откакто работя тук, сме кандидатствали по много проекти за финансиране и развитие, като и подготвянето на цялата документация отново е мое задължение. Да, може би работата е доста, но пък когато обичаш това, което правиш, усилията си заслужават.

– Споменахте финансиране. Как стои въпросът с финансовите средства? Получавате ли помощ от държавата или сами търсите начини за набавяне на средства и книги?

– Стане ли въпрос за пари, проблем винаги ще изникне. Получавали сме помощи с допълваща субсидия към библиотеките, които пристигат при нас като проектни предложения за попълване на фонда на библиотеката с литература, търсена от нашите читатели. През 2009 и 2010 г. получихме най-голямата ни към днешна дата помощ от Министерството на културата – за двете години успяхме да закупим книги на стойност 3500 лв. и така гладът за нови книги се понасити. Но такива субсидии няма всяка година, което затруднява много набавянето на нова качествена литература. Освен това има и много

изисквания – например литературата да бъде 50% българска и кои да са издателствата.

За щастие не разчитаме изцяло на държавните субсидии за попълване на библиотечния фонд. Има и други начини за набавяне на средства, а именно спонсорство и дарителство, посредством така наречените лобистки кампании, които провеждаме всяка година.

През есента на 2015 г. библиотеката при Народно читалище „Пробуда – 1872“ имаше възможността да кандидатства за финансова подкрепа по програма „Българските библиотеки – съвременни центрове за четене и информираност“ на Министерството на културата. С гордост можем да се похвалим, че бяхме одобрени, единствени в Панагюрска община, с проектното си предложение да закупим нова художествена литература на стойност 587 лв., като проектът беше осъществен в началото на 2016 г.

– А какво ще кажете за читателите в библиотеката – колко са на брой, колко от тях са редовни, кой е най-предпочитаният жанр?

– За 2015 г. читателите ни са били 353, като от 2010 г. насам винаги успяваме да надхвърлим 300 читатели, което при население на селото от малко над 800 души е голям процент. Редовните ни читатели са малко повече от половината – около 180, като за редовен читател се счита този, който годишно заема над 10 книги. Най-наситен с читатели е летният период, защото тогава отвсякъде прииждат ученици, за да търсят задължителната литература. Може би оттам идва и тенденцията най-заеманите книги жанрово да са романите и поезията.

– Говорейки за годишните отчети, можете ли да кажете с колко книги разполага библиотеката и колко нови заглавия сте получили за изминалата година?

– Смея да заявя, че за читалищна библиотека в сравнително малък регион разполагаме с доста голям библиотечен фонд. Към 2015 г. в него попадат 16 045 заглавия, като художествената литература за възрастни и литературата за деца е с най-голям дял. За същата година във фонда сме получили 51 нови библиотечни документа, от които 34 са закупени със средства от участие в проекти, а 17 броя са от дарения.

– Кой е най-големият успех за библиотеката?

– Определено с включването в програмата „Глоб@лни библиотеки – България“ успяхме да развием дейността на библиотеката. След като станяхме част от глобалното семейство на 900-те библиотеки в България, нещата малко се промениха. Превърнахме се в място за учене през целия живот. Набавихме си няколко компютъра и вече можем да предоставяме по-голяма информираност на жителите на селото. Така потребителите и читателите се увеличиха, което само може да ни радва.

Може да се разказва още много за състоянието на библиотеката в село Баня, тъй като историите за нея са многобройни. Но най-важното е казано – също както много други библиотеки в страната и тази е забравена от държавата. Някои хора може би няма да видят проблем в тази история, защото книгите в библиотеката не са малко, читатели не липсват, а пари все се намират от някъде. Но всъщност въпросът е дали библиотеките функционират благодарение на държавата, или въпреки нея.

Петя Якова

Библиотеката в Стамболийски – дом на класици и граждани

Библиотеката в град Стамболийски е основана през 1924 г. в крайния квартал Полатово с помощта на дарения и доброволен труд на гражданите. Няколко години по-късно отново доброволци се заемат с направата на нещо доста по-голямо, а именно градското читалище, което днес носи името на Никола Вапцаров. В него се помещават голяма театрална зала, стаи за репетиции, както и ритуална зала. През седмицата, а понякога и през уикенда, там се провеждат уроци по различни видове танци, музика, изобразително изкуство и други. Освен всички тези занятия, в читалището в Стамболийски се намира и може би най-нужното място за повечето граждани, а именно библиотеката.

В сърцето на малкото читалище, скътана на втория етаж, е единствената библиотека в това градче. Разположена на 210 квадратни метра, в нея се помещават голяма читалня, заемна и детски отдел. Освен книгите, вътре се намират и няколко нови компютъра, предоставени на общината от Министерство на културата. Те могат да се използват свободно от всички посетители на библиотеката както за игри и развлечения, така и за учебни цели.

Зад големите бюра в заемната стоят приветливите жени, които са лицето на това място, и с радост приветстват както обичайните, така и новите посетители. Една от тях е Валя. Тя с интерес отговаря на всички въпроси, а ако я попиташ, дори ти разказва историята на библиотеката.

Библиотеката разполага с приблизително 26 хиляди тома, като преобладава общообразователната литература. Въпреки очакванията,

60% от изданията са българска литература, и едва 40% – чуждестранна. Освен това, могат да бъдат открити и чуждоезикови книги, които включват издания на английски, френски, немски, италиански, испански и много други езици.

Освен че се стреми да разполага с разнообразни жанрове и заглавия, библиотеката предлага книги на най-различни издателски къщи. При подбора на нови издания, библиотекарите винаги се съобразяват с вкусовете и предпочитанията на читателите. По този начин разнообразието в библиотеката е по-голямо и това дава повече възможности на читателите да направят своя избор.

Градската библиотека в Стамболийски има няколко основни източника на финансиране. Всяка година тя се субсидира от Министерството на културата, но това не е достатъчно за поддържането на една нормално функционираща и добре работеща библиотека. Освен това, с презаписването за нова читателска карта, всяка година потребителите заплащат читателска такса.

Библиотеката е част от програмата „Глоб@лни библиотеки – България“, стартирала през 2013 г. Разчита и на даренията на гражданите. Периодично те даряват по няколко бройки книги от личните си библиотеки за благо и доброто на останалите. Често обаче се оказва, че дарените книги са стари, захабени издания, които никой не би искал да заеме. В такива случаи библиотекарите си запазват правото на избор и често връщат неизползваемите книги на дарителите. „Това не е приятно, но понякога е нужно“ – споделят служителките. Много от читателите не искат да заемат стари издания, повечето се насочват към новите, с добре изглеждащи и запазени корици.

През 2016 г. библиотекарите в читалището на Стамболийски стават свидетели на прецедент – съгражданка дарява 500 книги на стойност 5500 лв. За изненада на всички, четивата са от съвременни автори, с актуални истории и в много добро състояние. Освен това, те обхващат различни теми и не са еднообразни, като по този начин могат да бъдат от по-голяма полза на библиотеката и да достигнат до повече хора с различни предпочитания за литература. Въпреки благородната си постъпка, щедрата дарителка пожелала да остане анонимна по лични причини. Библиотекарите са изключително благодарни за огромния ѝ

принос и все още търсят начин да покажат признателността си към нея, но дори това никога да не се случи, те споделят, че няма да забравят това добро дело, както и стотиците усмивки на лицата на хората, открили своята любима книга благодарение на нея.

Градската библиотека в Стамболийски разполага със заглавия, засягащи различна тематика. Стремежът ѝ е да бъде общодостъпна за всичките си потребители, да отговаря на въпросите им и винаги да задоволява любопитството им. В разнообразната колекция могат да бъдат намерени много съвременни заглавия, които се предпочитат главно от възрастните читатели. Най-любимите жанрове на гражданите са криминалните и любовните романи. Сред най-четените автори са Даниел Стийл, Агата Кристи и Мери Хигинс Кларк.

Има и читатели, които избират предимно новоиздадена литература, както и такива, които предпочитат старите български произведения. Много от гражданите са ценители на родната ни литература и се връщат отново и отново, за да преоткрият нови заглавия на рафтовете.

Интересен факт е, че много студенти посещават библиотеката с надеждата да намерят труднодостъпни научни трудове, които липсват в повечето университетски библиотеки, а дори и в Регионалната библиотека в Пловдив. Става ясно, че в действителност, в повечето случаи те успяват да открият това, което търсят в тази малка библиотека. Тя се оказва дом на много различни, редки материали, които въпреки изминалите години, успяват да бъдат запазени за търсещите знание.

Освен тези редки научни трудове, които се пазят в хранилището на градската библиотека, тя разполага и с много редки книги, които може да се ползват единствено в читалнята. Оказва се, че понякога интересът към тези специални материали е наистина голям и немалко хора посещават библиотеката само заради тях. Библиотекарите признават, че понякога отдават тези четива на хора, които имат нужда да ги задържат за по-дълъг период, например студенти. „Това не е честа практика, но задържа читателите, а библиотеката не може да функционира без тях“ – признава Валя.

Най-редовните посетители на библиотеката са младите, най-често в ученическите си години. По подразбиране повечето книги, които заемат, са тези от задължителната литература за училище.

Библиотеката разполага с голям капацитет от заглавия и автори, които се изучават в учебната програма, за да може винаги да разполага с достатъчно бройки за отдаване. Книгите на Ботев, Вазов, Йовков, както и на много други велики личности в българската история и литература, са може би тези, които най-често обикалят от дом на дом, за да задоволят любознателните и търсещи знания хора.

Учениците също предпочитат новите, добре изглеждащи книги, вместо овехтелите прашни корици. Те отказват да заемат книга, ако тя не е в най-новото си издание или поне в приличен съвременен вид, който да удовлетворява очакванията им. Поради ниския си бюджет обаче библиотеката трудно може да се сдобие с нови издания.

Най-малките посетители са децата в първи клас. Още от ранна детска възраст те опознават света на книгите с помощта на своите учители. Често от училищата в града водят малките ученици в библиотеката. Там библиотекарите измислят за тях различни игри и интересни презентации с цел занимание и обучение. Една от игрите, споделят те, е „Открий съкровището“. В нея децата трябва да научат правилната подредба на книги в различните секции на библиотеката, а след това получават карта със съкровище. На нея са обозначени различни точки – няколко имена на автори от рафтовете на библиотеката. Всяка следваща точка дава повече информация на децата, като накрая ги отвежда до съкровището, а именно – просветата. Четенето, знанието, книгите са истинското съкровище. Това научават малчуганите в градската библиотека – ученето може да бъде и интересно, забавно, интерактивно, а книгите са повече от това, което изглеждат.

Библиотеката има и много други редовни посетители. Периодично се появяват познати лица, които са прелистили по-голяма част от книгите, намиращи се по рафтовете. В техните читателски списъци присъстват почти всички от заглавията. Има и такива, които се стремят да изчетат колкото се може повече книги, а защо не и всички налични, но го правят не заради бройката, а за удоволствие.

Баба Ани е един от редовните посетители на библиотеката. От дълги години тя прелиства както новите, така и старите издания в читалнята и ги заема за вкъщи. Тя познава повечето от заглавията, които се

предлагат там и изпраща внучката си да взема и връща прочетените книги.

Градската библиотека в Стамболийски е едно малко и приветливо място, което посрещна всеки посетител с усмивка и го изпраща с поне една книга в ръка. Тя е дом както на много незабравими класици, така и на много нови автори. Но най-вече, тя е дом на жителите на Стамболийски. Макар и неголяма, библиотеката е едно прекрасно място, което е било и ще остане светилище за тях.

Светослава Будинова

Незабравени спомени и непрочетени книги

Влизам в библиотеката, в която съм влизала толкова много пъти, но този път не като читател. Сега ще погледна от друга гледна точка, а именно от тази на разследващ забравените библиотеки в България журналист. Няма как да оставя положителните си емоции към това място настрана, но пък затова се надявам, докато четете този разказ, да ви ги предам. Преди да ви срещна с човека, който е бил важен пътеводител в пътешествието ми с книгите, нека ви разкажа малко за самата библиотека. На втория етаж на общинската сграда, в самото сърце на град Самоков, се намира Общинската библиотеката „Паисий Хилендарски“, която съществува официално от 1859 г. През 2012 г. тя става победител в категория „Е-култура“ на националния форум „Глоб@лни библиотеки – България: място за електронно включване“.

„Тази библиотека не е забравена! Общината се грижи добре за нея.“ Поне така твърди Албена Ихтиманска, която управлява библиотеката. Тя споделя, че периодът 1995 – 2000 г. е бил труден, но сега се полагат повече грижи за дома на книгата. Тъй като държавни субсидии няма, отговорността за библиотеката е оставена на общината. За бюджета на книгата са гласувани 12 хиляди лева, като 7 хиляди от тях остават неразписани заявки. Но работещите там не се оплакват. Албена Ихтиманска разказва, че отоплението е добро, а всяка година се купуват по два нови компютъра. Годишният абонамент за заемане на книги е 3 лв. Библиотеката не отчита никаква печалба. Питам каква е ролята на гражданите и дали има такива, които даряват книги. Тя споделя, че се появяват индивидуални граждани с дребни суми, но 99% от тези, които даряват книги, чистят собствените си библиотеки.

Проблемът идва оттам, че пространство за още стари книги, от които имат достатъчно екземпляри, няма. „Това е непотърсено добро“, с горчивина споделя Албена Ихтиманска. Като заключение на разговора ни тя уточнява, че читатели никога не липсват. За привличането им се организират изложби, концерти, представяния на книги и програми за деца. Статистиката, която води, показва, че голям процент от читателите са ученици, а по-възрастните хора посещават библиотеката по-често. „Библиотека винаги ще има“ – така завършва нашият разговор.

Емоционалната част от разказа ми започва тук. Срещам се с Йонета Стефанова, възрастната библиотекарка. Намирам я там, където е винаги – между лавиците с книги. В ръцете си държи няколко прашни тома и търси мястото им. Радва се да ме види: винаги е хубаво, когато има с кого да поговорим за книги. Настаняваме се на стар диван. Подхващам разговора с неизбежния въпрос от колко години работи в библиотеката, а отговорът ме изненадва повече, отколкото смея да призная. „Цял живот. Нямам друг трудов стаж, освен тука“ – това са първите ѝ думи. Така тя поставя началото на своя разказ за това да отдадеш целия си живот на една мисия – оцеляването на книгите. „Всичко стана чисто случайно през 1973 г. Трябваше да кандидатствам нещо, а учителка не исках да ставам. В Библиотечарския институт изпитите за литература и история важаха. Не ме приеха история, което аз много исках, и реших, че няма смисъл да губя годината. Отначало бях много резервирана, все пак мечтите ми бяха свързани с историята. Започнах обаче да уча и ми хареса. Обучението също се оказа на много добро ниво, а преподавателите бяха страхотни. След като завърших две години по-късно, имах намерение да кандидатствам отново, но се омъжих, създадох семейство и така и се приключи“, със смях разказва Йонета.

„Постъпих тук и работата ми хареса наистина. Аз поне много си я харесвам. Първо, имаш достъп до всякакъв вид литература, второ – работиш все пак с интелигентни хора, научаваш много неща и от тях. Просто е една приятна работа и така стана, че цял живот само това съм работила. За съжаление, библиотеките все още не са основна грижа на държавата – няма политика в това отношение, иначе всички, които работим тук, го правим за „ползу роду“. Не ме разбирай погрешно,

гражданите много го оценяват и са благодарни, и понякога една добра дума или едно донесено цвете може да бъде достатъчно. Недооценени сме от страна на държавата, даже мога да кажа, че библиотеката като институция е много изоставена от държавата. Ние се стараем да не изоставаме, все пак. Ето сега например младите колеги ще пътуват до Испания по един проект. Вече съм към края на трудовия си път и не съм съжалявала, че съдбата така ме е завъртяла.“

Ръцете на Йонета са изпъстрени с дълбоки бръчки и се питам колко ли книги са минали през тях. „Имало е моменти, когато на ден сме раздавали по над 200 книги. Идвали са по 70 – 80 човека. За жалост, сега по-малко хора идват, по-малко книги се раздават. Мисля обаче, че това е обща тенденция – преди и учителите изпращаха много деца да четат, да преписват нещо, да търсят. Сега не им дават такива задачи, а пък и с този интернет... Много пъти са идвали и казват, че информацията от там не е вярна. Ами, не е. Колко пъти съм повтаряла, че като вземеш някоя енциклопедия, отзад пише, да речем, „Издадено от Българска академия на науките“, подписали са се един куп професори, хора с авторитет. А в интернет всеки може да публикува и да пише. Като цяло по-малко се чете, въпреки че полагаме повече усилия от преди. Гледаме да започнем от децата, защото там е истината. Но и с тях стана по-сложно. Учат по цял ден, физически нямат време да дойдат да отворят някоя книжка. Затова младите колеги започнаха да ходят на място по детски градини и училища, за да може по някакъв начин децата да имат допир с книгата, да общуват с нея; а и все пак в даден момент човек осъзнава потребността от четенето. Няма по-голямо удоволствие от това да четеш. И сега идват хора. По-малко, но идват. Преди в читалнята се е случвало да няма места – сега няма жива птица. Навлязоха други начини за комуникация, човек не може и да им се сърди. Такова е времето. Аз си мисля все пак, че щом книгата е просъществувала в библиотеките толкова време, и сега ще оцелее.“

Въпроси не задавам, разговорът върви от само себе си. Йонета обича да говори за работата си и най-много за книги. Казва, че ѝ е любимо занимание. Когато я помолят да препоръча книга, може да прави това с часове. „Интересни случки е имало всякакви. Търсили са всякакви заглавия – недочули, недоразбрали. Едно детенце дойде и търсеше „Рамбо Силек“ – явно е гледало филмите за Рамбо. Търсили са и

„Донкинохот“. Преди ги записвах в едно тефтерче, ама знам ли го къде е.“

В това време в библиотеката влизат хора и Йонета с готовност отива да им помага. Толкова се захласва в търсенето на книги, че ме забравя. Не искам да я откъсвам от магията на работата ѝ, затова тихо ставам и излизам.

На следващия ден се връщам, за да ѝ благодаря, а тя ми казва: „Аз трябва да ти благодаря. Чудесно е някой да се интересува от нашата библиотека“. И така свършва разказът ми за незабравената библиотека в Самоков. С една възрастна библиотекарка, прашни кресла и стари книги с много скъсани страници. Библиотеката не може да ви предложи много, но може да ви пренесе във вълшебен свят, където да изживеете не един, а хиляда живота.

ГОЛЕМИ

Анна Олегова

Библиотека на бъдещето

Регионалната библиотека във Видин е град, богат на история и традиции, много деен в миналото и малко позабравен в настоящето. Градът се сдобива с библиотека през март 1870 г., след като официално се открива читалище „Цвят“. Днес неин наследник е Регионалната библиотека „Михалаки Георгиев“. В стремежа си да я оборудва богато, читалището е поддържало връзка с Книжовното дружество в Браила, с редакцията на в. „Дунав“ в Русе, с българите общности в Букурещ и Цариград, с Петко Славейков, с Христо Г. Данов и с други просветители. Първите 174 подарени книги на библиотеката са от Главното Руско консулство в Русе. През 2004 г. Регионалната библиотека вече разполага с 287 617 библиотечни единици – книги, периодика, нотни и графични издания, дискове, карти и други.

Структурата на библиотеката е изградена от различни отдели: Заемна за възрастни, Детски отдел, „Изкуство“, „Периодика“. Читалните са профилирани – хуманитарни науки, точни и приложни науки, чуждоезикова литература, Отдел „Краезнание“ отдел разполага с архив на ръкописни, печатни и електронни материали за природните условия, стопанското развитие, местната история, духовния и културния живот на Видин и областта, като към него са обособени редица интересни сбирки. Библиотеката разполага още с Център за информационно и справочно-библиографско обслужване, както и с отдел „Комплектуване, обработка и каталогизация“, който е специализиран в съставянето на библиотечния фонд.

През 2016 г. директорката Десислава Иванова споделя в интервю за Телевизия Видин, че през последните години Регионалната библиотека доста се е променила. Започнали са да предлагат много иновативни дейности, няма ги вече скучните лекции, беседи и представяния на книги – всичко е по по-интерактивен начин. В лицето на медиите са намерили съюзник, който да отразява и популяризира техните инициативи. Тя разказва още и за най-значимите проекти, по които

работи видинската библиотека, а именно тези, насочени към децата и младите хора, които, привлечени още в най-ранна детска възраст, стават любители на книгата и на четенето. Библиотеката работи по много програми, една от които е „Библиотеки на бъдещето“. Тя обединява библиотекарите от всички 11 балкански страни. Участниците са 35, те са одобрени с конкурс и видинската библиотека е една от четирите български библиотеки, които участват в конкурса. Предложението, което разработват, е в областта на туризма, тъй като Видин има какво да предложи в тази сфера. В част от останалите проекти, по които работят, си сътрудничат не само с библиотеки, а и с други културни институции. През 2016 г. печелят втори проект към Фондация „Глобални библиотеки – България“ и Министерството на културата. Разработват и проекти, с които да подобрят материалната база, за да са в крак с последните технологии.

Що се отнася до четенето и влиянието на технологиите върху него, библиотеката се старае да предлага наред с традиционните печатни книги, и четци за електронни книги. Всъщност технологиите и библиотечните дейности във видинската библиотека вървят ръка за ръка, особено при ограниченото налично пространство за излагане на книги, което поставя въпроса за дигитализацията на фондовете на библиотеката, като вече има начални стъпки в това отношение.

За да проследя как се развива, как „диша“ библиотеката тези дни, отидох до Видин, за да се срещна с някои нейни представители. Човек най-добре може да усети духа на едно такова място, като се докосне до неговата сърцевина, а именно до хората, които го представляват, ръководят и се грижат за него.

В библиотеката разговарях с жената, работеща в Детски отделя – Адрияна Цветкова, и с няколко от библиотекарите към различните отдели, сред които Тодор Младенов. Те ми разказаха за проектите, по които работят, за инициативите, които провеждат, за съхранението на книгите, за търсенията на хората, които я посещават, и проблемите, с които се сблъскват неизбежно.

На въпроса ми как се е променила библиотеката през годините и запазва ли тя своята роля днес, библиотекарят Тодор Младенов отговори:

„През 2015 г. чествахме 145 години от създаването на библиотеката във Видин. Много или малко са тези 145 години? Много са, защото през това време библиотечният фонд нарасна до 300 хиляди библиотечни единици. Безброй инициативи бяха проведени – изложби на книги, представяне на автори с национално и местно значение. Днес библиотеката разполага с информационна система, която спомага за по-бързото намиране на данни, и по този начин се вписва в новото глобално общество, за което най-важното е бързият достъп до информация. Но и малко са тези 145 години, тъй като ние имаме постоянен стремеж да привличаме все повече нови читатели с модерни средства. Във времето, което мина, е направено твърде много, но сега това време постави нови високи изисквания и към библиотечните специалисти, и към читателите, които ползват библиотеката, а именно изискването за бърза, точна и качествена информация. Нашата най-главна цел е пътят към една модерна библиотека на бъдещето, защото в народопсихологията на българите е заложен стремежът към истинското и стойностното, а библиотеката като институция е именно такава.“

С интерес да науча повече за инициативите, насочени към малките читатели, се обърнах към Адрияна Цветкова от Детския отдел, която сподели:

„През последните години работата на Детския отдел се активизира много и след като го обновихме, стана по-уютно място за децата. Ние предложихме на нашите читатели различни занимания под формата на клубове. Те са изцяло съобразени с потребностите на децата; разнообразни са, тъй като периодично ги обновяваме, за да са интересни и полезни и всяко дете да припознае своя любим клуб в тези занимания. Правим и читални на открито през лятната ваканция в Крайдунавския парк. Една от инициативите ни, „Пътуващ приказен куфар“, е насочена към най-малките читатели. Куфарът обикаля детските градини, облепен с приказни герои, и съдържа много приказки и логически игри. Под формата на игра представяме какво е библиотека, как се заемат книги, а пък децата от своя страна стават библиотекари. Друга инициатива е „Маратон на четенето“, която винаги стартира на 2 април, когато е Международният ден на детската книга. Помощ за всичките ни инициативи получаваме от различни

младежки организации в града. В надпреварата за най-четящи сред децата Видин е в топ пет, а това само по себе си е показател колко четат децата ни.“

От фонда на библиотеката е изложена една малка част. Останалото е в книгохранилищата, каквито има към всички отдели. На стелажите са разположени актуалните издания – тези, които най-много се търсят, и по-новите заглавия. Стремешът на библиотеката е да набавя книги, които да отговорят на всички читателски интереси с максимално количество заглавия. В книгохранилищата се съхраняват по-стари заглавия и такива, които са вече физически изхабени. Те не са забранени за читателите, но са достъпни с посредничеството на библиотекарите. Библиотечните служители поддържат добри контакти както с местните и столичните книжарници, така и със сайтовете за електронна търговия. При необходимост влизат в контакт и със самите издателства. Подкрепата от издателствата се състои в отстъпката от цената при закупуване от библиотеката на голямо количество книги. Библиотечният фонд се попълва и чрез дарители, които носят книги от личните си библиотеки. На дарения се разчита също за подмяна на заглавия, които са физически изхабени. Най-хубавото дарение, получено досега и единствено такова в страната, е от едно младо семейство от Видин, което дарило за библиотеката 70 детски книжки. Тези книги са подарени на сватбеното им тържество, като преди това гостите са били помолени да им подаряват детски книжки вместо букети.

Единият от неизбежните проблеми пред библиотеката е ограниченото пространство, а другият е недостатъчното финансиране. И двата проблема доста биха ограничили библиотечната работа, ако не могат да се намерят алтернативи. Община Видин предоставя сградата на бившата турска поща, намираща се в Крайдунавския парк, което донякъде помага с недостатъчното пространство за съхраняване на книги.

Финансирането от своя страна се допълва с програми и външни проекти, и посредством дарители. Това помага, но само отчасти, защото хората, които работят там, все още не са квалифицирани да участват в проекти с финансиране в по-голям мащаб, тъй като едва от няколко години библиотекарите се обучават в разработването и

управлението им. С течение на времето обаче започват да печелят все по-големи проекти, а с това се надяват и на по-голямо финансиране. Всичко, което успеят да заделят от бюджета, е за закупуване на книги, за организиране на дейности и за една непрекъсната професионална квалификация.

Неслучайно Регионалната библиотека „Михалаки Георгиев“ е една от четирите български представители в програмата „Библиотеки на бъдещето“. През 2013 г. тя печели Националната награда „Христо Г. Данов“ в категорията „Библиотеки и библиотечно дело“. Библиотеката навреме съумява да излезе отвъд затвореното пространство на сградата, сред хората – да ги наблюдава и слуша, да се стреми във всяко отношение да отговаря на техните желания и търсения. А читателският интерес расте, увеличават се и посещенията с всяка изминала година. Според библиотечната статистика през 2015 г. е имало около 4000 читатели, 75 000 посещения и 110 000 раздадени библиотечни материала.

Видинската библиотека наистина има добро бъдеще, защото не престава да се развива. Младите хора, които работят там, я правят това, което е в момента – една модерна структура, която всекидневно намира начин да достигне до повече хора и да ги направи свои потребители за дълго време. Служителите ѝ се борят с всякакви средства да отговарят на нуждите на населението, а усилията и стремежът към спечелване на малките читатели показва, че Регионалната библиотека във Видин е не само библиотека на бъдещето, но и за бъдещето. От хранилище на книги тя се е превърнала в привлекателен и оживен център, предлагащ не само печатна, но и виртуална информация, за да бъде адекватен спрямо динамичното съвремие.

Дияна Каравидова

Домът на морските читатели

Малко история...

Библиотеката в Бургас отваря врати през далечната 1888 г. благодарение на писателите Константин Петканов и Стефан Станчев, книжаря Коста Екзархов, учителя Христо Димитров, както и много други местни обществени дейци.

Доста години по-късно, през 1932 г., начело на библиотеката застава един от нейните основатели, Стефан Станчев. По това време съвместно с читалище „Пробуда“ се осъществява разнообразна културна и просветна дейност. Организирант се събития, лекции и срещи с изтъкнати български учени и писатели като Асен Златаров, Елисавета Багряна, Константин Петканов, Стоян Чилингиров. Освен литературни събития често са се организирали изложби.

През 1945 г. Общинската градска библиотека се превръща в Държавна народна библиотека и е включена в държавния депозит, получавайки безплатен екземпляр от българската печатна продукция. През 2000 г. получава статута си на „регионална“.

Библиотеката получава името си през 1978 г., когато се чества стогодишният юбилей на големия български поет Пейо Яворов, а на своя собствен стогодишен юбилей през 1988 г. е удостоена с орден „Народна република България“ II степен.

Малко за библиотеката...

Регионална библиотека „П. К. Яворов“ е най-голямата в Бургаска област. Има свои отдели на четири различни места в града. Главната сграда на библиотеката се намира на централния булевард „Алеко Богориди“ в Бургас, в съседство с Историческия музей. На ул. „Булаир“ се намира отдел „Изкуство“, към който има и изложбена зала. На ул. „Шар Планина“ е отдел „Краезнание“, заедно с обучителен център и методичен отдел, а в ж.к. „Изгрев“ се намира Детският отдел. Библиотеката е изключително важен книжовен и културен център,

който извършва справочно-библиографска, информационна и издателска дейност, създава електронни библиотечни бази данни и осъществява достъп до национални информационни центрове, както съхранява краеведската литература и местния печат на Бургаския регион.

Малко за даренията...

В библиотеката постъпват главно дарения под формата на книги от лични колекции, новоиздадени книги от самите автори (често с бургаски произход), периодични издания. Големи дарения се получават от частни организации, издателства или просто от читатели, които искат да допринесат за библиотечния фонд на родната си библиотека. Всички дарители на Регионалната библиотека в Бургас до един са упоменати в специален раздел на официалния ѝ сайт, като е описан видът дарение, направено от съответната организация или частно лице. За 2015 г. сред дарителите на книги се отличават Съюзът на ветераните от войните на България, Регионалната библиотека в Габрово, Министерството на културата, издателство „Жанет 45“, Генералното консулство на Република Турция, Бургаският свободен университет.

Сред ценните дарения на 2015 г. е това на Лучия Дерелиева, дъщеря на журналиста Георги Луков. Тя е предоставила на библиотеката 96 тома и периодични издания от личната библиотека на баща си, някои от които изключително редки издания, отпечатани през миналия век като списанията „Мисъл“, „Ден“ и „Ново Време“.

Малко за фондовете...

Общият фонд на библиотеката включва над 600 хиляди уникални по вид, съдържание и носител библиотечни документа. Материалите се организират в следните фондове: „Основен“, „Подръчен“, „Справочен“, „Краеведски“, „Детски“, „Старопечатен“, „Периодика“, „Стандарти“ и „Графични издания“. Има и фонд за нетрадиционни носители на информация, а именно различни по вид нотни издания, CD и DVD, грамофонни плочи и аудиокасети. Сред най-интересните е старопечатният фонд, който съдържа 353 истински библиографски ценности, публикувани през периода 1806 – 1878 г.

Сред ценните притежания на библиотеката е личната колекция на Петко Росен, български писател, критик и деец на ВМОРО, състояща

се от 3037 тома, от които 2704 книги и 333 броя от периодични издания на български, руски и френски език. По-голямата част от изданията в колекцията му са от края на XIX и началото на XX век и са истинска библиографска рядкост. Личните посвещения и автографите в много от тях поради близостта му с редица български писатели ги прави наистина ценни за литературните историци и са уникално притежание за Регионалната библиотека.

Малко за проектите...

Двадесет и една от библиотеките в Бургаска област са били одобрени за участие в програмата „Глоб@лни библиотеки – България“ в края на 2009 г., финансиран от фондацията на Мелинда и Бил Гейтс. Регионалната библиотека „П.К. Яворов“ е със статут на обучителен център, който има за цел библиотеките да се превърнат в информационни среди и чрез тях да бъде осигурен достъп до интернет и в най-отдалечените и труднодостъпни места в страната. Такъв център отваря врати в Бургас на 2 декември 2010 г.

Заедно с Бургаската художествена галерия и читалищата в Поморие и Созопол Регионалната библиотека дава начало на проекта „Парчета @рт“. Основната цел на този проект е да се представят в интернет части от специалните колекции на организациите, което ги прави по-общодостъпни за използване и ги превръща в част от световното културно наследство. Проектът служи и за популяризиране на местната култура, като създава богата и уникална панорама на изкуството и литературата по Южното Черноморие.

Библиотеката участва и в проекти като „Регина Пи“, „ABLE“, „Пушкинска библиотека“ и „Електронно читателче“.

През 2015 г. в сила влиза нов проект, в който библиотеката си сътрудничи с един от именитите хотели на града, който се намира в непосредствена близост до нейната сграда. Идеята възниква от любопитството на гостите на хотела към библиотеката, тъй като голяма част от тях отсядат в хотела по време на командировки и искат да си починат след деловата работа в административните сгради. Страстта им към четенето често ги насочвал към библиотека, откъдето заемали книги. Забелязали тази възможност, служителите на библиотеката решават да вземат нещата в свои ръце и през пролетта на 2015 г.

иновативният план влиза в действие. Гостите на хотела вече имат възможност да поръчват книги по телефона, а от библиотеката се ангажират да ги доставят на време, а персоналът на хотела отговоря за това книгата да се върне на рафта, на който принадлежи. Условието е при връщането на ключа си на рецепция, гостът да връща и книгата, която е заел.

С големите си мащаби, няколко филиала, стотиците хиляди книги и сериозни проектите Регионалната библиотека в Бургас се превръща в място, заредено с огромна положителна енергия, с гостоприемна и приятелска обстановка. Поради богатия избор от книги, тя е дом на хора от всякаква възраст, финансово и социално положение, обединени от голямата им страст – четенето.

Илияна Христова

Падането на бариерите – читателите и библиотеката

Любен Дунчев е роден през 1916 г. в семейството на Александър Дунчев – виден деец на Българската работническа социалдемократическа партия и помощник-кмет на първата Плевенска комуна. През 1940 г. завършва френска филология в Софийския държавен университет и е един от създателите на Студентското есперантско движение. Започва работа като учител след завършване на висшето си образование в смолянското село Левочево. Заради антифашистката си дейност е изпратен в концлагера Еникьой. През 1947 г. започва работа в читалище „Съгласие“ в Плевен като негов секретар, а на 1 юли 1954 г. е назначен за първия директор на новоосновената Окръжна библиотека – Плевен.

„Първият директор на Плевенската библиотека (наричаха я още методическа, държавна, дори уникална) встъпи в длъжност, отначало подпомаган от една библиотекарка и една методистка – и двете без каквато и да е дотогава библиотечна практика – спомня си Любен Дунчев за сп. „Библиотекар“. – Всъщност този малоброен екип стана сърцевината на бъдещата дейност. У него нямаше предубеждения, беше податлив на новости, бе склонен към самостоятелно мислене. Пред мен все по-настойчиво се изправяше въпросът за характера и съдържанието в дейността на новата библиотека. Окръжната библиотека трябваше да се разграничи от останалите, да добие свой неповторим облик“. Именно това и върши Дунчев. Твърдо решен да направи плевенската библиотека водеща за страната, той се стреми под свое ръководство да превърне институцията в коренно различна от

съществуващите дотогава читалищни библиотеки. Характерна за него е и борбата с консерватизма и рутината в библиотечната работа.

Дунчев реализира множество идеи в практиката. Неговото име до ден днешен се свързва с три основни нововъведения. Още през 1955 г. той поставя началото на краеведската дейност в окръжната библиотека и става един от първите теоретици на библиотечното краезнание в България. Също така е един от основателите на краеведско обединение „Мизия“, което е създадено с цел да осигури библиографско покритие върху българската книжнина в ретроспективен и текущ план по отношение на информацията за плевенския край.

Друго важно нововъведение, извършено от Любен Дунчев, е диференцираното обслужване на читателите. Плевенската библиотека е първата българска библиотека, която открива кабинет за техническа литература и библиографска информация. За да се получи това, всеки един от библиотекарите е задължен да се специализира в отделен вид литература и да опознае добре наличния литературен фонд на библиотеката, за да подпомогне качествено обслужване на читателите и да улесни комплектуването на фонда в този отрасъл. Например един отговаря за обществено-политическата литература, друг – за художествената и литературата за изкуство, а трети – за техническата литература. Библиотекарят трябва също да се старее да осигури по-голям брой читатели на книгите от дисциплината, в която се е специализирал, и да отговаря за по-бързата книжна обращаемост.

Третото, и най-важно нововъведение от Любен Дунчев, е въвеждането на свободния достъп. Предпоставка за това е нарастващият брой от читатели, които посещават библиотеката, и желанието за по-качествено и пълноценно обслужване. Използваната дотогава система „на гише“ започва да бъде недостатъчна за библиотеката и не ѝ позволява да разкрие максимално възможностите си. Друг основен фактор за въвеждането на свободния достъп е всеобщата тенденция в развитието на библиотечното дело. Колективът на библиотеката взема пример за въвеждането на свободния достъп и неговото приложение от някои чешки, английски и съветски обществени библиотеки. Обсъждат се различни варианти и стратегии за прилагането му при конкретните условия в плевенската библиотека „Христо Смирненски“. Материалната база и голямата площ на

библиотеката са добри предпоставки за осъществяването на идеята. Създават се пет свързани едно с друго помещения с обща площ 80 кв. м, които могат да бъдат наблюдавани от един контролен пункт и са в непосредствен контакт с книгохранилището на основния фонд. Поради разположението читателите минават задължително покрай контролния пункт и оттам се насочват към някоя от залите, за да регистрират взетите книги.

Любен Дунчев разказва, че първата задача за въвеждане на свободния достъп на практика е да се разработи проект за бъдещото разположение на библиотечните стелажи, контролния пункт, плоскостите за витрини; да се определи местоположението на каталозите и гардероба. На първоначалния проект е направено разпределение за мястото на различните жанрове както по основни групи, така и вътрешно, по рубрики; освен това с приблизителна точност се предвижда на кой библиотечен рафт какви рубрики от десетичната класификация трябва да бъдат развити, с по колко тома и на колко лавици всяка една да бъде застъпена. Междувременно за обзавеждането на залите за свободен достъп се изработват нови стелажи, гардероб и подходящи художествени табелки, върху които са изписани рубриците като „Биология“, „Авто-мото дело“, „История на България“ и т.н. Такива табелки също се слагат и на входа на всяко помещение, за да показват какви тематични групи издания са изложени там. За постигане на повече уют във всяко помещение се поставят малки масички, табуретки, картини и цветя.

Отделянето и нареждането на книгите в помещенията за свободен достъп е отговорна и трудна задача. Появяват се редица въпроси: каква част от книжния фонд да бъде изнесена; какви отрасли да бъдат застъпени и какво да бъде съотношението помежду им; как да бъдат представени многоекземплярните заглавия, отделните екземпляри на една и съща книга, книгите на чужди езици; на какъв принцип да става самият подбор на изданията за свободен достъп; ще се спазва ли докрай формалната последователност на десетичната класификация; развитите сигнатури ще запазят ли възприетия порядък вътре в рамките на всеки отделен автор; докрай ли ще бъде нареждан всеки стелаж; ще се спазва ли систематичният принцип при подреждането на художествената литература; как ще се процедира с каталозите, с

големите формати. Всички тези и руги въпроси, свързани с предстоящото нареждане на книгите, се обсъждат от целия библиотечен колектив и се доуточняват в процеса на работа. Библиотекарите се разделят на три групи и всяка една отговаря за отделен вид тематика.

Откриването на свободния достъп в библиотеката предизвиква интерес у читателите и се приема топло като нещо съвсем естествено и присъщо на културния живот през социализма. Любен Дунчев разказва, че някои възрастни читатели биват явно смутени и смесват свободния достъп с понятието самообслужване, което изключва помощта на библиотекаря, а това е далеч от идеята на свободния достъп. Повечето от читателите обаче, особено студентите, учениците и специалистите, приемат свободния достъп с благодарност. С въвеждането му се увеличава и броят на читателите. Така например, ако за периода от 1 декември 1958 г. до 15 март 1959 г. в заемната са регистрирани 2587 читатели и са раздадени 20 997 книги, за същото време през 1959 – 1960 г. броят на читателите е 3191 души, което е увеличение с 23,3%, а на раздадените книги – 26 539, увеличението е 21,5%.

От въвеждането на свободния достъп досега е изминало много време и библиотеките се развиват все повече и повече, силно ориентирани са към използването на съвременните технологии. Днес читателите в Регионалната библиотека „Христо Смирненски“ могат да използват електронния каталог към сайта на библиотеката при търсене на желаните книги и да се осведомяват от личния си компютър за новите постъпления чрез ежемесечния бюлетин „Нови книги“, който също е в електронен вариант, както и да си разпечатват дигитализираните документи. Също така на читателските места в библиотеката всеки читател има пълен достъп до интернет. Други нововъдения в Регионалната библиотека „Христо Смирненски“ са връщането на книги в „BOOKDROP“ (контейнер за книги), резервацията на книги, дигитализирането на краеведската информация, прикачването на пълен текст в отдел „Статии“, дистанционното обслужване, предоставяне на информация на потребителите във вид на електронно копие. Читателят може да зададе запитване по електронната поща или на място и да поръча доставка на документи – части от книги, статии и други, а в

рамките на деня получава отговор за колко време ще бъде изпълнена неговата заявка.

Трудно е да си представим, че възможностите, които имаме в момента за достъп до всякакви издания, са тръгнали от ентузиазма на някого да даде повече на хората, да им осигури свободен досег до книгите. Нека тези редове са в памет на Любен Дунчев.

Кристина Петрова

Културната мисия на Регионалната библиотека в Русе

Русенската библиотека бележи началото си от 1888 г., когато членовете на дружество „Дунав“ с подкрепата на Градската община се заемат със задачата да положат основите на едно културно и духовно средище.

Първоначалното местонахождение на библиотеката е бил домът на Йосиф Дайнелов, стар другар на Георги Сава Раковски. С течение на годините и усилен труд от страна на будни русенци, библиотеката успява да си подsigури ежегодна субсидия от тогавашното Министерство на народното просвещение. На общината е дадено условие учреждението да бъде изместено в самостоятелна сграда, до която достъп може да има всеки жител на града. Дружество „Дунав“ преотстъпва свои помещения и книжната си колекция, като така дава началото на първото книгохранилище на русенските граждани.

Сградата на днешната библиотека е построена през 1916 г. за тогавашната Русенска търговско-индустриална камара. Забележителното в конструкцията е часовникът с камбанен механизъм на последния етаж, изработен от германска фирма по поръчка на Камарата през 1922 г.

От 20 септември 1954 г. сградата, която е паметник на културата, става дом на Окръжната библиотека „Любен Каравелов“. На 23 май 1970 г. в чест на славянските просветители е открито и ново, трето крило на сградата. Новата двуетажна част помества и зала за културни мероприятия, използвана и днес.

В последните години библиотеката следва все по-усилено мисията си да предаде на русенските граждани един модерен прочит на

литературата, показвайки им светотата на познанието. За своите постижения Регионалната библиотека става почетен носител на „Знак за европейско наследство“, връчен ѝ през септември 2007 г. от Европейската комисия.

Регионалната библиотека „Любен Каравелов“ в Русе успява да се утвърди като последовател на инициативи, подпомагащи навлизането на литературата в нашето ежедневие. Специално внимание се обръща и на социалните проблеми, които могат да възникнат поради неграмотност.

През 2015 г. библиотеката успешно се включва в „Маратон на четенето“ заедно с Факултета по природни науки и образование на Русенския университет „Ангел Кънчев“ и Сдружение „Културни пространства“, като с поредица от инициативи насочва вниманието на хората върху ролята на книгите за ограмотяване. Библиотеката подкрепя и инициативата на президента Росен Плевнелиев „Чети с мен“, чието провеждане се подкрепя също от Община Русе и различни образователни институции. През 2016 г. библиотеката се включва и в „Тринадесета тъмна нощ в музея“, като няколко нейни зали тогава са пригодени за различни занимания, изложби и игри.

По идея на служителите в библиотеката е създаден клуб „Здраве“, на чиито срещи посетителите се запознават с практикуващи лекари, водачи и инструктори. Клубът предлага така наречените „уебинари“, които дават възможност на хора и от други населени места да участват в отворените лекции.

През 2015 г. се слага началото на проекта „Забавна финансова грамотност. Обучения за деца и младежи“, финансиран от международната организация Електронна информация за библиотеки (EIFL) по Програмата за иновации в обществените библиотеки (PLIP). Целта на проекта е да обогати младежите с базова финансова грамотност, като ги научи на отговорно отношение към парите. Чрез проекта е въведена и постоянна програма по финансово образование в библиотеката, обхващаща хора от различни възрасти.

Може би най-голям голям задграничен отзвук библиотеката предизвиква със своя ежегоден Международен конкурс за екслибрис. През 2016 г. е неговото дванадесето издание с тема „Ex vino ex veritas“, като творбите на художниците са посветени на виното. В конкурса се

допускат различни графични техники, отговарящи на Международния идентификационен стандарт за ЕКСЛИБРИС. Благодарение на Програмата за подкрепа на проекти в областта на изкуството и културата на Община Русе и Министерството на културата, конкурсът достига до художници, дизайнери и любители от цял свят, популяризирайки изкуството на екслибриса сред съвременните творци. Библиотеката дава още едно поле за изява с открития си през 2015 г. конкурс за комикс и блицанимация, целящ успешно да преплете красотата на литературното и художествено изкуство в модерния свят.

Поддържайки жива историята на града, Регионалната библиотека дава възможност на посетителите да се запознаят с творчеството и съдбата на Светлозар Акендиев Димитров, познат с псевдонима Змей Горянин. Роден през 1905 г. в Русе, в по-късните си години той става автор на повече от 50 книги и брошури. Сред известните му творби са „Кнез Иван Кулин“, „Бачо Киро“, „Звезда керванджийка“ и трилогията „Дунавът тече“. През 1942 г. за кратко време става цензор в Дирекцията по печата, като заради това след Деветосептемврийския преврат през 1944 г. Народният съд го осъжда на една година затвор. Книгите му попадат в Списъка на фашистката литература, подлежаща на изземване. Благодарение на съпругата му Соня Димитрова, библиотеката притежава колекция от документи – ръкописи, писма, рисунки и снимки на Змей Горянин, даващи информация за живота на твореца по време на обществено-политическите промени в средата на XX век.

За следите, които това свято място оставя на бъдещите поколения могат да се изпишат много страници, но нищо не може да повлияе на човека така, както личното преживяване. За прекрасните мигове, прекарани от русенци в Регионалната библиотека свидетелства непрестанното нарастване на участниците в дейностите ѝ. Във всеки годишен отчет, освен подробна информация за работата и читателите на библиотеката, специално място се отрежда за благодарност към доброволците и дарителите, подпомогнали русенския културен живот. Остава надеждата, че библиотеката и нейният прекрасен колектив ще поддържат своя неповторим дух и ще продължат да постигат успехи с всяко свое начинание.

Маргарита Данаджиева

Габрово, книгите и театърът

Регионалната библиотека „Априлов – Палаузов“ е най-голямата общодостъпна и богата като фонд библиотека в област Габрово, една от първите основани през Възраждането.

Историята ѝ започва през декември 1861 г. в една тъмна, схлупена килия на църквата „Св. Троица“ под името Българско народно читалище на Габрово. Инициатори са група габровски младежи, между които са Иван Манафов, Георги Цанков и Никола Кънчев. Те формират първото настоятелство на читалището. Книжната сбирка включвала част от книгите на другата библиотека, създадена към училището и личната библиотека на Васил Априлов от Одеса.

Историческото развитие на читалището от Освобождението до 1922 г. показва няколко много важни момента. Борбата за политическа независимост и изграждането на младото княжество поглъщат изцяло вниманието на габровци, поради което читалището замира и е съживено едва през 1888 г. от група учители социалисти – Евтим Дабев, Тодор Постомпиров, Спирос Гулабчев и Тинчо Христов. В своите спомени Евтим Дабев я нарича библиотека „Чети, брате, чети“. Името идва от надписа, поставен като мото на входа на библиотеката.

Една от първите задачи на тези общественици е да намерят и съберат обратно разпръснатите книги на старото читалище. Успяват да съберат незначителна част, затова всеки от тях подарява своите собствени книги и кара своите близки да направят същото. Новооткритата библиотека разполага с петстотин тома, наредени в два шкафа. За да привлекат повече читатели, библиотечните деятели около Евтим Дабев си служат главно с „лична агитация“. Всеки е длъжен да води най-малко по трима нови читатели всяка седмица. „За голям успех – казва Дабев в спомените си – ние предварително разпределихме града на участъци, които трябваше да бъдат обиколени поне веднъж в седмицата от онзи от нас, чийто район съставлява. Това обикновено вършехме вечер и в празничните дни. Местата, гдето ние главно

намирахме нашите четци, бяха кръчми и заведения през делничните дни и хората по крайнините на града в празнични дни.“

Възстановената библиотека не просъществува дълго, но оказва голямо въздействие върху обществото и оставя дълбока следа в политическия и духовния живот на габровци по онова време. Библиотеката обаче била инструмент за пропаганда на социалистическите идеи.

Решителна роля в това играе Евтим Дабев, създател на първия социалистически вестник в България – „Ралица“, отпечатан в Габрово през 1886 г. В града за първи път се печата и първото съчинение на Карл Маркс – „Наемен труд и капитал“. Библиотеката става популяризатор на книжнината, която издават местните социалисти.

В периода 1892 – 1893 г. читалището е възстановено под името Габровска народна библиотека Априлов – Палаузов и до 1907 г. се е помещавало в Умниковото училище и в част от домовете на видни габровци. Библиотеката взема имената на двамата най-благородни габровци, помогнали с нейното изграждане: Васил Априлов и Никола Стефанов Палаузов. Палаузов е бил търговец и главен дарител за българското училище, както го нарича д-р Петър Цонев – „основен камък на българското училище“, а по този начин и на читалището към него.

От 1911 до 1921 г. читалището претърпява криза. Поради липса на средства, читалнята и библиотеката са затворени. Книгите, декорите, гардеробът са разпръснати. Прави впечатление, че линията на развитие на читалището за периода от Освобождението до 1922 г. прилича на крива със своите възходи и спадове. След всеки спад обаче тя се изкачва по-високо. Всяко следващо стъпало е все по-горе от предходното, така че въпреки прекъсванията в историческото си развитие читалището върви напред и нагоре.

Освен с книги, читалището се е занимавало и с театрална дейност. Наченки на театрални прояви до известна степен има в училищата, главно по време на публичните изпити през Възраждането. Такъв изпит се провежда в Габрово за първи път през 1858 г., като трае три-четири дни. Действително театрални представления се провеждат с помощта на възстановеното читалище, като най-напред е поставена

пиесата „Многострадална Геновева“. Петър Цочев пише, че първото представление е „дадено по коледните празници на 1870 г.“

Цялата театрална дейност през Възраждането се изгражда на самодейни начала, за професионални артисти не може да се мисли тогава, когато театралното изкуство се мисли за „комедиантство“ и „маскарлък“.

След Освобождението театралната дейност в Габрово продължава, подкрепяна от читалището. В репертоара ѝ преобладава възрожденската драма, което е характерно за целия ни национален театър. През 1887 – 1888 г., когато читалището се възстановява от учените социалисти, начело с Евтим Дабеv, по тяхна инициатива се представят „Разбойници“ от Шилер и „Женитба“ от Гогол. Това събужда притихналия през военния период интерес към театъра, който нараства все повече след 1892 г., когато отново се възстановява читалището след принудителното оттегляне на социалистическата група. За театрална дейност читалището предоставя салона на новопостроеното Умниково училище. Над петнадесет години там активно са се провеждали спектакли. Наред с по-незначителните драми се поставят и представления на световна драматична класика.

До началото на 30-те години театралното дело в Габрово е във възход. Има вече една от най-хубавите читалищни сгради в страната, със салон и сцена по най-новите за времето изисквания. Но читалището има големи финансови затруднения. Тогава отново за подобряване на материалното състояние с голям идеализъм в читалището започва оживена театрална дейност. Голям успех имат постановките на Петко Даскалов – гимназиален учител по литература, с умението да тълкува и да прониква в героите от пиесите, което го прави и добър режисьор.

Наред с театралната дейност особено добре се посреща създаденият през 1960 г. духов оркестър към читалището под ръководството на Петър Чаракчиев. Колективът се отзовава на почти всички обществени мероприятия, а също така урежда и самостоятелни концерти.

В читалището рано се появява и кинематографът. За пръв път в Габрово филм се прожектира през 1909 г. в клуба на широките социалисти, но в края на годината кинематографът изгаря заедно със

сградата. През 1922 г. възниква идеята за читалищно кино, а година по-късно е осъществена първата кинопрожекция там.

Друг интересен факт за габровското читалище и библиотека е, че от 1924 до 1945 г., е издавало свое периодично издание, наречено „Известия на Габровската народна библиотека „Априлов – Палаузов“. Вестникът отразява дейността на библиотеката и културния живот в Габрово и се печата в тираж от 1000 до 1200.

До 1959 г. библиотеката остава в структурата на читалището. От 1959 до 1999 г. е преобразувана в Окръжна методическа библиотека, от 2000 г. е със статут на общински културен институт, като продължава да изпълнява частично регионални функции. От 2006 г. е Регионална библиотека с методически функции.

Днес библиотеката събира, съхранява, организира и предоставя за ползване библиотечен фонд и библиографска информация. Обслужва широк кръг от читатели с фонд от над 250 хиляди библиотечни единици.

Започнала с един сандък книги, събирани от будни габровци през 1861 г., запазила възрожденския стремеж към знание и просвета, днес, в XXI век, Регионалната библиотеката е модерен информационен център, предлагащ на своите читатели достъп до постиженията на световната литература и култура, електронна информация, възможности за самообразование и социални контакти, място за срещи с книгата и духовно общуване.

Източници

Сто години Народно читалище „Априлов – Палаузов“ Габрово“ (1861 – 1961). Юбилеен сборник. Отечествен фронт, София, 1961.

Чети, брате, чети – 150 години Регионална библиотека „Априлов – Палаузов“ – Габрово.

Мартина Герова

Библиотеките все още дишат!

Регионалната народна библиотека „Петко Р. Славейков“ във Велико Търново е основана през 1889 г. като първата обществена библиотека в града със свой устав и правилник. За основа на книжовния фонд служат книгите от Великотърновската община и Мъжката гимназия „Св. Кирил“. Закупувани са художествена литература и научнопопулярни книги, печатани предимно от местните издателства и печатници. От 1920 г. тя получава статут на депозитна библиотека и започва да получава по един безплатен екземпляр от цялата българска печатна продукция. Заедно с частични дарения това са единствените постъпления до 9 септември 1944 г.

През 1954 г. се строи нова сграда, която е и първата в страната, съобразена с нуждите на библиотека. Сградата е със седеметажно книгохранилище, с място за 500 хиляди тома. Нейният строеж продължава 14 години, прекъсван по време на Втората световна война и поради липса на средства.

Новата сграда, построена за библиотека, музей на литературата и художествена галерия (поради наличието на специализиран отдел „Изкуство“, който притежава много стойностни картини, дарени от Съюза на българските художници – Велико Търново), грабва посетителите със своята импозантност и вътрешно художествено оформление, което е уникално, и е част от списъка на ЮНЕСКО за образци от световната съкровищница на изкуствата.

Независимо че вече се намира в специална сграда, библиотеката постоянно изпитва недостиг от пространство. С течение на времето тя започва да попълва своето книгохранилище и това се оказва бавен и труден процес. В периода от 1989 г. до днес във Великотърновския регион не е построена нова библиотечна сграда, но се извършват реконструкции на други сгради, които се пригаждат за такива цели.

В първите години на демократичните промени драстично се влошава финансирането на библиотечните дейности. По думите на зам.-

директорката д-р Калина Иванова, днес ситуацията не е много по различна. Традиционната библиотека все по-малко разчита само на своите дейности като комплектуване, съхранение, опазване и осигуряване с библиотечни документи на читателите и постоянно търси начини и средства за предоставянето им. През последните години поради ограничена издръжка попълването на библиотечния фонд изостава. Необходимо е ръководството и библиотечните специалисти, работещи в сектор „Комплектуване“, да активизират издирването на старинни, редки и ценни издания и художествени творби, за да допълнят липсите в специалните колекции. За да бъде това възможно е нужно целево финансиране или чрез други източници – проектна дейност или нови дарителски кампании. Един от проектите, в който участва библиотеката, е „Дигитални библиотечни фондове от български периодични издания“, инициран от Нов български университет – София. През септември 2006 г. се предоставят за сканиране десетгодишни течения с общо 15 хиляди страници от регионалните вестници „Борба“ и „Янтра днес“. Така се поставя началото на колекция от дигитализирани библиотечни документи, предназначени за по-динамичното обслужване на читателите. Това е отлична възможност библиотеката да въведе новите технологии и да стане място за срещи, за електронна кореспонденция, като така ще бъде преоткрита от много потребители, които преди са я смятали за неприветливо място.

За да бъде обществената библиотека конкурентноспособна на другите информационни институции, е задължително тя да търси и да предлага качествени библиотечно-информационни услуги, както и да се стреми максимално да задоволява читателските потребности. А това е една нелека задача, тъй като читателската аудитория е разнородна по различни параметри – възраст, пол, вкус за книги и други. Нейните потребители се разделят на две основни групи: учащи, които я използват с учебна цел, и тези, които четат за удоволствие. Напоследък се забелязва лек прилив на читатели към библиотеката, т.е. наново се откри неповторимата магия на четенето.

В името на популяризирането на четенето библиотеката развива и доброволческа дейност. Доброволчеството в българските обществени библиотеки все още прохода, но Великотърновската библиотека се

опитва да внедри успешни западноевропейски и американски практики. За жалост, все още липсва нагласата на обществото към тази дейност. Тъй като доброволците са „проводници на услугите“, а тяхната професионална необремененост спомага да достигнат до по-широки обществени кръгове, се създава клуб „Четящо такси“, който стартира през април 2012 г. В този клуб таксиметровите шофьори, които са редовни читатели, стават доброволци в промотирането на четенето в библиотеката. В инициативата вземат участие 25 шофьори на таксите, с чиято помощ в библиотеката се доставят 400 книги от различни жанрове. Библиотеката планира да организира същинска доброволческа дейност с помощта на студентите от катедра „Книгоиздаване и библиотечно-информационни дейности“ при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, чрез система за обслужване на възрастни и неподвижни хора, които нямат възможност да достигнат до нея сами.

Години наред библиотеки от цял свят работят, за да се адаптират към информационните процеси. Ситуацията налага решения, основани на нови реалности, включително и на нови технологии. Регионалната народната библиотека „Петко Р. Славейков“ се стреми да засили ролята на библиотеката като „трето място“ след дома и работата. Все повече тя се превръща в център за общуване и развлечение, където хората осъществяват социални контакти и осмислят свободното си време.

За библиотеката на новия век не е достатъчно само съвременен оборудване и наличие на книги по стелажите, а нещо повече – ново управленско мислене и нов библиотечен модел, „нов образ на комуникационна, плуралистична библиотека, съдържаща различни пространствени кодове и послания“.

За съжаление, не всяка библиотека в страната може да попълни липсите в бюджета си чрез проектна дейност. Не във всяко кътче на България има добронамерени читатели, които биха дарили книги, за да помогнат на малките библиотеки да просъществуват. Има доста библиотеки в по-малките населени места, за които общините се грижат, но не дотолкова, че да са предпочитано място за читатели. Те функционират, но „книгите не живеят“. Това е често срещано явление в градчета и селца, в които демографската криза е с най-силни

проявления. Застаряването на населението води и до намаляването на хора в подтрудоспособна възраст (деца и младежи), които са преобладаващата част читатели.

Проблемите на тези малки книжовни средища разкрива срещата с Йорданка Кирчева, която отговаря за библиотеката към Народно читалище „Надежда 1883“ в Полски Сеновец, област Велико Търново.

Читалището е основано през 1883 г. от група ученолюбиви младежи, които сформират българско младежко дружество под наименованието „Надежда“. Още по време на робството сеновчани имали идеята за просветно огнище, но за жалост, това останало непостижим идеал. В момента, в който идеята вече била факт, за читалище са се използвали частни, неудобни стаички и дюкянчета.

Читалището някога се е състояло от библиотека и клуб по интереси, където се развивали най-различни дейности като музика, танци, литературни четения, театър и други. Днес развива дейността си на библиотека и на танцов клуб.

Персоналът на читалището наброява 7 души, докато след учредяването си е достигал до 59 членове. Общинската субсидия, чрез която се финансира, стига само да покрие заплатите на персонала. За попълването на библиотечния фонд не остават никакви средства. Дарения не постъпват, освен в редки случаи. Най-често се даряват книги, които вече има в библиотеката, за това не се и приемат. Но това не спира сеновчани да спомагат за развитието на библиотеката. Със собствени средства и с наем, заплащан от един от мобилните оператори, поради наличието на тяхно съоръжение в селото, се закупуват книги и библиотеката започва да „диша“.

Въпреки трудния път, по който библиотеката върви, тя все още се радва на своите верни, макар и малобройни читатели. Те са на всякаква възраст, като най-младият е на 7 години, а най-възрастният на 80. За малкия първокласник количеството на библиотечния фонд не е от значение, защото той винаги намира книги, които са по неговия вкус. С жив интерес посещава библиотеката и никога не закъснява да върне книжките си. Малък, но всеотдаен читател. Може би той е искрицата надежда в бъдещето на Народното читалище „Надежда“.

СПЕЦІАЛІЗИРАНИ

Иванка Иванова

Тежестта на книгите

Библиотеката към Факултета по журналистика и масова комуникация е обособена през 1980 г. като филиал на Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“. В момента в нея се съхраняват над 20 000 екземпляра от книги и периодични издания, които могат да се използват от всички студенти на Софийския университет. Фондът на библиотеката се обогатява чрез дарения, книгообмен, закупуване на нови книги и абонамент за периодичните издания. За изминалата 2016 г. новопостъпилите заглавия са 394 заглавия. Библиотеката разполага с 18 читателски места, 6 от които са оборудвани с компютри. Стотици студентите са редовни посетители. Благодарение на специализираните издания те имат възможността да подготвят курсови работи, да учат за изпити или просто да четат за удоволствие. Компетентните библиотекарки Бранимира Тенева и Велина Пешева могат да ви насочат към това, от което се интересувате, и да ви предложат най-подходящите книги. Спокойната атмосфера и тишината осигуряват на студентите ползотворно четене.

В следващите редове ще ви представя Румяна Абаджимаринова, една от верните служителки на библиотеката към Факултета по журналистика и масова комуникация. Тя е завършила специалност „Българска филология“ във Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“, а през 1999 г. ѝ е присъдена образователната и научна степен „Доктор“. Темата на докторската ѝ дисертация е изцяло свързана с дългогодишната ѝ практика, свързана с книгите. По-късно тя се е превърнала в основа при написването на монографията „Книгата. Интегрирана маркетингова комуникация на книгата“, публикувана от издателство „Сиела“ през 2000 г. Написала е и множество статии, в които е застъпена темата за библиотеките и книгите. В момента работи над ново изследване, проследяващо социализацията на книгата през годините.

– Как се зароди любовта Ви към книгите?

– Интересът ми към книгата и нейната социализация, за която съществена роля имат и библиотеките, датира от ученическите ми години и се затвърди по време на следването ми. Незабравими уроци в тази насока получих от преподавателите си. След дипломирането си започнах работа първо като учител по български език и литература в 73 СОУ в София, но по-късно заради честото боледуване на моята дъщеричка приех да основа библиотека в 123 СОУ в столичния нов тогава квартал „Младост-2“. Там бях забелязана от методистка от Столичната библиотека, която ме насърчи да се запиша специалността „Библиотечно-информационни науки“ в Софийския университет. Като училищен библиотекар и същевременно методист на училищните библиотеки работих 5 години. По-късно се преместих в Централната библиотека на БАН, където останах 3 години. Работата ми за Информационно-консултантската къща ИКО към Министерството на машиностроенето, изискваше да придобия знания в икономическите науки. Знанията, които придобивах в процеса на самообразование, ми дадоха възможност да разуча и разработя икономическия аспект на социализацията на книгата, което е и обект на дисертационния ми труд.

– Колко време работихте в библиотеката на ФЖМК?

– В Университетската библиотека съм работила повече от 30 години, като 25 от тях съм била завеждащ на библиотека „Журналистика“.

– Разкажете за преместването на библиотеката в помещението, в което се намира днес.

– Когато постъпих, библиотеката се помещаваше на третия етаж. Тази част от сградата на факултета се нуждаеше от ремонт, затова няма да е чудно да кажа, че таванът на помещението течеше, когато навън валеше, или че дъските на пода пропадаха под тежестта на стелажите с книги. Все пак беше извършен частичен ремонт, поръчаха се нови стелажки и се оформи читалня за студентите с книги на свободен достъп. За съжаление, тези временни мерки не успяха да помогнат много, тъй като цялата сграда се рушеше и при едно пропукване на носещи стени библиотеката беше запечатана. Аз, заедно с „наръч“ книги, т.е. малка сбирка от най-необходими учебници, бях приютена в стаята на Учебния отдел и се опитах да спася положението.

– Кой е най-трудният Ви момент на тази длъжност?

– През лятото на 1999 г. се наложи сама да навържа и подреда в чували цялата налична литература на библиотеката и то така, че тя да не се загуби или повреди при преместването ѝ. Тогава ми беше най-трудно. Не само заради тежкия физически труд, но и поради факта, че трябваше да опиша всички томове с периодика, предимно вестници, които бяха невъзможни за преместване, тъй като хартията се саморазрушаваше. Спомням си, че ми беше мъчно за богатата специализирана литература по журналистика, комуникации и връзки с обществеността, която така ревностно събирах и оформях в ценни сбирки от книги, които липсваха в други библиотеки, тъй като тогава самоиздаването разцъфтяваше, а авторите не се чувстваха длъжни да депозират книгите си в Националната библиотека. Аз просто разчитах на добрите си взаимоотношения с тях и на желанието им да улеснят учебния процес във факултета.

– А най-хубавият?

– Именно опазването на богатата сбирка от специализирана литература, която успях да пренеса и подреда на новото място въпреки петте премествания на библиотечния фонд, ме кара да се чувствам горда със съзнание за изпълнен професионален дълг.

– Според Вас студентите често ли използват библиотеката на нашия факултета?

– Богатата специализирана литература и вниманието към читателите допринесоха за голямата посещаемост на библиотеката – и зиме, и лете. Когато големите научни библиотеки затварят за хигиенизация и реорганизация на фондовете си, малките специализирани библиотеки приютяват научни работници от различни ведомства, както и чуждестранни студенти, дошли да пишат дипломните си разработки на теми от български практики.

– Защо напуснахте тази длъжност?

– Преди пенсионирането си като „Завеждащ“ на библиотеката във факултета през 2010 г. успях с помощта на колеги от Централната Университетска библиотека подреда новата библиотека с читалня на свободен достъп и 6 компютърни места. Пенсионирах се с чувството на изпълнен професионален дълг и признание на колегите, както и с

благодарствено писмо от Ректора на Софийския Университет за добра работа. Благодарна съм също, че след мен две млади, добре образовани и отговорни към работата си библиотекарки поеха грижата за библиотеката и нейните читатели.

– **Най-ценният урок, който научихте в библиотеката?**

– Според мен, най-важният житейски урок, който съм научила е, че всяко нещо, което човек прави, трябва не само да го обмисля добре, но и да го прекарва през сърцето си. Само тогава делата му ще са успешни!

Мария Славова

Възможности за читатели със слабо или нарушено зрение

Един от най-сериозните проблеми на хората с нарушено зрение е достъпът до информация, като той се разпростира от най-простите битови ситуации до цялостното им професионално развитие и реализация в обществото. Наличието на леснодостъпна, разнообразна и полезна информация играе ключова роля за разрешаването му.

Информацията стига по два пътя до незрящите хора. Единият е класическият – писане и четене чрез брайловата азбука, а другият – дигитално чрез използването на специализиран софтуер. Брайловата азбука се нарича още тактилна система и се използва само от слепите или слабовиждащите хора. Тя представлява шестточие от различни комбинации, които символизират класическите букви, цифри, математически, физични и химични знаци. Брайловата азбука произлиза от латинската. В оригиналната система точките съвпадат изцяло с реда на буквите във френската азбука. За първите десет букви от азбуката и цифрите се използват горните четири точкови позиции. За следващите десет букви е идентично, с изключение на добавянето на точка на друга от позициите. Българската брайлова азбука е подобна на руската. Вариантите за писане са два – чрез брайлова плоча, с помощта на шило и лист хартия, или на т.нар. брайлова машина. Писането на машина е по-бързият и удобен начин и поради това е по-широко разпространен и практикуван.

Дигиталното четене от хора с нарушено зрение става с помощта на брайлов дисплей, който възпроизвежда написаното на монитора под формата на брайловото писмо. С напредването на технологиите вече съществуват специализирани компютърни програми за разчитане на текстови файлове. Дигиталното четене е предпочитаният метод за повечето незрящи.

Едно от местата, които предлагат услуги, насочени към хората с нарушено зрение, е Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“. За нея разказва библиотекарката Ангелина Тодорова. Читалня „Медиатека“ предлага дигитализация, включваща сканиране на поръчан текст, графична и OCR обработка (разпознаване на текста), редакция на документа, запис на резултатите в съответния формат (PDF и DOC), библиографски опис на сканираната поръчка и получаване на библиотечния материал по електронен път в рамките на определения от поръчителя срок. Услугата е насочена изцяло към информационните нужди на потребителите в неравностойно положение и представлява възможност за тяхната самоподготовка и обучение. Тя съществува повече от десет години.

Все по-често незрящи и слабовиждащи потребители се обръщат към Университетската библиотека при набавянето на необходимите им за учебния процес библиотечни материали. Студентите, които поръчват текстове за редакция, са от различни факултети на Софийския университет, като преобладават студенти от хуманитарните специалности. В сайта на Университетската библиотека има дигитални колекции, първата от които е „Литература за читатели със специални образователни потребности“. В нея са поместени книги и статии, които са разделени по факултети, в зависимост от тематиката.

За книгите разговарям с Верка Костадиновска, незряща студентка от Софийския университет. Верка е сред редовните посетители на Университетската библиотека и споделя, че за нея дигиталното четене е по-лесно и предпочитано, отколкото това на брайл. Причината е в по-голямото разнообразие при избора на четива, тъй като повечето издания на брайловата азбука са с научна тематика. Повечето от тях се създават в Националното читалище на слепите „Луи Брайл“, като освен книги се издават и много тактилни карти по география, история, рисуване, различни изображения, предмети, които са релефни.

„Защото на едно сляпо родено дете му е трудно да си представи света такъв, какъвто е. То реално никога не го е виждало, особено нещата, които не могат да се пипнат – като слънцето, небето, облаците. Аз мога да си ги представя, защото съм ги виждала и преди, с най-малката подобност – цвят, форма, размер“, споделя Верка и продължава емоционалния си разказ. На осемгодишна възраст губи

зрението си, след което баща ѝ я записва в специализираното училище за ученици с нарушено зрение „Луи Брайл“ в София. Там я връщат в първи клас, като започва да изучава брайловата азбука. Първоначално всичко ѝ се струва непосилно и търси сходство между буквите за зрящи и тактилната система, но както по-късно разбира, те нямат достатъчно сходство помежду си. По-късно свиква и се научава да пише на брайлова плоча с помощта на шило, а след това и на брайлова машина. „Някои четат с една ръка, други с две. Аз четях с две, ставаше бързо и гладко.“

Уточнява, че е много важно обучението на хора с увредено зрение да започне веднага от брайл, защото така по-лесно се придобива представа за изписването на буквите и къде се слагат пунктуационни знаци, а оттам нататък вече може да се премине и на компютър. „От девети клас започнах да нося лаптопа си в часовете и пишех на него. Само в часовете по химия, физика и математика пишех на брайл, защото е по-трудно на компютър. Сега като студентка не ми е трудно, защото съм го правила от ученичка и имам тренинг.“ Верка работи със специализиран софтуер, включващ говореща програма, която разчита всичко на екрана, присъстващо под формата на текст. С усмивка разказва, че благодарение на тази програма, чете разнообразна литература на различни езици. „Но много по-малко са книгите, написани на брайл, отколкото електронно, затова вече не го предпочитам.“

Пътят между хората и книгата има две посоки – на хората към книгата и на книгата към тях. За хората с нарушено зрение този път не винаги е лесен, но с целенасочени усилия пречките не са непреодолими. Услугите, предлагани от Университетската библиотека, са още една крачка в правилната посока. Съюзът на слепите в България също е опора за хората в неравностойно положение. На студенти, обучаващи се във висши учебни заведения и колежи, както и на докторанти, за всеки семестър се отпуска финансова помощ за четец, като размерът ѝ се определя месечно и се изплаща в края на семестъра. Съществува и инициативата „Подари ми история“. Доброволци четат на глас стихотворения, повести, романи, разкази, научни разработки, записвайки гласовете си, след което Съюзът на

слепите ще публикува материалите на достъпен за говорещи програми сайт, от който всеки незрящ ще може да ги изтегли.

Правилният път вече е добре известен – остава само да продължим по него.

Теодора Динева

По следите на Царската библиотека

На 31 декември 1947 г. в „Държавен вестник“ е публикуван указ, чрез който имотите на царете Фердинанд и Борис III са обявени за държавна собственост. Указът е достатъчен, за да бъдат конфискувани не само имотите, но и респективно всички вещи, които се помещават в недвижимото имущество на царското семейство – битови предмети, ордени, произведения на изкуството, документи, книги.

Конфискуваното е разпределено по различни, предимно културни, институции. Не всичко обаче е запазено непокътнато – това важи и за Царската библиотека. Но какво всъщност е Царската библиотека? Книги, притежавани някога от царското семейство? Културно наследство на България? Счупено огледало, чиито парченца показват изкривеното отражение на един тоталитарен режим?

Част от следите се губят невъзвратно. Липсва документация. Колко, къде и как са били разпределяни царските книги днес можем да научим само по спомени на хора, които са имали пряк досег с тази библиотека и които са решили да споделят онова, за което архив никога не е съществувал.

След публикуването на указа служители от Народната библиотека са командировани, за да опишат Царската библиотека в двореца „Врана“. Библиографският опис на книгите се извършва в една от стаите на двореца, докато служителите са охранявани от автоматчици. Към днешна дата този библиографски опис не може да бъде открит.

За броя на книгите обаче можем да съдим по думите на библиотекаря във „Врана“, който в онези години разкрива пред писателя и журналиста Владимир Свинтила, че библиотеката наброявала близо 8 хиляди тома.

След като описът е направен, служителите са върнати обратно, а книгите са откарани с камиони извън резиденцията. Накъде? Не може

да се каже със сигурност. Единствено се знае, че към 1948 г. една част от Царската сбирка попада в Народната библиотека, а друга – в научните институции и Централната библиотека на БАН.

Сега в хранилището на Националната библиотека се пази Царски фонд, обозначен с буква „Ц“, който според списъка със сигнатури се състои от около 1800 заглавия. Въпреки това част от сигнатурите – не повече от стотина – се повтарят или обозначават книга, липсваща в колекцията. Отделно още към 300 тома са включени с редовна сигнатура към основния фонд на библиотеката или са обособени към други нейни тематични фондове.

Освен тези библиографски описани и подредени книги, бивши служители твърдят за наличието на книги от Царската сбирка, нахвърляни в подземното противоатомно хранилище с одрани подвързии. Същите служители споделят, че тогавашният директор на библиотеката разрешил да одерат кожените подвързии на книгите, за да си направят обувки от тях. Какво е подсказало, че тези захвърлени книги, макар и без корици, са именно царски? Обликът им.

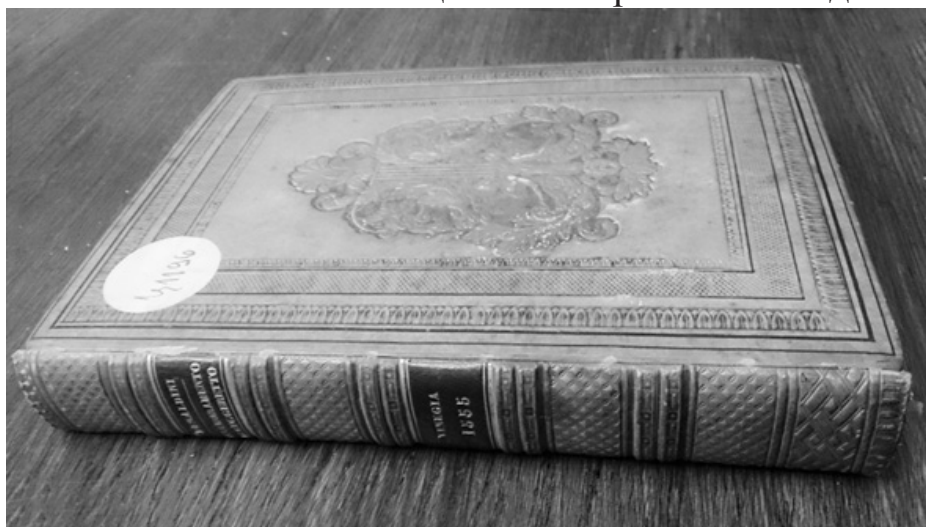
Златен кант, хромова хартия, екслибриси, вензели... Царските книги са наистина изящно украсени и подвързани. Благодарение на служителите от Националната библиотека, които се запознаха с проучването ми и бяха любезни да ми осигурят досег до Царската сбирка, сега мога да говоря за цялата прелест на тези издания от първо лице.

Тук е моментът да споделя как след преглеждането на 1800 картончета със сигнатури в рамките на два часа и половина, установих, че най-старото издание в царската сбирка е от 1555 г. И тъй като не повярвах, реших да се презастраховам, като си запиша следващото най-старо издание – от 1572 г.

Предубежденията ми не се оправдаха – изданието от 1555 г. е отпечатано във Венеция и наистина е с близо 450 години по-възрастно от мен. За възрастта му обаче не личи по нищо – върху предната кожена корица, идентична със задната, са гравирани две огледално разположени русалки с извити опашки сякаш „изплетени“ от флорални мотиви. Позлатените ръбове на книжните страници са така фино направени, без да се натрапват, че може спокойно да бъдат пропуснати от окото по невнимание. Щом разгърнах корицата, ме посрещна

екслибрисът на царица Йоанна (ex Libris Johannaе Vulgaroum Reginae) със стилизиран лъв и кръст, побрани в двете половини на една почти сърцевидна форма, над която стои корона. Възможно е книгата да е била подвързана – изключвам поставянето на екслибриса – доста покъсно от 1555 г., тъй като корицата ѝ е изключително запазена (за сравнение изданието от 1572 г. беше с изтъркана корица и в доста полошо състояние).

Съдържанието на книгата също се оказва доста любопитно. Написана е на италиански език от автор на име Панфило ди Реналдини (Panfilo di Renaldini). Заглавието на самото произведение е „Innamoramento di Ruggeretto, figliuolo di Ruggero Rè di Bulgaria“, което грубо преведено ще звучи като „Влюбването на Руджерето, син на Руджеро, крал на България“. От историята знаем, че крал Руджеро Български не съществува, още по-малко около XVI век, когато българските земи са били под властта на Османската империя, затова вероятно става въпрос за измислен персонаж. А на въпроса защо точно от България, че и крал на фона на всичко останало, не бих могла да отговоря. В структурно отношение книгата е разделена на песни – Canto Primo; Canto Ventesimoottavo и т.н., написани в мерена реч. Всяка нова част (песен) е придружена с илюстрация и орнаментирана заглавна буква. В началото на книгата има и посвещение на Франческо Медичи.

Сн. Теодора Динева

От цялостния поглед върху Царската сбирка в Националната библиотека проличава големият брой чуждоезични издания, повечето

от които на немски, френски и италиански. Има няколко произведения на български език, предимно от Иван Вазов и Йордан Йовков. Тематиката е разнообразна – пътеписи, очерци, мемоари, биографии, църковни и исторически книги, художествена литература, кореспонденция и други. Изданията датират от средата на XVI почти до средата на XX век, като превес имат заглавията, издадени малко преди и малко след началото на XX век.

Другата голяма институция, приютила царски книги, е Българската академия на науките или, по-точно казано, фондовете на нейните библиотеки. Особеното при царските издания в библиотечната система на БАН е, че те не са дошли единствено от резиденция „Врана“. В действителност заглавията – около десетки хиляди – са от Царския манеж. Първоначално Царският манеж представлява сграда, в която царят, принцовете и висшето офицерство се обучавали в езда. След Първата световна война (1914 – 1918) правителството на Александър Стамболийски превръща сградата в изложбена галерия. През 1939 г. Царският манеж е съборен и на негово място се изгражда новата сграда на Народната библиотека „Васил Коларов“, която и днес е на същото място, но носи ново име – Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. В този Царски манеж е имало книги, които на практика също можем да наречем царски, тъй като и те притежават отличителни екслибриси, водни знаци, гербове, позлатени ръбове, щампи, а на началните страници на някои от книгите има и посвещения.

Книгите от Царския манеж се намирили в бараки, разположени в днешната градинка зад Националната библиотека. Твърди се, че именно от тези бараки царските книги са постъпили в БАН през 1948 г., като в рамките на три месеца библиотечните работници, повечето от които жени, пренасят на ръка около 15 хиляди тома от въпросните помещения.

От 1949 г. започва обработката на 17 108 тома царски екземпляри и продължава до 1953 г. Изданията се простират в периода от XVIII век до 40-те години на XX век, а тематичният спектър е изключително обширен. Специалисти библиотекари от БАН разпределят томове в отделните институции според тематиката – книгите в областта на естествените науки се предават на библиотеката при Зоологическия

институт и на Института по ботаника, тези по изкуство – на Института за изобразително изкуство. Значителна част от изданията се предоставят на академичните библиотеки, които изграждат фондове в областта на историята, географията, литературата и други. Останалата част е пренесена в Централната библиотека на БАН, където се подрежда и каталогизира, а друга част (около 3000 тома) се организира във фонд редки книги. Разпределянето на книги в различни фондове и институции според тематиката е политика на БАН, а не изключение. Затова тези 17 108 тома не са били обособени заедно в отделен фонд. Така единственият начин, чрез който може да се проследи царският им произход, понастоящем остава екслибрисът.

Дали в системата на БАН са получени книги от личната Царска библиотека в резиденция „Врана“ обаче няма как да се потвърди. Днес в Централната библиотека на БАН има близо 1800 тома, обособени като Царска сбирка, но това не включва всички останали томове, разпределени някога в общия фонд или в библиотеки към научни и културни институции.

Например Историческата библиотека към Военната академия „Г. С. Раковски“ също е дом на част от Царската сбирка, като изданията там са главно с военна и историческа тематика и наброяват около 400 заглавия. Дали обаче са от „Врана“, или от Царския манеж (а защо не и от двете?) е невъзможно да бъде изяснено.

Достъпът до царските книги не е ограничен в нито една от споменатите институции. Дори често тези книги се вадят от архивите, свалят се от лавиците и се представят във временни изложби, където повече хора могат да се насладят на тяхната красота и да се докоснат до миналото.

След като повървах по пътя на 8-те хиляди книги от Царската библиотека от „Врана“ и на онези 17 хиляди царски книги от Манежа, положително смятам, че тези томове никога няма да бъдат събрани на едно място, никога няма да бъдат обособени заедно в отделно хранилище с надпис „Царска библиотека“. Те са така разпръснати по библиотеки, институции, част от тях безвъзвратно използвани за обувки и унищожени, или приватизирани за нечия лична колекция, че не виждам как биха се върнали с цялото си великолепие в единен каталог. За мен винаги ще си останат парченца от счупено огледало.

Вярвам обаче, че онези разпределени по различни библиотеки книги все пак са дали стабилна основа на част от българските културни институции. Вярвам и в друго. В хората. Във всички онези хора, които срещнах по пътя – отдадени на книгите, пазители на наследството, готови да помогнат. Не видях нито една раздражена физиономия, не чух нито едно „А вас какво толкова ви интересува тази Царска библиотека, нямате ли си друга работа?“ и ако случайно не можеха да отговорят на някой от въпросите ми, това беше единствено защото и те самите не знаеха отговора.

В ръцете на тези хора парченцата може би са счупени, може би дори липсват някои от тях, но огледалото е там, за да погледнем отражението на едно минало, което не сме познавали, да обходим стъпките на един монархически завет, да проследим следите на собствената си история.

Радостина Димитрова

А знаете ли къде се съхранява военната ни история...

България – страна с вековна история, страна, изстрадала безброй падения, търпяла дълги години унижения от византийски и турски поробители, ограбвана, изпепелявана до основи. България – страна, намерила сили през вековете да опази борбения си дух, достойния си и горд характер, да отличи множество личности, спомогнали за нейното възраждане.

Повече от тринадесет века ние, българите, успяваме не просто умело да съхраним народните традиции и вярата в бъдещето на държавата ни, но и да не забравяме нашето славно минало. Националните герои, великите пълководци, мъдрите владетели, народните будители – всички те са оставили ярък отпечатък в съзнанието ни и са допринесли за богатата историческа памет на нашата нация. България неведнъж е възкръсвала като феникс след яростните нападения на врагове, опустошителните битки и въстанията.

Точно тази е причината да отдадем по-специално внимание на всички военнослужещи, които някога са дали живота си за родината – на стотиците хиляди войници, на командирите, генералите, и на тези, които и днес изпълняват с гордост военната си служба, представят страната ни на чуждите бойни полета, плават в неznайни води или летят в небето. Военната ни история е толкова необходима за изграждането не само на представата ни за великото българско минало, но и за създаването на националния ни авторитет, че е недопустимо да нямаме досег до нея, да не знаем къде можем да я открием такава, каквата е в действителност, и най-нелепото – да останем невежи по отношение на този така интригуващ и пълен с факти исторически дял.

Затова с удоволствие да ви разкажа за три от най-големите военни библиотеки в страната ни – към Военноморския музей във Варна, към

Висшето военноморско училище „Никола Й. Вапцаров“ отново във Варна и към Военната академия „Георги С. Раковски“ в София.

Военно-библиотечното ми пътешествие започна от Военноморския музей в моя любим роден град Варна. През 1881 г. със заповед на тогавашния командващ Флота се поставят основите на Военноморския музей, а 1883 г. в Русе е създадено Офицерско събрание (предимно руски офицери) към Българската флотилия, където се организира военна библиотека за лични цели. Първите заглавия са основно руски периодични издания – „Морской сборник“ (1884 – 1995), „Вестник Европы“ (от 1885 г. до началото на XX век), които руските офицери използват, за да се запознаят с военните новости по света. След Първата световна война във Варна има достатъчно предпоставки за преместването на музейната сбирка от Русе в морския град. Като официална рождена дата на музея и библиотеката към него се приема 20 май 1923 г., а книгите от библиотеката към Офицерското събрание също са прехвърлени там.

Днес библиотеката към Военноморския музей разполага с над 10 хиляди екземпляри и книги и около 5 хиляди единици периодика. На читателите се предлагат разнообразни четива – на морска и военноморска тематика, художествена литература (предимно написана от военни моряци и личности, свързани с морската професия), исторически раздел – история и археология. Изнасянето на книги от библиотеката е забранено, но достъпът е свободен и на място всеки посетител е добре дошъл. Библиотекарят сподели, че повечето читатели са ученици, студенти, хора, свързани с морето и историци, а най-често се търсят тясно специализирани издания. Фондът на библиотеката се попълва по три начина – от дарения, чрез бюджета от музея и чрез дарения от частни лица. Например след смъртта на Цончо Родев – водолаз, един от основателите на подводната археология в България и известен писател, част от личната му библиотека е дарена на музея; от бивш военен с фамилията Фарашев в библиотеката постъпват 18 от общо 31 тома на френската енциклопедия *La Grande Encyclopédie*, спасени при разчистване на военните поделения от „фашистки“ книги след 1944 г. Във фонда се съхраняват и конфиденциални документи, ръкописи на Никола Вапцаров, както и издания с антикварна стойност. Заглавията, с които библиотеката към

Военноморския музей се отличава, са пълното течение на „Морской сборник“, „Морски стговор“ (1924 – 1944), „Военен журнал“, годишниците на Археологическия музей, „Военноисторически сборник“, „Морски преглед“, а най-често търсените издания са „Клуб океан“, „Морски вестник“, спомени на ветерани. Още по-ценни обаче се оказват хората, които посещават библиотеката, защото всеки идва с различна история, както и емоциите, които предизвиква подобен вид професия. За закупуването на нови заглавия библиотекарят сподели, че повече средства не биха били излишни, защото е необходимо да са в крак с военните тенденции, които непрестанно се менят, а за да е пълноценна една библиотека, тя трябва не просто да се гордее със своите стари издания, а да предлага на читателите си и най-новите на пазара.

Моето „пътешествие“ продължи в библиотеката на ВВМУ „Никола Й. Вапцаров“. Създадена заедно с Морското училище, тя първоначално е само читална зала, където възпитаниците се събират да учат, а фондът се формира от дарения (основно учебни четива). Първите постъпления са книги, подарени от ученик-машиниста Манол Иванов. Следват дарения от негови колеги, офицери и преподаватели. Постепенно курсантите започват да заделят собствени средства за абонаментни списания, а към 1931 г. библиотеката вече притежава 2401 библиотечни единици и е абонирана за 27 списания, от които 7 чуждестранни – руски, френски и немски издания.

Днес библиотеката може да се похвали с фонд от близо 125 хиляди библиотечни единици, разпределени в няколко основни структури: основен фонд (около 44 хиляди), учебен фонд (77 хиляди), служебен фонд (4 хиляди), периодични издания. Интересното е, че в тази библиотека не се съхраняват издания отпреди 1944 г. По неофициална информация много от тези книги са били унищожени, а малка част от по-ценни заглавия са изложени в музейната сбирка в планетариума на Морското училище. Фондовете се попълват главно от дарения, а държавни субсидии библиотеката не получава. Средства се отпускат единствено за закупуване на учебни книги, необходими на студентите и курсантите, като, забележете, съхраняват повече от 900 заглавия, автори на половината от тях са преподаватели от училището, а от някои учебници имат по 500 екземпляра, което превръща библиотеката

в абсолютен български рекордър по този признак. Дарения постъпват и от американска и японска международни организации. Особена ценност представляват дарените лични сбирки на капитан I ранг доц. д-р Георги Антонов, капитан I ранг Чони Чонев, капитан далечно плаване Петър Софийски и редица други възпитаници на Морското училище.

Разбира се, библиотеката предлага на своите читатели разнообразна художествена литература, както и няколко обособени специализирани сбирки, една от които е на Никола Вапцаров – патрона на ВВМУ. Секретарят на библиотеката сподели, че тук също най-търсени са тясно специализираните военноморски книги. Поддържат се електронни каталози, библиографски и информационни бази данни в автоматизираната библиотечна система, но все още не разполагат с дигитализирани заглавия.

През 2014 г. на библиотеката е направен основен ремонт, който я превръща в едно от най-предпочитаните места не само за учене, но и за развлечение във висшето учебно заведение. Един от най-редовните читатели разказа, че в библиотеката намира спокойствие, най-добрата атмосфера в цялото училище и най-отзивчивите библиотекарите.

Бъдещите цели на библиотеката към ВВМУ са нова автоматизирана библиотечна система, достъпна до всички потребители на информация, не само на територията на училището, както и нови библиотечни дейности и услуги, наред с традиционните, преди всичко дигитализация на част от книжния фонд.

Последната спирка от военно-библиотечното ми „пътешествие“ реших да бъде библиотеката към Военната академия „Георги С. Раковски“ в София. За изключителна моя изненада се оказа, че там всъщност има две библиотеки – Академична и Военноисторическа.

Първо посетих академичната, където, за жалост, информацията беше доста оскъдна. Твърде краткият опит на библиотекарката там не позволи да получа много подробности, но това, което научих, е, че академичната библиотека е наследник на библиотеката на Военното училище на Негово Величество. В нея се съхраняват книги, дарени от цар Борис III. В сегашния си вид съществува от 1946 г., а в момента разполага с над 180 хиляди библиотечни единици – научна, научнопопулярна и художествена литература, енциклопедии и

справочници, лекционен фонд, специализирани периодични издания в областта на военното дело, както и разнообразни системи за изучаване на чужди езици. Основната задача на Академичната библиотека е свързана с библиотечно-информационното обслужване при подготовката на висококвалифицирани кадри за въоръжените сили на страната и на цивилни кадри в областта на националната сигурност, което отново предполага търсенето главно на специализирани заглавия.

Когато отидох във Военноисторическата библиотека обаче попаднах в свят, противоположен на реалния, а съдържащ в себе си изключително много реалност. Книгите говореха сами за себе си, сякаш като ги докоснеш, оживяваха. Това е библиотека, за която няма да намерите информация на сайта на Военната академия, трудно ще се сдобиеете дори и с телефон за връзка. А вътре има толкова, толкова много история, че да я наречеш богатство, би било твърде недостатъчно.

Военноисторическата библиотека е създадена през 1914 г. към Военноисторическата комисия, която има за задача да напише историята на войните, водени от българската армия до това време. За тази цел започват да се събират документи и материали, отнасящи се до Сръбско-българската война от 1885 г. и за Балканските войни 1912 – 1913 г. През цялата си стогодишна история библиотеката е част от Военноисторическата научноизследователска служба, независимо от нейното наименование – Военноисторически отдел, Институт за военна история, Национален център по военна история. От 2003 г. до днешна дата тя е част от Научна секция „Военноисторически изследвания“ към Военната академия.

Днес библиотеката разполага с изключително богат фонд от над 120 хиляди библиотечни единици, книги и периодични издания на различни езици: български, руски, немски, френски, английски и на всички балкански езици. В библиотеката има обособени специални колекции – „Ръкописи“, „Староруски книги“, „Правилници“, „Царски фонд“. Съхраняват се и редица специализирани български и чужди периодични издания: „Военен журнал“, „Държавен вестник“ от първия брой, „Военноисторически сборник“, „Военни известия“, „Народна отбрана (армия)“ и други, Дневниците на Народното събрание, Част от

голямото книжно богатство на библиотеката – стари български и чужди енциклопедични издания, военни и общи речници – е обособена в отделен „Справочен фонд“, а всички албуми, атласи и сбирката от стари топографски карти – във фонд „Графика“.

Книгите се ползват само в читалнята на библиотеката, тъй като повечето са единични екземпляри, а някои са библиографска рядкост. Най-старата книга, която се съхранява във Военноисторическата библиотека, е френско издание за поведението и маниерите на войника от 1760 г., а най-старото българско издание е книга от 1859 г. на патрона на Военната академия – Георги Раковски. В добре поддържаните хранилища могат да се открият трудовете на видни български военачалници, военни историци и теоретици като Никола Жеков, Георги Вазов, Борис Дрангов и много други.

Освен системата от традиционни каталози и библиографски издания, за справочно-информационната дейност в библиотеката се използва и електронният каталог. Годишно библиотеката получава 1500 лв. субсидия от Военната академия за закупуване на нови книги. Те са достатъчни за около сто военноисторически заглавия, а от дарения на издатели, частни лица, от конференции, симпозиуми и международен обмен се попълва останалата част на фонда.

Военноисторическата библиотека предоставя необходимата информация на изследователите, преподавателите и обучаващите се във Военната академия, както и на всички интересуващи се от историята като цяло и от военна история в частност.

„Не просто библиотека, а архив на военната история – когато влязох за първи път, настръхнах, настръхвам и сега, говорейки за нея. Искам да мога да разгърна всяка една книга“ – споделят служителите на библиотеката.

Така завърши моето пътешествие през тези три библиотеки. Информацията, която получих за всяка една от тях, досегът до толкова стари и ценни издания и емоциите, които изпитах, ми показаха колко много още бих могла да науча за военната ни история. Този интересен дял не просто би могъл да обогати и развие начина ни на мислене, но и би засилил усещането ни за принадлежност към нашата държава. Историята сякаш оживява пред очите и се оказваш на бойното поле, на подписването на важни договори, сякаш присъстваш не на написаното

в учебниците, а на действително случилото се. Подобен род специализирани библиотеки не трябва да тънат в забрава от държавата, а още по-малко от народа. Нека им обърнем внимание, защото те съхраняват част от смисъла на съществуването ни, на това, че сме българи, на това, че имаме повече от тринадесет века минало и на това, че преди всичко сме хора, способни да побеждават!

Милена Нинова

Библиотеката на Министерството на външните работи

Библиотеката е създадена през далечната 1897 г., две десетилетия след откриването на Министерството на външните работи. Първоначално тя е сектор в отдел „Деловодство и библиотека“ при дирекция „Канцелария“, а от 2010 г. е прехвърлена в структурата на Дипломатическия институт към министъра на външните работи.

Библиотеката се намира на втория етаж в сградата на министерството в София на ул. „Александър Жендов“ № 2. Разположена е в три помещения: заемна, читалня и хранилище. Заемната обслужва хора, предпочитая да четат книгите си вкъщи, а в читалнята, където се съхранява периодичният печат, се обслужват читателите, които ползват преса или книги за кратки справки. В хранилището се съхранява целият книжен фонд и всички периодични издания.

Книжният фонд на библиотеката на Министерството на външните работи наброява около 63 хиляди тома и включва издания на български, английски, немски, френски, руски, гръцки и други езици. По съдържание той би могъл условно да се раздели на справочен фонд, външнополитическа литература, вътрешнополитическа литература, дипломатическа литература, протокол и церемониал, историческа литература, художествена литература.

Библиотеката се финансира от Дипломатическия институт. Ежегодно фондът ѝ се увеличава с около 1000 заглавия. Основен източник за попълването му са даренията, получавани от издатели, задграничните мисии на Република България, служители на министерството, други библиотеки, граждани, научни работници и други. Приоритетите във външната политика на Република България са приоритети и в работата

на библиотеката на МВНР, що се отнася до комплектуването на актуална външнополитическа литература. Всяка година след съгласуване с политическите дирекции служители на библиотеката закупуват от Панаира на книгата нови заглавия, специализирани в областта на международните отношения, европейската интеграция, дипломатията, икономиката, политологията. В министерството непрекъснато се провеждат квалификационни курсове и изпити, във връзка с което се закупува и разпространява необходимата литература като учебници за езикови курсове, специализирани справочници и речници, книги за Европейския съюз, НАТО и други международни организации. С цел информиране на служителите се разпространява електронен бюлетин за новите книги в библиотеката.

Библиотеката е абонирана за 38 периодични издания, от които 16 на български, 11 на френски, 9 на английски, 1 на руски и 1 на испански език. Тя разполага и с две интересни колекции: дипломатически книги на френски език от XVII век и български речници от XIX век.

Читатели на библиотеката на първо място са служителите на Министерството на външните работи, които търсят и използват външнополитическата литература, главно в помощ на преките си служебни задължения. Външни читатели се допускат, но с предварителна уговорка. Посещава се и от студенти от специалности като „Международни отношения“, „Международни икономически отношения“ и „Политология“. Сред другите посетители са специализанти и научни работници, пишещи дисертации, или научни публикации на външнополитическа тематика.

Най-голям интерес за читателите на библиотеката на МВНР представлява справочният фонд. Често използвани са езиковите речници, годишниците, енциклопедиите и политико-географските справочници. На второ място са периодичните издания.

Библиотеката предлага достъп до две електронни бази данни – Стратфор и EBSCO. Стратфор предлага стратегически анализи в сферата на международните отношения, като цялата информация идва от медии, експерти и анализатори на компанията, които изготвят геополитически прогнози. EBSCO, от друга страна, предлага на читателите си 11 научни раздела в различни области на знанието.

Когато се търсят заглавия на теми, по които в библиотеката няма необходимата литература, се пристъпва към заемане на тези книги от други специализирани библиотеки. Една от тях е тази на Нов български университет.

Издателската дейност също не е чужда на библиотеката. Тя издава списание „Дипломация“, съдържащо актуална информация и задълбочени анализи по теми, в които редовно намират място дебатът за бъдещето на Европа, процесите и събитията в Югоизточна Европа, Близкия Изток и Северна Африка.

В библиотеката на МВнР се провежда и стажантска програма за студентите от специалността „Библиотекознание и библиография“ на Колежа по библиотечно дело и информационни технологии. Тук те имат възможност не само да наблюдават работния процес, но и нерядко да се включват в него. В края на стажа се попълва индивидуален присъствен лист, в който се описва с какво точно се е занимавал всеки стажант.

Библиотеката на МВнР е с дългогодишна история и традиции. През годините тя се утвърждава като специализирана библиотека в областта на външно-политическата и икономическа литература. Тук всеки, интересуваш се от тази тематика, може да обогати своите знания.

Маргарита Димитрова

Библиотеката на КОМУНИСТИЧЕСКИЯ ЕЛИТ

Библиотеката на Централния комитет на Българската комунистическа партия е създадена непосредствено след 1944 г. основно с дарения на редови партийни членове на БКП и симпатизанти от други партии, главно социалдемократи и земеделци.

Сградата е проектирана специално за библиотека, но за едва 25 хиляди тома. Разполагала е с две читални (работна и за периодичен печат), заемна с две прилежащи малки хранилища и централно книгохранилище. Около 1984 г. в библиотеката работят 25 души, разпределени в шест сектора: набавяне – 2, обработка – 6, справочен – 6, заемна – 4, книговезница – 6 и ръководител.

Набавя се предимно обществено-политическа литература – книги и периодика на български и чужди езици. Най-важните за работата на институцията документи са комплектувани в многотомни издания. Във фондовете има ценни и редки чуждестранни издания. Съхраняват се и личните библиотеки на видни партийни функционери като Георги Димитров, Васил Коларов, Кръстьо Раковски и Станке Димитров.

През 1958 г. библиотеката е обединена с тази на Института по история на БКП. През 1984 г. е разделена – литературата на института е описана, пакетирана и изнесена. Скоро след политическите промени през 1989 г. Висшият съвет на вече преименуваната Българската социалистическа партия решава двете библиотеки да бъдат обединени отново и пакетите са върнати обратно в книгохранилищата на бившия Партиен дом на пл. „Княз Александър I Батенберг“.

През 1990 г. Библиотеката на ВС на БСП е затворена, а през април 1992 г. се взема решение за одържавяването ѝ от комисия с представители на Министерството на финансите, библиотекари от ВС на БСП и от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. След решението библиотеката да се предаде на Народното събрание са

включени и негови представители, с оглед на това след приключване на инвентаризацията да се подпише протокол за приемане на библиотечното имущество. През 1995 г. дейността на комисията е преустановена, без работата по предаване на целия библиотечния фонд да е приключила окончателно. Отворена е единствено читалнята за ползване на подръчния справочен фонд.

След цялостна ревизия и инвентаризация се оказва, че библиотеката на БКП не съдържа само „трудовете“ на Тодор Живков, но и всичко по-интересно издадено на Запад преди 1989 г. Сред книгите има и забранени от социалистическия режим дисидентски издания, излизали зад граница, с които никоя друга библиотека не разполага. „Вражеската“ литература е била купувана по поръчка на ЦК на БКП, като служители са били командировани в чужбина, за да набавят цензурираните книги. Така по рафтовете на библиотеката са намерили място творби на дисидента Александър Солженицин, та дори и „Моята борба“ на Хитлер.

Библиотечният фонд, според документите и информация от библиотекарите от ВС на БСП, е 450 – 470 хиляди тома. Книжните фондове са разположени в хранилища, които са на различни етажи в сградата. От 1989 г. каталогът на библиотеката е електронен, като са правени распечатки за инвентарна книга. За съжаление, електронният каталог е бил на външни сървъри, които не са в библиотеката, и са загубени след промените.

След предоставяне на сградата на бившия Партиен дом на Народното събрание повечето от помещенията са освободени и литературата е пренаредена в оставащите хранилища. По-голямата част от библиотеката на Института по история на БКП, както и личните колекции на партийните дейтели са изнесени в сградата на Националната служба за охрана, поради липса на място в останалите хранилища.

От 2000 г. библиотеките в бившия Партиен дом на пл. „Княз Александър I Батенберг“ и в сградата на площад „Народно събрание“ започват да работят паралелно като една библиотека с две читални с над 350 хиляди тома от най-разнообразен характер.

В момента в сградата на бившия Партиен дом се съхранява фондът от библиотеката на ЦК на БКП, малка част от фонда на Института по

история на БКП и книгите, купувани от Народното събрание от 1990 г. до днес. Строго пазени и най-ценни са оригиналите на Конституциите от 1947 и 1971 г., както и всички материали по изготвянето им, изданията на Държавен вестник (от 1925 г. до днес) и стенографските дневници на Народното събрание. Последните са сред най-тежко пострадалите книги, тъй като нямат копия и няма как да бъдат възстановени загубените страници. В библиотеката се съхраняват документи на Народното събрание – законопроекти, проекти за решения и приети актове от 37-то Народно събрание до този момент. Трайно се съхраняват всички правно насочени списания, всички партийни (и не само) вестници от първите им издания (например фототипни издания на първите български вестници, издавани в Браила и Истанбул, вестници излизали съвсем кратко време) и ежедневната преса като се съхранява в 5-годишен период. Пазят се и инвентарните книги на библиотеката на ЦК на БКП и Института по история на БКП.

Читалнята на площад „Княз Александър I Батенберг“ се използва предимно от експертите на комисиите, личните сътрудници и останалите служители на Народното събрание, служители на други институции, както и от граждани, които търсят специализирана литература. Най-често се преглеждат мотивите към законодателните промени, изказванията на депутатите, проверява се каква е практиката в чужбина, търси се информация в стари и текущи правни издания, ползват се множеството справочни издания. Все по-често се ползват и стари вестници във връзка с проучвания и разработки по дадени теми. Почти ежедневно се правят справки в изданията на Държавен вестник. Стенографските дневници се ползват често и от външни читатели, които работят по някаква тема или се интересуват от изказвания на депутати, поправки на стари закони и мотивите към тях.

ЧУЖДЕСТРАННИ

Мира Милева

Съживяването на една легенда

Най-голямата библиотека в света е мистериозно унищожена преди повече от две хиляди години и така се слага край на една от най-големите съкровищници за всички времена. Митичността около нея се подсилва от факта, че след изчезването ѝ не са останали никакви руини или веществени доказателства, че тя наистина е съществувала.

Легендата за голяма и стара библиотека в древноегипетския град Александрия, която по-късно изчезнала, все още вълнува археолози и историци. Предполага се, че са правени няколко опита за нейното унищожаване, като последният, довел до изчезването ѝ, е опожаряване. Александрийската библиотека била от най-известните за своето време и била смятана за чудо, защото съхранявала трудовете на едни от най-видните поети, учени и философи от античността, сред които Сократ, Омир и Платон.

Има две хипотези за нейните създатели. Според едната това е Птоломей I, а според другата – синът му Птоломей II. За година на създаването ѝ се приема 295 г. пр.н.е.

След основаването си Александрийската библиотеката се превръща в средище на образованието и знанието. Смята се, че в нея са се съхранявали някои от най-големите идеи в медицината, астрономията, математиката и граматиката. Предполага се, че материалите в Александрийската библиотека са били около 600 хиляди. Служителите ѝ са били ангажирани с преводи на писмени материали от „варварските“ езици на гръцки. Те бързо изработвали нов екземпляр, който давали на притежателите на творбата, а оригиналът оставал в библиотеката.

Мистериозното изчезване на Александрийската библиотека, наричано „най-голямата трагедия на античния свят“, продължава да бъде една от загадките, които търсят своя отговор. Някои учени смятат, че косвена вина за нейното унищожаване има Юлий Цезар, който при обсадата на Александрия през 48 г. пр.н.е. нарежда да бъдат подпалени

египетските кораби. Той наистина предизвикал пожар в града, но никъде не е записано дали точно тогава огънят се е разпространил и върху библиотеката. Сенека написал, че 40 хиляди книги са били унищожени в пожар, причинен от Цезар, но ако това е вярно, това би било само част от книгите. Историците и досега не знаят какво точно е предизвикало окончателното унищожаване на Александрийската библиотека. Всички мнения остават само предположения, за които няма сериозни доказателства. Единственото, което е сигурно, е че по време на Средновековието тя вече не е съществувала.

През 1995 г. с помощта на ЮНЕСКО започва строежът на нова голяма библиотека, носеща името „Александрина“. Тя се намира в близост до мястото, където се намирала древната Александрийска библиотека, като целта на съграждането ѝ е да възвърне нейната слава, доколкото това въобще е възможно.

Библиотека „Александрина“ е открита на 16 октомври 2002 г. Тя представлява единадесететажна ултрамодерна постройка, устойчива на пожари, с формата на косо срязан цилиндър, замислен като символ на Слънцето – знака на Древен Египет. На една от стените могат да се видят букви от всички съществуващи в света азбуки. В огромната и светла читалня, предвидена за 3500 посетители, може да се получи всяка книга и веднага да се направи разпечатка или запис на компактдиск на част от нея. Равнищата за четене са 7, а новата сграда е с площ 40 130 кв. м. Капацитетът, който притежава новото място, е за 8 милиона книги, а в нея се съдържат 400 хиляди книги на разнообразна тематика – от древни текстове до съвременни научни изследвания и компютърни системи. Страни от целия свят изпращат книги в „Александрина“, за да се опитат да изградят богат библиотечен фонд.

Александрийска библиотека може и да е само мит, но на практика тя е причината библиотеки да бъдат създавани и да бъдат обогатявани непрекъснато през вековете с една едничка цел – да приличат на нея. Надпреварвали са се да притежават ръкописи понякога с цената на човешки живот, но съхранението на знанието е било над всичко. В днешно време също се налага да опазваме библиотеките си, но този път не от желаещите да ги опожарят, а от безраличието на хората, че те въобще съществуват.

Кристина Кордова

Книжовните съкровища на Оксфорд

Бодлиевата библиотека в Оксфорд отваря врати за изследователи и студенти през 1602 г. с колекция от 2500 книги, повечето дарени от сър Томас Бодли (1545 – 1613), който тогава отговаря за възстановяването на занемарената университетска сграда. През следващите векове видни английски интелектуалци даряват средства, превръщайки я в група от 32 институции с колекция от над 12 милиона библиотечни единици, която в наши дни я прави втората по големина библиотека в Англия. Достъп до ресурсите ѝ имат всички студенти и учени в Оксфордския университет, както и независими изследователи и читатели, закупили читателски карти. Бодлиевите библиотеки са обект на Закона за депозит на публикувани издания в Обединеното кралство, който гарантира запазването на книжовното богатство. Тук е едно от шестте места, в които се депозира екземпляр от всяка книга, публикувана във Великобритания.

Библиотеките разполагат и с отдел „Специални колекции“, съдържащ и богато разнообразие от ръкописи и архиви, редки книги, единични издания, карти, музика и дигитални колекции. Сред списъците можем да открием безценни книги и документи като 42-редовата Библия на Гутенберг, Магна харта и „Първото фолио“ – първото печатно издание на Шекспирови творби. Те са разпределени в девет от групата сгради, като най-голям е броят им в Уестънската библиотека. С нови допълнения в тези колекции библиотеката се сдобива чрез дарения или закупуване на търгове и частни колекции. Отговорен за управлението на ресурсите и закупуването на нови артикули е Пазителят на Специалните колекции – д-р Крис Флетчър.

При срещата ни в Оксфорд той споделя, че най-скъпото издание, което Бодлиевите библиотеки успяват да придобият на търг в последните десет години, през които той отговаря за закупуването на

редки и ценни книги, е ръкописът на недовършения роман на Джейн Остин „Семейство Уотсън“. Определен като най-значимия ръкопис на авторката, появявал се на пазара през последните десетилетия, стойността му успява да надхвърли сумата от 1 милион лири. Макар и да съдържа едва 18 хиляди думи, това е един от последните ръкописи, намиращи се в частни ръце, на което се дължи и невероятно високата му цена.

„Семейство Уотсън“ е първият запазен проект в процес на развитие и един от най-ранните примери за английски роман на Джейн Остин. Само седем оцелели ръкописа на художествена литература от авторката са известни. Романът е бил основно преработен и коригиран от самата нея с много зачерквания и допълнения. Това е свидетелство за усилията на Джейн Остин, за формирането на най-ранните ѝ идеи, като тя преглежда, ревизира, изтрива и подчертава. „Семейство Уотсън“ е изключително значим за художествената литература роман, написан от една от най-големите и емблематични британски писателки.

Закупуването му на търга става възможно със значителната субсидия от 894 700 лири от Фонда за съхраняване на националното наследство (NHMF)¹. Други щедри спонсори са Приятелите на националните библиотеки², Приятели на Бодлиевата библиотека³ и Къщата музей на Джейн Остин. Зад този значителен проект обаче не стои финансовата подкрепа на Университета в Оксфорд. Пазителят на тайните колекции споделя, че Университетът не финансира придобиването на нови издания за Специалните колекции, а се ангажира единствено със заплатите на служителите и поддръжката на библиотечните сгради. Въпреки това набирането на средства за търгове не е никак трудно, особено когато се появи изключителен ръкопис като този на Джейн Остин. Д-р Крис Флетчър е доволен от фонда, с който разполага, и дори се радва, че Университетът не се меси в него, тъй като това само би забавяло процеса на придобиване с излишна бюрокрация, а за изключителните книги и ръкописи бързата реакция е фундаментална. В момента крайните решения за наддаване и купуване са единствено в негови ръце, без да се налага да изисква одобрение от трети лица, институции, Бодлиевата библиотеката или Университета. Така той

успява да се сдобие с редица ценни ръкописи и карти, като споделя гордостта си, че не е изпуснал продажби от частни колекционери или дарители.

Благодарение на бързите реакции и щедрите дарения, Бодлиевите библиотеки успяват да спасят „Семейство Уотсън“ и да го запазят във Великобритания. Ръкописът скоро след това е добавен към другата книга от авторката, притежание на библиотеките – „Том първи“⁴. В момента те се съхраняват в едно от двете хранилища на библиотеката – под земята, няколко етажа под площад „Радклиф“ или в Суиндън, на тридесет мили от града.

Ръкописите на Джейн Остин, както и всички други артикули, притежание на библиотеките, са достъпни както за студенти и изследователи към Университета, така и за независими читатели. Поръчки на материали от Специалните колекции пристигат в читалните изключително бързо – между един час и ден след поискване, в зависимост от това в кое хранилище се съхраняват. Всеки документ обаче е част от колекцията на определена библиотека и може да бъде поръчван и четен единствено в нея, в обособени за това помещения. Отделни много стари и увредени издания са пазени, транспортирани и четени при определени условия, предпазващи ги от допълнителното разрушаване.

Един от тези изключително стари и крехки ръкописи е „Уставът на Св. Бенедикт“⁵, най-старата книга от английски произход в колекцията на Бодлиевата библиотека в Оксфорд, датираща от VIII век. Тя е препис от по-ранни нейни версии от монаси в град Дуроверн, Англия, представляваща разширената (интерполирана) редакция на ръкописа, позната още като Оксфордския кодекс. Красиво написана на ръка върху пергамент, тя е най-старият оцелял до наши дни екземпляр. За нейното четене се налага лично съблюдаване от представител на персонала. Това обаче далеч не е обичайна практика. За много от книгите и ръкописите от Специалните колекции не е нужна помощ при изследването им и те могат да бъдат разглеждани като всяка друга книга в читалните.

Бодлиевите библиотеки полагат изключителни усилия книгите им да бъдат достъпни за всеки. Д-р Крис Флетчър обаче подчертава, че за

поискване на изключителни издания като „Уставът на Св. Бенедикт“, „Семейство Уотсън“ на Джейн Остин и „Първото фолио“ се изисква да се обоснове добре причината за поискването им пред съответните лица, отговорни за движението на книгите.

Ако оригиналът не е нужен за целите на проучването, библиотеката разполага с впечатляващо количество каталози и дигитални ресурси, откъдето текстът и илюстрациите могат да бъдат разглеждани. Те включват снимки, текстови публикации, аудио и видео материали. Дигитализацията е от полза за съхранението на ценните екземпляри, като се гарантира постоянен достъп до материали, които са в опасност от разрушаване при излагане на нормални атмосферни условия. Читателите могат да бъдат помолени първо да се консултират със служител, отговорен за дигиталните издания, като в някои случаи може да бъде отказан достъп до оригинала.

В Бодлиевите библиотеки все още няма единен стандарт за дигитализация, а се разработват нови методи, основани на характеристиките на материалите, които се обработват, и изискванията за работа. Повечето дейности в момента се провеждат в рамките на отделни проекти. Изборът на материалите, които да бъдат дигитализирани, следователно се влияе от нуждите и обхвата на всеки проект. Освен това мениджърите на проекти и ръководните органи разглеждат състоянието на заявените за дигитализация книги, включително евентуалните разходи за опазване и потенциалните потребности на читателите.

Д-р Крис Флетчър споделя, че много често дигитализацията и съхранението на новоизлезли материали струва на библиотеката повече, отколкото съхранението на физическите издания в архиви. Това е така, тъй като те са обект на авторско право на издателства, поради което издателите, дори и в електронен вариант, позволяват едно копие да бъде четено и пазено в библиотеката, като то не може да бъде разпространявано в останалите библиотеки. Все още се налага читателите да дойдат и да поискат съответния материал, макар и не във физическия му вариант, също както при всеки друг документ, съхраняван в библиотеката. Пазителят на Специалните колекции казва, че процесът и съхранението на дигиталните материали изисква много повече ресурси от консервацията на физическите издания. Когато те не

са обект на авторско право, дигитализираните колекции са публично достъпни за ползване в сайта на Бодлиевите библиотеки и други сайтове, в които е уместно.

Дигиталните ръкописи на Джейн Остин например са част от мащабен проект – „Художествените ръкописи на Джейн Остин“, в който са взели участие Бодлиевата библиотека, Британският музей, Университетът в Кеймбридж и други. Той цели да обедини всички дотогава известни ръкописи от авторката в общ архив, съдържащ над 1100 страници. Холографните изображения, съставляващи този общ архив, са публично достъпни в онлайн системата на Бодлиевата библиотека – SOLO, заедно с редица други ръкописи от Специалните колекции. Колекцията от ръкописи на Джейн Остин е от изключителна важност за студентите на Университета, изследващи развитието на стила на авторката, тъй като сега те биха могли да видят цялостната картина на нейното творчество.

Дигитализацията дава възможност за достъп до редица от материалите сред Специалните колекции на Бодлиевите библиотеки. Ако вие самите имате желание да видите оригиналния ръкопис на емблематичната британска авторка или някое друго любопитно старо и рядко издание, Уестънската библиотека има разнообразен календар от събития и семинари и разполага с музей, правейки съкровищата, обикновено пазени под земята, достъпни за всеки. Вратите му са винаги отворени за посетители, а входът – безплатен. Д-р Крис Флетчър споделя, че целта на библиотеките е да направят знанието общодостъпно, като персоналът е напълно отдаден на тази кауза и винаги готов да отговори на въпросите на читателите.

- [1](#) Основан през 1980 г., NHMF подпомага спасяването на национални културни богатства. Финансиран от правителството, годишният му бюджет е 4-5 милиона лири.
- [2](#) Основан през 1931 г., подпомага библиотеки от национално значение в Англия, Шотландия и Уелс.
- [3](#) Основан през 1925 г., фондът е един от най-старите и най-големите по рода си. Подкрепя закупуването и консервацията на ценни издания в Бодлиевата библиотека. Средствата му се събират изцяло от независими дарители.
- [4](#) Компиляция от шестнадесет от нейните първи творби в редица жанрове (разкази, пиеси, поетични фрагменти), датиращи от 1793 г.
- [5](#) Съчинение с наставления за монашеския живот, написано от Свети Бенедикт Нусийски около 540 г., предназначено за монаси, живеещи заедно в манастир под ръководството на един абат. През 1500-те години на своето съществуване, ръкописът е един от водещите монашески устава в Западното християнство.

Елена Кочанкова

Емблематичните библиотеки на Холандия

Повечето от библиотеките в Холандия се помещават в красиви исторически сгради, които са паметници на културата. Те са място за съхранение и четене на книги, ценен източник на знание и пазители на паметта през вековете. Превръщайки се в модерни културни центрове за информация, те предлагат и различни услуги, свързани с най-съвременните технологии.

Националната библиотека на Холандия

Националната библиотека на Холандия (Koninklijke Bibliotheek) е в Хага и е основана през 1798 г. Мисията ѝ е да осигури „достъп до знанията и културата на миналото и настоящето, чрез предоставяне на висококачествени услуги за научни изследвания, проучвания и културен опит“.

Крал Луи Бонапарт дава името си на националната Кралска библиотека през 1806 г. Институцията става независима от държавата през 1996 г., въпреки че се финансира от Министерството на образованието, културата и науката.

Националната библиотека на Холандия пази 3,3 милиона заглавия, които, измерени в дължина, се равняват на 67 км лавици. Повечето от тях – 2,5 милиона – са книги. Има и екземпляри от т.нар. „сива литература“, за които авторът, издателят или датата не са известни, но имат културно значение. Колекцията съдържа почти цялата литература на Холандия – от средновековни ръкописи до съвременни научни публикации. За да бъде приет един екземпляр, той трябва да е от регистриран холандски издател. Колекцията е достъпна за всички членове на библиотеката, но най-ценните издания са със специален режим на достъп, за да бъде гарантирано съхранението им във времето. Кралската библиотека поддържа няколко уебсайта със свободен достъп, включително и „Паметта на Холандия“.

Библиотеката в Зеландия

Библиотеката в Зеландия (Zeeuwse Bibliotheek), която се намира в Миделбург, е главната библиотека на провинция Зеландия, а също и официалната академична библиотека на Академия „Рузвелт“.

Основана през 1985 г. в резултат на сливането на няколко различни научни, обществени и специализирани библиотеки, тя се превръща в най-голямата културна институция в Зеландия.

Миделбургската библиотека е и място за организиране на културни събития, изложби и образователни програми. В библиотеката работят около 180 служители.

Обществената библиотека на Амстердам

Тази библиотека (The Openbare Bibliotheek) обединява всички обществени библиотеки в Амстердам. Първата библиотека отворя врати през 1919 г. в „Канала на императора“. От 2007 г. в нея са включени 28 обществени библиотеки и 43 филиала, като например някои от тях се намират в местни болници. През 2005 г. Обществената библиотека на Амстердам има 1,7 милиона книги и 165 хиляди членове.

Най-голямата от тях е Централната библиотека, която се намира на един от амстердамските острови върху обща площ от 28 500 кв. м., разпределени на 10 етаж, 1200 места, от които 600, свързани с интернет, и персонал от 200 души. Комплексът включва също аудитория, изложбена зала, музей-библиотека, ресторант и две хиляди паркоместа за велосипеди.

Обществената библиотека „Харлем“

Библиотеката „Харлем“ (The Stadsbibliotheek Haarlem) е обединението на всички обществени библиотеки в областта Харлем на Холандия. Първата обществена библиотека на Харлем е открита през 1921 г. към кметството, където от 1821 г. се е намирала академичната библиотека. От 2009 г. тя обединява в състава си 6 обществени библиотеки и 10 филиала, някои от които са в болници.

През 1596 г. Общинският съвет на Харлем решава да открие библиотека, или *librije*, както тогава се нарича. Това е колекция от книги, свързани с верига на църковен аналой. Веригата е достатъчно дълга, за да може читателят да избере книга от по-долен рафт и да я

чете, докато стои прав. Тази колекция се съхранявала в църквата „Св. Баво“, където най-вероятно е преместена от църковната собственост, иззета от градския съвет след иконоборствените бунтове на протестантските формации. Книгите били достъпни единствено за малцината, които притежавали ключ от църквата. Днес тази по-стара колекция от книги (всичко публикувано преди 1900 г.) се съхранява от Фондацията за старите библиотечни колекции. Това включва пълна серия на Acta Eruditorum, първото научно списание по немските земи.

Най-старите предмети са религиозни по характер, пазени от църковните настоятелства още от XVI век. Най-старият предмет е фрагмент от книгата на Псалмите, или psalterium, от XI век. По кое време колекцията се премества в кметството не е ясно, но се смята, че това се е случило след 1625 г., когато са обединени с библиотеката на „Командирството на Св. Ян“, а цялата им собственост е иззета от държавата. Първият отпечатан каталог на библиотеката в Харлем е от 1672 г. През годините тази колекция е съхранявана от учителите на латинското училище. Днес тя има статут на специален достъп и не е отворена за широката публика.

През 1821 г. в града е назначен първият библиотекар, Авраам де Врийс. Той бил отговорен за създаването на впечатляваща колекция от исторически книги в Харлем. Той също отпечатва в три части каталог на библиотеката. Негов портрет виси в т.нар. „стая на войната“ в Централната библиотека. Тази стая днес може да бъде наета за срещи или събития.

Централната библиотека „Де Доилен“

Най-голямата библиотека в Харлем, Централната библиотека (Centrale Bibliotheek) се премества в Доиленпленв през 1974 г. Историята на това място отвежда много назад във времето. В 1512 г. имотът е купен от армията и използван за стрелбище. През 1562 г. L-образната сграда е завършена, а през 1630 г. на фасадата ѝ е изрисувана Цивилната гвардия от Хендрик Геритц Пот. Подвигът на Цивилната гвардия по време на обсадата на Харлем през Войната за независимост от Испания се пресъздава и във възпоменателен текст над старата зала, добавен през 1772 г.

През 1572 г. испанският враг дойде тук

да се отнася с нас по същия начин, както с Наарден.
Ние му се възпротивихме, борихме се смело,
но от глад ние трябваше да се откажем.

Тези библиотеки, и много неспоменати тук, са пазители на писмеността, наследството и културата на Холандия – една малка по територия, но голяма по своя дух държава. Те съхраняват огромно богатство от ръкописи, старопечатни книги, редки и ценни издания. Много от тях са смятани за едни от най-красивите библиотеки в света. Архитектурният облик на библиотеките – бил той модерен, или традиционен – също предизвиква възхищение, като бледнее само пред ценностите, които се пазят зад стените им.

Яна Николова

Големите три, но в Азия

Когато се каже „голяма библиотека“, повечето хора се сещат за Британската библиотека или Библиотеката на Конгреса в САЩ, но рядко за библиотеките на Изтока и конкретно за тези на Източна Азия. Нека обърнем поглед към историята и някои факти именно за трите най-големи библиотеки в Азия – националните библиотеки на Китай, Япония и Южна Корея.

Националната библиотека на Китай е обявена за една от най-красивите в света. Тя е и най-голямата в Азия с изключителна колекция от над 24 милиона библиотечни единици, около 5,7 милиона, от които са книжни документи. Основана е през 1909 г. в храма „Гуагхоу“ в Пекин, до който имат достъп само монаси и хора от висшата класа. Чак през 1912 г. до нея получават достъп и хора от простолудието. От 1914 г. в библиотеката се депозират копия от всяка издадена книга в Китай. Тя сменя имената и местоположението си много пъти, като през 1999 г. получава официално титлата Национална библиотека на Китай. В нея се съхраняват архиви от времето на династиите Сун (960 – 1279), Юан (1271 – 1368) и Мин (1368 – 1644). Събрала е около 2 хиляди заглавия на класически произведения, свързани с даоизма, около 10 хиляди заглавия на хроники, започващи от династиите Хан (от 206 г. пр.н.е. до 220 г. сл.н.е.) и Уей (220 – 265) и стигащи до периода на формиране на Република Китай, които наброяват около 2 милиарда знака или 10 милиона страници. Събрала е около 800 енциклопедии, датиращи от династиите Уей (220 – 265) и Цин (265 – 316) до началото на Република Китай, които достигат бройката на 800 милиона знака или 3 милиона страници. Националната библиотека на Китай е успяла да събере близо 3 хиляди китайски документа, разпръснати из Франция, Русия, Великобритания. Библиотеката предлага също голям брой китайски и чужди заглавия, които могат да се разгледат онлайн, благодарение на масовата дигитализация на различни видове документи и книги.

Друга библиотека, способна да се конкурира с Националната библиотека на Китай, е Националната парламентарна библиотека на Япония. Основана през 1948 г. с цел да обслужва управляващата власт, тя е наследник на три отделни библиотеки – Библиотеката на Сената и Библиотеката на Камарата на представителите, създадени през 1890 г., и Императорската библиотека, създадена през 1872 г. През 1949 г. Националната парламентарна библиотека се слива с Императорската и става единствената национална библиотека в Япония. Първоначалният капацитет на библиотеката е 100 хиляди тома, но след ремонта ѝ през 1986 г. общата бройка се увеличава на 12 милиона книги и периодични издания. През 2002 г. Националната парламентарна библиотека на Япония отваря нов клон – Международната библиотека за детска литература в старата сграда на Императорската библиотека. По това време отваря врати и втората сграда на Националната библиотека – „Кансай-кан“ в Киото. Идеята за втора сграда е представена още през 1978 г., като замисълът е бил за втора национална парламентарна библиотека и по-лесен достъп на хората извън Токио. „Кансай-кан“ пази над 6 милиона издания, повечето от които академични. Съхранява около 170 хиляди книги, датиращи от ерата Мейджи (1868 – 1912), както и близо 64 хиляди периодични издания на японски език и 44 хиляди заглавия чуждестранна периодика. Главната библиотека в Токио съдържа осем големи специализирани колекции, вариращи от съвременна политическа и конституционна история и материали за следвоенната окупация на Япония до наука и технологии, карти, музика, чуждестранни книги за Япония, редки издания. Само материалите за окупацията на Япония след Втората световна война наброяват 30 милиона страници. Националната библиотека разполага и с 530 хиляди книги и брошури, свързани с науката и технологиите, както и 440 хиляди карти на Япония и други държави, които водят началото си най-рано от ерата Мейджи (1868 – 1912). Интересно е, че Националната парламентарна библиотека събира чуждестранни материали, свързани с Япония. Традицията е установена от Императорската библиотека, а колекцията включва редки документи, сред които доклади на европейски мисионери, посетили Япония през XVI век. Националната парламентарна библиотека има също и много добър сайт на японски и английски език, който съдържа колекция от 37

хиляди илюстрирани книги, публикувани преди периода Едо (1600 – 1868). Книжният фонд на тази библиотека може да се смята за един от най-богатите в Азия, ако съпоставим изданията на японски и на чуждестранни автори. Разполага с огромна онлайн база на стари документи и изображения и на материали, засягащи науката и технологиите. Само архивът на библиотеката включва над 34 милиона единици, с което оправдава мястото си на една от най-големите и уникални библиотеки.

Ако трябва да сравним Националната библиотека на Корея с горепосочените две, тя ще се окаже най-малка, но също толкова важна. Намира се в столицата на Южна Корея – Сеул. Основана е през 1945 г., а през 1963 г. получава статут на национална библиотека. Местена е неколккратно из града, като през 1991 г. се прехвърля от Министерството на образованието към Министерството на културата. Съхранява повече от 10 милиона заглавия, 7 милиона от които корейски, 1 милион чуждестранни и над 1 милион и половина не-книжни публикации, а остатъкът представлява стари книги. Разделят се в четири тематични групи – хуманитарни науки, обществени науки, природни науки и неспециализиран раздел. Най-голям брой издания съставляват хуманитарните науки – с над 4 милиона заглавия. Корейската национална библиотека пази също и 62 книги с изключително историческо значение. Пример за такъв род издание е т.нар. „национално богатство № 148-2“, публикувано през 1412 г., за което е използвана първата медна печатница при династията Чосон (1392 – 1897). Друга част от пазените в библиотеката съкровища са на тема религия, медицина, поезия, карти на различни райони, договори за примирие и търговска дейност с европейски страни.

Благодарение на тази информация, било то само под формата на факти и цифри, можем да добием представа за мащаба на тези библиотеки и огромното количество информация, която съдържат. Способни да се конкурират не само с Британската библиотека, но и други големи книгохранилища в Европа, националните библиотеки на Китай, Япония и Южна Корея с право заемат почетните си места като най-големите библиотеки в Източна Азия.

ПРОБЛЕМАТИКА

Йоана Велинова

И всичко изчезна в пламъци

Изгарянето или унищожаването на книги е явление, което често е породено от политически, морални, политически или религиозни причини. Предлагам един интересен поглед над унищожаването на милиони книги по света и в България. През вековете, в миналото и в настоящето. За онези страници, превърнали се в пепел на площадите, за хората с твърди убеждения, че изгарянето на една книга ще промени нагласата на обществото относно религия или политика. Ще ги накара да се страхуват или да ликуват...

В романа на Рей Бредбъри „451 градуса по Фаренхайт“ е описано общество, където изгарянето на книги е официална политика. Много антиутопии описват подобни социални практики на манипулиране или унищожаване на информация. В световен план има различни примери за това през вековете. Нека видим някои от тях.

През 212 г. пр.н.е. първият император на Китай Цин Шихуан от династията Цин организира изгаряне на писанията и избиване на философите, които не принадлежат към официално подкрепяната легитимистка философска школа. Малко по-късно при появата и разпространението на християнството се наблюдават религиозна нетърпимост и многобройни прояви на фанатизъм, резултатът от които е унищожаването на голямо количество антични книги и библиотеки. Според легендата Халиф Омар завладява Египет и изгаря 200 хиляди книги в Александрийската библиотека през VII век, заради това, че не отговаряли на ученията на Корана (фактите относно това обаче далеч не са сигурни и се смята, че тази история е измислена през XII век).

През 80-те години на XV век инквизиторът Томас де Торквемада организира изгарянето на нехристиянска литература в Испания и по-специално на еврейския религиозен сборник „Талмуд“. Под негово ръководство са унищожени хиляди книги и ръкописи. Създаден е специален кодекс, в който се записват всички книги, обявени за еретични. Заради извършеното от него в качеството му на велик

инквизитор мнозина го определят не само като фанатик, но и като престъпник пред Бога.

Писателят Хайнрих Хайне пише през 1821 г.: „Там, където горят книги, по-късно ще горят и хора“. През 1933 г. в продължение на 41 дни в Берлин и други немски градове се изгарят публично книгите на редица еврейски автори и произведения, определяни като „негермански“. Студенти изнасят от обществените библиотеки книги на автори, които не споделят идеите на националсоциализма. „Срещу декадентството и моралния упадък! За култивиране на нравите в семейството и държавата!...“ – скандирали студентите, докато изгаряли книгите на площада в Берлин пред очите на авторите им.

„Стоях пред университета, притиснат от студенти в униформи на SA*⁶, цветът на нацията, и гледах как нашите книги политат в пламъците. Беше противно!“ – разказва Ерих Кестнер. Милиони слушат речта на главния оратор на събитието Йозеф Гьобелс, който казва: „Германски мъже и жени! Времето на преувеличения еврейски интелектуализъм отмина и пробивът на германската революция отново отрицва германския път“. Американското списание „Нюзуик“ сравнява изгарянето на хилядите екземпляри с „холокост на книги“. Всяка година германците отбелязват Деня на книгата на 10 май – датата, на която започва кампанията по изгаряне на забранените четива.

Съвсем разбираемо, през 1948 г. в Съветския съюз е забранена книгата на Джордж Оруел „1984“. Това е антиутопия, която пресъздава тоталитаризма и в която държавата провежда всеобхватно наблюдаване, пропаганда, страх и безжалостни наказания.

Забрана и унищожаване на книги е имало и в България, като това било най-интензивно по време на социализма.

Много скоро след 9 септември 1944 г. е съставен „Списък на фашистката литература, подлежаща на изземване“. Забранените книги са иззети от всички обществени библиотеки в България и са унищожени. В Народната библиотека са извадени от каталозите и пренесени в специален склад, където читателите нямат достъп до тях.

Серия от трагедии – това е съдбата на немалко големи писатели през тези десетилетия. В началото се започва с изключване на десетки

членове от Съюза на българските писатели. На 23 ноември 1944 г. са изключени 29 души, между които Йордан Бадев, Владимир Василев, Фани Попова-Мутафова, Михаил Арнаудов, Димитър Шишманов, Змей Горянин (Светозар Димитров), Димитър Талев, Кирил Кръстев, Георги Константинов, Йордан Стубел, Славчо Красински, Жана Николова-Гълъбова, Петър Горянски, Ненчо Илиев. В същото време са приети 74 нови членове, предимно комунисти.

Най-известният автор, погубен от комунистическата цензура в България, е Георги Марков, който през 1978 г. е убит в Лондон. Причината – Марков е един от най-яръстните критици на комунизма, а неговите „Задочни репортажи за България“ разгневяват режима. В книгата си той описва различни аспекти от общественото културния живот в България по времето на комунистическото управление на страната. Книгата обхваща периода от 1946 до 1969 г.

„Тютюн“ на Димитър Димов е бил преработен, като към оригинала се добавят още 250 страници. Според Партията Димов не е направил добро и пълно описание на работническия свят. Никое друго произведение не се е посрещало и коментирало с толкова енергия и страст. Може би заради публикуването на романа в периодичния печат и голямата популярност, която придобива, не е „хвърлен в огъня“.

Сатиричната книга „Люти чушки“ на Радой Ралин е иззета от книжарниците през 1968 г., а авторът е изселен в провинцията заради множеството си сатирични и иронични произведения.

Райко Алексиев, Димитър Талев, Блага Димитрова, Атанас Далчев и Йордан Стубел са само някои от творците, чиито произведения са иззети, преследвани или унищожени по време на режима.

Случай от последните години е този от лятото на 2011 г. в САЩ, когато религиозна група решава да изкара гнева си върху „Хари Потър“, като изгаря публично книгите от поредицата. Според твърденията им черната магия в тези книги може да се приложи на практика и по тяхно мнение те са истинска заплаха – не само срещу личността, но и срещу целия християнски свят.

Темата за унищожаването на книги връща и един мой далечен детски спомен. Бях на около десет години. В близост до къщата ми имаше стара сграда, която по време на войните е била болница, а по-късно читалище с библиотека. Възрастните хора в квартала я наричат

„Пионерския дом“. Сградата беше неизползваема. Помня как в един приятен априлски следобед няколко булдозера я превърнаха в бетонни руини, а под тях останаха да се въргалят книги, учебници, вестници, стари писма и хвърчащи страници. Може би ценни издания? Или рядко срещани издания? Унищожени и забравени. Вероятно все още почиват там, под бетонните плочи на новата бизнес сграда.

[6](#) * SA – Sturmabteilung (от нем. – шурмови отряд) е паравоенна организация, образувана през 1921 г. в Мюнхен. Тя изпълнява ключова роля при издигането на Хитлер на власт през 30-те години на миналия век. – Б. р.

Полина Топалова

Глоб@лен свят –

Глоб@лни библиотеки

Живеем в глобален свят. Всичко се променя, технологиите навлизат все повече във всекидневието, хората се стремят да бъдат по-комуникативни. Създават се организации, които подпомагат всичко това да бъде по-лесно осъществимо. Именно такава е и Фондацията „Глобални библиотеки – България“. Това е неправителствена организация, създадена през 2013 г. Организацията, участваща във фондацията, са Министерството на културата, Министерството на транспорта и някои сдружения.

Една от целите на фондацията е да осигури равнопоставен достъп до информация и електронни услуги в обществените библиотеки. За интегрирането на гражданите в глобалното информационно общество, те имат на разположение свободно ползване на услугата Интернет и други технологии, помагачи на нацията да се развие по-бързо и да навлезе в света на комуникациите.

Повишаване на качеството на живот е една от мисиите на организацията. Разработват се механизми, осигуряващи здрава основа за надграждане на постигнатите резултати. Проектът спомага социалното развитие и въздействие на библиотеките и ги насърчава да бъдат открити към нови изисквания и идеи. Предоставени са електронни услуги и за гражданите, интересувани се от по-интензивно развитие и работа в тази динамична технологична среда.

Благодарение на програмата, която се стреми да помогне на българските граждани да се приобщят към глобалния свят, библиотеките разширяват своите дейности. Те лесно приемат бързо променящата се среда и се превръщат в обществени информационни центрове. Освен че успяват да задоволят многобройните изисквания на читателите си, те постоянно променят своя облик и предлагат нов избор от услуги.

Българските библиотеки отново се превръщат в най-демократичните и общодостъпни институции, които успяват да предоставят разнообразна информация, достъп до полезни електронни услуги на хора от различни възрасти, образование, професионални интереси и потребности.

Осигурен е безплатен достъп до интернет. Грамотността се повишава, хората все повече се приобщават към информационното общество, разработват се програми за придобиване на ключови компетентности. Превръща се в обществен информационен център, осигуряващ най-адекватната и бърза информация във всяка сфера.

Освен че със своята дейност съдейства за намаляване броя на завършващите училище и предлага допълнително обучение на възрастните хора, програмата се занимава и с потребители с увреждания, деца на бежанци, включително деца със зависимости. Библиотеката е чудесен начин за развитие и предоставя пространство за срещи и обучения.

Фондацията „Глобални библиотеки – България“ днес работи в партньорство с 960 обществени библиотеки (регионални, общински и читалищни), които покриват 260 общини в страната и в много случаи са единственото място за достъп до интернет и информационни ресурси. По този начин тя се превръща в отговорен източник за осигуряването на добри условия за личностното развитие, работна и жизнена среда, която води до повишаване качеството на живот.

В страната ни съществуват няколко вида обществени библиотеки: Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 28 регионални, 19 общински и над 3000 читалищни. Всяка една от тях притежава уникална по своя териториален обхват библиотечна информация, както и богати архиви, летописи и електронна библиография. В тях се съхраняват богати и ценни архиви, но предлагат и съвременни услуги.

Родом от Варна, аз се спрях на една от библиотеките, включила се в програмата на фондацията – Регионалната библиотека „Пенчо Славейков“.

Регионален координатор за Варненска област е Емилия Милкова, която е директор на Регионалната библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна. При подбора на целевите библиотеки важат няколко критерии, от които най-важни са балансирано географско покритие, голям брой

обслужвано население, посрещане потребностите на малките населени места, а също и съпричастността и финансовото участие от страна на общините. В област Варна 20 обществени библиотеки участват в първия етап на проекта.

В библиотеката е изградена локална компютърна мрежа с финансовата подкрепа на фондация „Отворено общество“. Тя поддържа голямо количество информация в електронен вид. Данните се актуализират равномерно. От 1993 г. предлага на своите потребители електронна поща и пълен достъп до интернет.

През 2012 г. четиридесет и три библиотеки от област Варна са представили своите резултати по проект „Глоб@лни библиотеки – България“. Темата на регионалната конференция е: „Предизвикателството „Глоб@лни библиотеки – България“ – дефиниране на иновативни информационни услуги в полза на местната общност“. Идеята на семинара е представянето на новостите в информационното обслужване на читателите. Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна е обучителен център по програмата. Към момента са обучени над 500 специалисти по отделните модули.

През 2013 г. в Регионалната библиотека Варна се провежда регионална конференция на тема: „Съвременната библиотека – пространство за иновативни услуги и е-образование“. В срещата участват представители на целевите библиотеки по Програма „Глоб@лни библиотеки – България“ от Варненска област, местни власти и институции.

Един от най-скорошните проекти на библиотеката е безплатният семинар за работа с робота Финч. Тя се присъединява към инициативите, организирани по време на Европейската седмица на програмирането. Специалисти от обществените библиотеки в десет от българските градове помогнаха на децата да направят своите първи стъпки в програмирането.

Откритите информационни центрове, оборудвани с компютърна техника в градовете и селата понякога се оказват единственият източник до онлайн пространството. Библиотеките ще предоставят нови и актуализирани услуги и ще се превърнат в места за учене през целия живот, където могат да се придобиват нови знания и умения. Те

отново ще се превърнат в средища за развитие и мост за общуване между различни хора и социални групи.

Местните общности ще имат възможност да създават електронно съдържание, чрез което да съхранят местните културни традиции и обичаи, да вземат решения на базата на информиран избор, да участват пълноценно в политическия и социален живот и да развиват творческия си потенциал и съхранят културната си идентичност.

Петя Кънчева

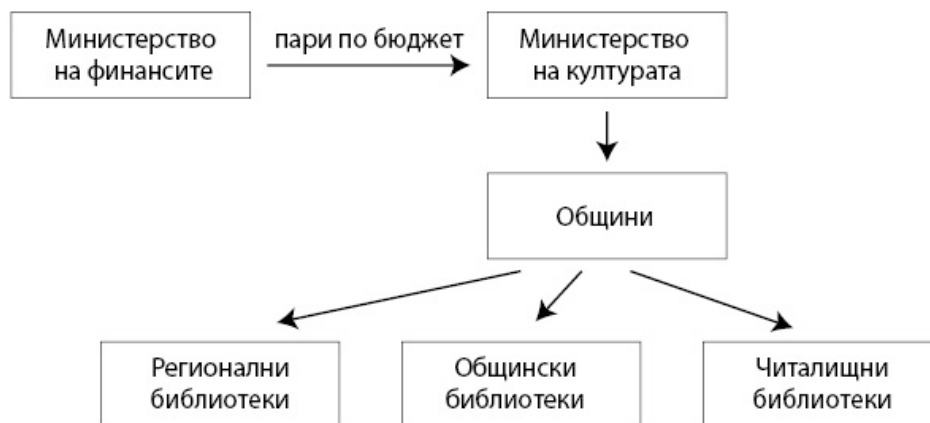
Малко по въпроса за парите

Питали ли сте се откъде библиотеките получават средства за осъществяването на своята дейност? Ако сте от хората, които чувстват писменото слово близко и сте чести посетители на тези „приемни домове“ на книгата, най-вероятно ви се е случвало да си зададете този въпрос, но да не можете да намерите еднозначен отговор. Вместо да търся къде в онлайн пространството се предоставя такава информация, реших да отида в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, където разговарях с Петър Петров, който има дългогодишен стаж в библиотечното дело. Какво се крие зад привидно спокойната работа сред книги и как всъщност функционира голямата библиотечна машина? Позволете да ви представя неволята на библиотекарите и техните работни места – библиотеките.

През 2009 г., след няколкократни изменения в цялостната концепция, Министерството на културата най-накрая приема Законопроект за обществените библиотеки. Според него те биват „образователни, информационни и културни институти с национално и местно значение. Обществените библиотеки осигуряват правото на гражданите на равноправен и свободен достъп до библиотечно-информационното обслужване. Те съдействат за изграждането на гражданското и информационното общество“ (чл. 2 и чл. 3). В него също така се залага и идеята за „безплатно предоставяне на основни библиотечни услуги“ (чл. 4). Оттук следва, че отговорността за поддръжката на библиотечната мрежа на територията на страната пада единствено в ръцете на държавата.

Структурата на финансиране не е сложна. Накратко казано, Министерството на културата залага определена сума в годишния бюджет за поддръжане на работата на библиотеките, която се изчислява на базата на определения брой щатни служители. Тази сума се осигурява от Министерството на финансите и след това се разпределя по общини. След това всяка община преразпределя парите

между регионалните библиотеки, читалищата и общинските библиотеки в своя район. С постъпилите пари всяка библиотека трябва да покрие годишните си разходи – заплати и осигуровки на служителите (до 70% от определения бюджет), битови сметки и поддръжка, канцеларски и други разходи. Оставащите пари, ако има такива, библиотеката може да вложи в закупуването на книги за попълване на фонда си.

Проблемът в настоящата схема е, че в голяма част от случаите библиотеките нямат възможност да отделят достатъчно средства за нови книги – те са или малко, или изобщо ги няма. По този начин те губят настоящите си читатели и нямат възможност да привлекат нови. За учениците е много по-лесно да потърсят необходимата им учебна информация по интернет от вкъщи, тъй като в библиотеката, макар и да има безкрай източници, няма компютри, които да улеснят работата им, или ако има, те са стари, а интернет връзката невъзможна. За четящите е доста по-привлекателно да си купуват нови, хубави книги, макар и по-рядко, вместо да четат едни и същи овехтели заглавия. Липсата на финансиране конкретно на закупуването на нови заглавия и техника води до неконкурентоспособност на библиотеките, които изостават в бързо променящия се технологичен свят.

И още един проблем – според чл. 4 от Закона за обществените библиотеки те трябва да осигуряват безплатно основните библиотечни услуги, като така се намаляват още повече и без това минималните приходни средства. Голяма част от библиотеките обаче избягват

прилагането на този член от закона, тъй като в противен случай рискуват изцяло да прекратят дейността си.

В допълнение към Закона за обществените библиотеки започва да се обсъжда и идеята за създаване на Стандарт за библиотечно-информационното обслужване, който да определи условията за дейност на обществените библиотеки и индикатори за измерване ефективността на библиотечната дейност. Освен това се гарантират минимум ресурси за библиотеките, за да могат да изпълняват функциите, определени в Закона за обществените библиотеки. Обсъжданията отнемат твърде дълго време и едва през 2015 г., шест години след влизането в сила на Закона за обществените библиотеки, дългоочакваният поднормативен акт е приет.

Радостни възгласи изпълват библиотеки, читалища и интернет пространството, защото дълго чаканият Стандарт изглежда като спасение за библиотеките. „Целта на поднормативния документ – обяснява изпълнителният директор на Българската библиотечно-информационна асоциация Ели Попова – е да превърне библиотеките в съвременни центрове за знание и информация, до които да имат достъп всички български граждани. На демографски принцип Стандартът отсъжда колко и къде трябва да са библиотеките, а ако той се спазва, ще трябва да се създадат и мобилни структури за най-малките и трудно достъпни населени места.

Основен момент обаче е вече задължителният брой на новите книги и периодика, които библиотеките в България трябва да получават ежегодно от държавата – основен фактор за това читателите да се ориентират към библиотеките изобщо. Според Стандарта това трябва да са 100 заглавия на 1000 души население. Иначе казано, според последното преброяване на хората у нас, би трябвало всяка година да се купуват 736 457 нови книги. Планираното финансиране е 8,22 милиона лева за първата година. За три години броят се предвижда да се увеличи от 100 на 150 книги на 1000 души, а след това според резултатите ще се мисли и за следващата стъпка.“

На теория звучи прекрасно. Постоянен поток от нови заглавия и периодика към библиотеките, поддържане на добра мрежа от институции, която да покрива всяко кътче на страната, качество и иновативност, които да привлекат повече читатели. Трудното идва,

когато всичко това трябва да се приложи на практика. През 2015 г., при приемането на Стандарта бюджетът вече е разпределен и е невъзможно да се заделят средства за финансиране на библиотеките. През 2016 г. се провеждат многобройни обсъждания, дават се обещания, гласуват се предложения, но в крайна сметка първоначалната сума от над 8 милиона лева се стопява до 0 лева и така библиотеките остават на предходното си положение.

Дали ще има все пак разрешение на ситуацията? Все още никой не знае. И докато 60 – 70% от европейците посещават библиотеките, а във Финландия цели 90% от населението са регистрирани читатели, в България този процент е 10. Това се дължи именно на липсата на правилна политика в тази област. Единствените стимули на библиотеките засега са програми като „Българските библиотеки – съвременни центрове за четене и информираност“ и „Глоб@лни библиотеки – България“, но те не се финансират всяка година и с достатъчно средства, така че не биха могли да осигурят еднакъв достъп до информация на всички граждани.

Последна надежда се таи в Стандарта, чрез който лека-полека да се завърти целият финансов механизъм и той да успее да набере достатъчно скорост, за да върне читателите обратно в библиотеките.

Александра Илиева

Културно богатство на клик разстояние

Културата, разглеждана като синтез на духовни и материални придобивки и блага, се явява фактор, без който е немислим животът на нито един човек. Във всяка култура се различават материална и духовна страна, но те се развиват паралелно и си влияят до такава степен, че стават зависими една от друга. Сред елементите в духовната култура на един народ са неговият език, религията му, изкуствата, правото, моралът, политическите и социалните форми на взаимодействието между индивидите, познанията, които има за себе си, представите му за външния свят.

Често опитът и познанията, натрупвани с години в тези сфери, се претворяват в материални носители, който предаваме от поколение на поколение. Културата на един народ е резултат на много дълъг опит, дело на огромен брой поколения. Своето културно богатство народите получават като наследство от миналото. Развитието и обогатяването на това наследство се реализира като всяко поколение запазва добития културен капитал, но и добавя към него нови ценности, като го предава на поколенията, които идват след него. Тази нишка обаче може и да изтънее във времето и постепенно хората да изгубят връзка със своето културно наследство, а така – и със своите корени. Дали липсата на принадлежност, на интерес, или липсата на свободен достъп до културните корени са причините за това, е изключително трудно да се определи. Но не трябва да се отказваме и да захвърляме това съкровище в небитието.

Един от съвременните опити да поддържаме културата жива, но и да я запазим за следващите поколения, е дигитализацията. Това е темата, на която е посветена срещата ми с Иван Добромиров от отдел „Дигитална библиотека“ на Националната библиотека „Св. св. Кирил и

Методий“. Разговорът ни започва с малко история, свързана с развитието на фотографията.

Без гигантската стъпка към дигиталната фотоапаратура, дигитализацията, каквато я познаваме в момента, би била само мечта. След като се появява дигиталният фотоапарат, по поръчка на музеи и библиотеки, освен фотоапарати, се изработват и дигитални скенери. Моделът, по който работят, е сходен с репродукцията на филми. Всеки от нас е държал подобни „машинки“ – това са диафилмите в детските апаратчета, на които всички сме гледали приказки. На същия принцип се четат и заснетите вестници в първите години на дигитализацията. Репродукцията на материалния носител е на позитив, отговарящ на оригинала – бял фон, черни букви и на едно мониторче се чете това, което е заснето на филма. Няма възможност за никакво масово разпространение. Единственият вариант за достъп е да се отиде на място в дадена библиотека, да се плати картата, да се направи заявка, да се намери филмът и да се чете по най-примитивния начин, а това на практика затруднява достъпа до този вид информационни масиви. Изведнъж това отпада. Появява се дигитализиращата апаратура, която в началото се използва приоритетно за книгите. С това започва и разцветът на дигитализацията. Заражда се идеята за световна мрежа с достъп до цялото културно наследство на съвременната цивилизация.

В момента има регламентирани световни стандарти, които са валидни за всички. Библиотеки, музеи, театри – всички институции, които имат архив, съхраняващ културното наследство на човечеството, имат задача да дигитализират и да популяризират своите архиви. За съжаление, тази дейност не е регламентирана със закон, международен договор, или конвенция, а е по-скоро решение, което се изпълнява на добра воля. В глобален план този времеемък процес напредва с различна скорост. В Конгресната библиотека на САЩ например предлагат и превод на текста. Механичен е, но спокойно може да се зададе въпрос на български и да се получи отговор на български. Именно това е смисълът на дигитализацията – да има безплатен свободен достъп до цялото световно културно наследство и библиотеките са само малка част от него.

В България дигитализацията се проявява истински преди около 10 години. Значително по-късно спрямо повечето страни, но в момента по

нищо не отстъпва по качество на останалите държави. Националната библиотека „Св св. Кирил и Методий“ започва първа дигитализация на книжовното наследство през 2006 г., а през есента на 2007 г. сканираните изображения стават достъпни за ползване чрез сайта на библиотеката. Тя притежава и голям дигитализиран архив – близо 8 милиона архивни единици. Една архивна единица може да е една снимка, но и 800-странична старопечатна или ръкописна книга. Така че броят на архивните единици не отговаря на обема на съдържанието. Обемът от информационни архиви, който следва да бъде дигитализиран, е относително голям. Техническата работа по дигитализирането отнема много време. Това се проявява и на статистическо ниво – годишно се правят по 700 хиляди файла, а през последните 10 години е дигитализиран едва 5% от архива на Националната библиотека.

Това съществено ограничение логически очертава правилния път за дигитализация. Идеята е да се започне от най-ценното от фонда на всяка библиотека, а именно от това, което е уникално. Например в България – ако конкретен брой от някой вестник се изгуби в Националната библиотека, може да се открие в добро състояние в Пловдив или Русе. Но има неща, които са уникални и се съхраняват само на едно място. В Националната библиотека се съхраняват ръкописи от XIV – XV век, включващи уникални старопечатни книги, огромен снимков фонд без негативи, така че всяка снимка сама по себе си е уникална. Те обаче стареят и състоянието им се влошава. Върху тях се развиват бактериални колонии. Пергаментът, боите и мастилата на по-старите екземпляри са на органична основа и при тях рискът е още по-висок. Тези архиви, при липса на правилно съхранение, невъзвратно си отиват. Тук на помощ идва дигитализацията със своята мисия да даде електронен достъп до тези архиви. Това дава възможност оригиналите да бъдат съхранени при идеални условия, в специални климатизирани помещения и в същото време информацията от тях да бъде публично достъпна.

Именно така се очертава значителната роля на дигитализацията. Но зад крайния резултат стои един сложен, двустепенен процес, в който взимат участие много специалисти. Първият етап е изготвянето на T-формат – мастър файл, който да послужи за основа. При него дадена

страница може да се увеличава многократно, да се виждат илюминациите на старопечатните книги, как е изграден почеркът, да се сравнява един почерк с друг, да се прави анализ на багрила. Подобен файл позволява, ако нещо изчезне или бъде унищожено, да се направи фототипно копие. Вторият етап е изготвянето на малкоформатен файл – демо версия, достъпна, лесна, бърза за разглеждане и за споделяне. Но той е jpeg формат и не търпи голямо увеличение. Въпреки това то е достатъчно голямо, за да се чете нормално. Всичко дигитализирано се качва в електронните библиотеки, където е публично достъпно.

Времето за дигитализация на книгите е много различно. Има книги, които са с метални обкови, на пергамент. Понякога – разкъсани, в тежко състояние. За такива издания се изисква специален подход.

Иван Добромиров пояснява:

„Не е същото като да хванеш една нова книга, току що издадена, чиято дигитализация се изразява в прелистване на страниците като лудите.“

Затова експертите в дигитализацията започват от книгите в най-тежко състояние. Тези, които изискват специален подход. Работи се с ръкавици и с маска, защото с течение на времето върху книгите са се развили заразни за хората бактериални колонии.

Още една пречка пред дигитализацията е ограниченото сървърно пространство. Всеки един от крайните файлове трябва да бъде максимално малък като обем, за да не се натоварват прекалено дигиталните библиотеки. Отново въпрос на пари и инвестиции, които, както винаги, са ограничени в областта на културата в цял свят. Трябва да бъдат максимално минимализирани, но в същото време да се запази качеството колкото може повече.

„Това става на принципа проба-грешка, а не по автоматичен път. Трябва да се експериментира, една страница с определен формат по определен начин, с размер 600 KB, ако не се чете, увеличаваме обема на 1 MB. Докато се чете идеално. Обемът варира според това дали обектът е черно-бял, или цветен, дали има илюстрации, или не. Не може да завъртиш цялата книга, за всяка страница трябва да имаш индивидуален подход.“

Друго важно нещо е общият подход. Всички работещи в дигиталната библиотека трябва да работят по един и същи начин. Така че когато

потребител отвори един файл да няма разностилие или различна тоналност, острота, качество и рязкост. Визията трябва да е една и съща навсякъде. Всичко това отнема много време.

След като се направи сканирането предстои друга важна част от механизма на дигитализацията – мета данните. Това е друг етап, който трябва да се прави от специалисти в конкретната област. Дигитализираният материал няма никаква стойност, освен чисто механичните дейности, които предлага – четене, разглеждане и толкова. Но когато се добавят мета данните – времето на написване и отпечатване, производителят, с какво мастило е работено, на каква основа – файлът придобива живот. Всички тези дребни, но съществени детайли дават стойност на архива.

Специалистите, които работят в тази насока, много добре разбират какъв е смисълът и огромните ползи за света от дигитализацията.

„Все повече млади хора четат книги. Мислят. Нищо не е загубено. И това, което ние правим, един път в аспекта на научната дейност, друг – в социалната, е напълно задължително. Дигитализацията е абсолютно задължителна. Достъпът е абсолютно задължителен. И най-вече когато става въпрос за книги и списания. Например може да влезеш в интернет и да прочетеш нещо, да кажем, от Гео Милев, в дигиталната библиотека. Ако си отворен към Гео Милев, ако усещаш произведенията му със сърцето си, ще отидеш в библиотеката или в книжарницата, ще си купиш даденото издание и ще го четеш наистина. Защото дигитализацията е входът, първата стъпка към истинското знание в съвременното общество. Първата стъпка към литературата, към общуването с културата, такова, каквото е класическото, истинското му начало.“

Така завършва разговорът ми с Иван Добромиров от Националната библиотека – с оптимистична прогноза и с усмивка.

Георги Александров

От „всяко печатно нещо“ до „произведенията в дигитална форма“

През 1537 г. френският крал Франсоа I издава декрет, според който екземпляр от всяка книга трябва да постъпи в кралската библиотека, преди да започне търговското ѝ разпространение. Така се слага началото на задължителното депозизиране на книги в библиотеките, което през следващите векове се урежда със закон и в други европейски държави. През първата половина на XX век страните със задължителен депозит са над 50, а международно изследване от 1991 г. установява, че тогава те са вече 139.

Основната цел на депозизирането е била и остава съхранението на книжовното богатство. Изграждането на пълни национални колекции позволява книжната продукция не само да бъде запазена, но и да бъде библиографски регистрирана, описана и систематизирана. И още нещо – да бъде подготвена за дълготраен обществен достъп.

Веднага след Освобождението грижата за съхраняването на българското книжовно наследство намира законодателен израз, при това и в двете територии на все още разделена България. В Източна Румелия, тогава автономна провинция на Османската империя, Законът за свободата на печата от 1881 г. предвижда в Пловдивската библиотека да се предават по два екземпляра от „всяко печатно нещо“. Законът за печата в Княжество България е приет с указ на княз Александър I Батенберг и е обнародван на 10 февруари 1883 г. Депозизирането се постановява в чл. 43: „Издателите на периодическите и не периодическите списания и каквито и да било печатни книги длъжни са да испровождат в Народната Библиотека в София по два екземпляра даром, а в Министерството на Външните Дела по един екземпляр само от политическите вестници и списания“.*¹

Минават повече от единадесет години след Съединението, преди Деветото Народно събрание да приеме на 31 януари 1897 г. Закона за депозиране печатни издания в народните библиотеки. Според чл. 1 „всеки съдържател на печатница, литография или друго подобно заведение е длъжен да дава безплатно в полза на народните колекции при библиотеките в София и Пловдив, едновременно с обнародването, по 2 екземпляра (всичко 4) от всяка книга, брошура, вестник, списание, въззвание, гравюра, карти и въобще всяко напечатано или възпроизведено по други начин произведение и предназначено за обращение в публиката.“ Народната библиотека в София е имала задължението да „публикува всеки три месеци библиографически бюлетин, който испраща даром по всички държавни, окръжни и обществени учреждения и по редакциите на вестниците и списанията, както и на самите издатели“. Така законът постановява и другото важно предназначение на депозита – библиографското описание, при това с изискването за периодично разпращане на библиографската информация. За тези, които не изпълняват задължението, се предвиждат глоби. Принципът за санкциониране става неотменна част и от последвалите нормативни актове чак до наши дни, като размерът на глобите, естествено, се мени.

Скоро след края на Първата световна война, на 12 ноември 1920 г., Деветнадесетото Народно събрание приема Закон за депозиране на печатни и литографни произведения в народните библиотеки. Задължението за депозиране остава на „печатарите или литографите“, но е „за сметка на издателя или автора, ако той сам е издател“. Законът от 1920 г. запазва изискването за издаване и безплатно разпространение на „библиографически ежегодник“, но, както личи от наименованието му, неговата периодичност е променена от три месеца на една година. Извършена е друга важна промяна – броят на депозираните екземпляри се увеличава на 100. Депозитно хранилище става и Търновската библиотека. Народната библиотека в София запазва 4 екземпляра, а по 3 се испращат в библиотеките в Пловдив и Търново. През 1924 г. броят на депозитните екземпляри се намалява на 6 при следното разпределение: 2 за Народната библиотека в София, 1 за Университетската библиотека в София и по 1 за библиотеките в Пловдив, Търново и Шумен. Интересна подробност е изменението в

закона през 1942 г., когато в т.нар. новоосвободени земи се установява българска администрация. Задължителните за депозиране екземпляри се увеличават на 7, тъй като се предвижда и екземпляр за библиотеката в Скопие.

Политическият обрат на 9 септември 1944 г. води много бързо до нормативна промяна относно библиотечния депозит, този път без участието на Народното събрание. С Постановление на Министерския съвет от 26 април 1945 г. се приема Наредба-закон за депозиране на печатни и литографни произведения в народните библиотеки и институти. Рязко се увеличава броят на депозитните екземпляри – от 7 на 20. Липсва обаче ясно указание за разпределението им. В първоначалния текст се посочва, че „Народната библиотека в София разпраща до два екземпляра от депозираните печатни и литографирани произведения за народните библиотеки в провинцията и библиотеките на всички висши учебни институти и Българския библиографски институт“. Опитът за повече конкретност, направен с допълнение два месеца по-късно, всъщност засилва неяснотите – депозитните бройки трябва да се изпращат и на библиотеките на университетите, на Дирекцията на печата, „а по възможност – и на други библиотеки и научни и културни институти в страната“. На пръв поглед законовата промяна изглежда само количествена. Но вглеждането в този вече социалистически нормативен акт разкрива разлика не толкова в буквата, колкото в духа на закона. Освен да осигури опазване на книжовното наследство, на библиотечния депозит се отрежда нова роля – да захранва книжния фонд на широк кръг от библиотеки и институции. Несъвършенствата в разпределението на депозитните екземпляри довеждат до по-реалистичен подход и през 1951 г. количеството им е намалено от 20 на 15. Наредбата-закон запазва модела на депозиране – екземплярите се предоставят от печатниците, но за сметка на издателите. Процедурата се гарантира със забранителното уточнение, че „печатарят не може да разрешава изнасянето на изданието от печатницата, преди да са предадени задължителните екземпляри“. Срокът за изпращане на депозитните бройки е „до края на седмицата, когато са отпечатани“. Запазва се задължението на Народната библиотека да издава „библиографически бюлетин“, без да се уточнява периодичността му. Определени са и

паричните глоби за неизпълнение на изискванията за депозиране. Законът предвижда прилагането му да се уреди чрез специален правилник.

Развитието на медийната индустрия и технологичните нововъведения през следващите три десетилетия налагат депозирането да се разпростре и върху много по-широк продуктов спектър. Така се ражда Указ № 1367 на Държавния съвет за задължително предаване на печатни и други произведения. Обнародван на 1 октомври 1976 г., той е различен от всички предходни нормативни актове най-вече с разнообразието на обектите, подлежащи на депозиране. Наред с почти всички видове печатни издания, Указ № 1367 изисква да се депозират и „фотоиздания, пощенски марки, звукозаписи, филми, ордени, медали, монети, банкноти, гербове, значки и плакети“. В Правилника за прилагането му от 1979 г. подробно са описани подлежащите на „задължително предаване“ печатни произведения, периодични издания, фотоиздания, звукозаписи, дисертационни трудове, хабилитационни трудове и дори диапозитиви. Не са забравени и изданията на брайлов шрифт. Уточняват се институциите, на които се полагат депозитни екземпляри. В Народната библиотека, която вече носи името „Кирил и Методий“, се предават печатните произведения, фотоизданията, звукозаписите, дисертационните и хабилитационните трудове; в Българската национална филмотека – филмите; в Министерството на съобщенията – марките; в Националния исторически музей – ордените, медалите, монетите, банкнотите, значките и плакетите. Количеството на депозитните бройки се определя в списък, приложен към Указ № 1367. Задължителните за депозиране екземпляри от печатните произведения са 20. Срокът за предаване е две седмици след отпечатването или създаването им.

Нито в Указ № 1367, нито в Правилника за прилагането му има точен списък с библиотеките, в които трябва да бъдат разпределени 20-те депозитни екземпляра от печатните произведения. За първи път обаче тиражът им се обвързва с броя на депозитните екземпляри. Ако тиражът на печатното произведение е до 100 бройки, се предават 3 екземпляра от него. При тираж от 101 до 300 – 6 екземпляра. Изискването за 20 депозирани екземпляра остава само при тираж над 300. Правилникът затвърждава практиката депозитът да е за сметка на

издателя. Дотогава е съвсем ясно, че печатниците са длъжни да изпращат депозитните бройки, но в указа това задължение се вменява доста неопределено на „държавни учреждения, стопански и други организации“. По-конкретно е само уточнението, че „полиграфическите организации в окръзите, които отпечатват произведения за съответния окръг, изпращат освен определения брой екземпляри на Народната библиотека „Кирил и Методий“ отделно и по един екземпляр на съответната окръжна библиотека“.

След демократичните промени през 1989 г. първият нормативен документ относно задължителното депозирание е Заповед на Министъра на културата от 18 октомври 1994 г., която определя реда за разпределение на екземплярите. Двадесетте екземпляра при тираж над 300 се разпределят така: 7 остават в София – 6 в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и 1 в Столичната библиотека; по един получават библиотеките в девет града – Пловдив, Варна, Русе, Велико Търново, Шумен, Плевен, Благоевград, Бургас и Стара Загора; за останалите четири екземпляра се прилага типологично разпределение според тематиката им в библиотеките във Враца, Ловеч, Хасково и Сливен, както и сред различни университетски библиотеки. Регламентирано е и разпределението при издания с тиражи под 300 бройки.

Такъв подход запазва принципа за широко разпространение на депозираните печатни издания – общо в 22 различни институции. Задължителният депозит продължава да се възприема не само като начин за съхранение на книжовното наследство, но и като средство за попълване на библиотечните фондове.

Първият нормативен акт за депозита в условията на пазарна икономика е Законът за задължителното депозирание на екземпляри от печатни и други произведения. Той е приет от 37-ото Народно събрание на 15 декември 2000 г. и влиза в сила от 1 януари 2001 г. За първи път след 1920 г. депозитът се регламентира отново със закон, обсъден и гласуван в Парламента.

Още в чл. 1 проличава фокусът върху съхранителната функция на депозирането, а в чл. 2 се формулират целите и задачите му:

1. Събиране и съхраняване на задължителни екземпляри по чл. 3 с цел да се осигурят пълни колекции от тях и да бъдат запазени като част

- от националното културно наследство;
2. Осигуряване на обществен достъп до задължителните екземпляри;
  3. Изготвяне, обнародване и разпространение на библиографска информация;
  4. Предоставяне на законоустановената статистическа информация на компетентните органи.

Опазването на културното наследство е ясно формулирано като основна цел на депозирането.

Неслучайно като втора цел се посочва общественият достъп. Задължителните екземпляри от печатните произведения са намалени от 20 на 12, но пак остават много повече, отколкото е необходимо само за тяхното съхранение. Голям е и броят на институциите, които получават екземпляри от печатни произведения, макар и променен от 22 на 16. Така се запазва духът на предходните нормативни актове от 1945 г. и 1976 г., вменили на депозита ролята да попълва фондовете на най-значимите библиотеки.

Третата цел отразява значението на депозита за каталогизирането и библиографското описание на книжната продукция. Тази информативна функция присъства в закона за депозита още от 1897 г., задължил тогава Народната библиотека да изготвя тримесечен „библиографически бюлетин“.

Допълнителните данни (тираж, автор, корична цена, дата на издаване), които издателите предоставят заедно със задължителните екземпляри, подпомагат изпълнението на статистическата функция на депозита. Например годишният бюлетин „Книгоиздаване и печат“, издаван от Националния статистически институт, и днес отразява единствено библиографската информация за депозираните произведения, предоставена от Националната библиотека.

Разширява се списъкът с обектите на депозиране, но се въвежда нов разграничителен показател – носителят, на който се разпространява съответното произведение: хартиен, филмов, звуков, електронен. Това групиране отразява дигитализацията на медийната среда. В закона се появява съвсем различен обект на депозиране: „произведения, тиражирани върху електронен носител“, а Правилникът за прилагането му от 2002 г. уточнява електронните носители: „а) дискети; б)

компактдискове, лазерни дискове – CD, CD-R, CD-ROM, DVD, LD и всички други носители, при които информацията се записва и чете по този начин“.

Субектите на депозиране, които предоставят задължителни екземпляри, са определени така: „издатели, продуценти, производители и лицата, които присъждат научни степени и научни звания“. Запазва се двуседмичният срок, в който трябва да се предоставят депозитните екземпляри. Както всички предходни нормативни документи, и този закон предвижда парични санкции при неспазване на процедурата на задължителния депозит.

Законът запазва зависимостта между количеството на депозитните екземпляри и тиража на печатните произведения в три диапазона: до 100, между 101 и 300, над 300. При тираж до 100 промяна в разпределението няма. При тираж от 101 до 300 депозитните екземпляри остават шест, но разпределението е леко изменено:

- два за Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“;
- по един за Народната библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив и за регионалните библиотеки във Варна и Русе;
- един екземпляр за библиотеката на СУ „Св. Климент Охридски“, или, в зависимост от профила, на библиотеките на Медицинския университет в София, Университета за архитектура, строителство и геодезия в София, Аграрния институт в Пловдив, Тракийския университет в Стара Загора, като в Столичната библиотека отива екземпляр от художествената и детската литература.

Намаляването на депозитните екземпляри при тираж над 300 бройки води до няколко промени. От депозитния списък отпадат библиотеките в Плевен, Враца, Стара Загора, Ловеч и Хасково. Разпределението на 12-те депозитни екземпляра придобива следния вид:

- два за Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“;
- по един за Столичната библиотека, Народната библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив, регионалните библиотеки във Варна, Русе, Велико Търново, Шумен, Бургас и Благовград;
- един за Централната университетска библиотека в София или според тематиката в библиотеките на Медицинския университет в София, Университета по архитектура, строителство и геодезия в София,

Аграрния институт в Пловдив и Тракийския университет в Стара Загора;

- един за Централната библиотека на БАН, с изключение на научнопопулярната и детската литература, учебници и учебни помагала, екземпляр от които се разпределя за Районната библиотека „Сава Доброплодни“ в Сливен.

През 2009 г. в закона се извършва терминологична промяна. Понятието „задължителни екземпляри“ отпада. Това води до понятийно изменение в много текстове, както и в самото заглавие, което вече е „Закон за задължителното депозиране на печатни и други произведения“.

Има и една труднозабележима, но много показателна промяна. Към чл. 3, ал. 1 се добавя нова точка 5, която определя, че на задължително депозиране подлежат и „произведения в дигитална форма, публикувани в електронни комуникационни мрежи, предназначени за четене или възприемане по други начини, разпространени за обществено ползване от български физически или юридически лица“. За този вид издания се изисква депозиране на едно копие, като е уточнен и срокът: „двуседмичен срок от завършването им в готов за разпространение вид“. С тези допълнения законът разграничава електронните издания, разпространявани след предварително произведен тираж на аудио- или видеодискове, от „безтиражното“ електронно съдържание, разпространявано в интернет.

Промяната се налага от навлизането на електронните издания в България, както и от новите международни изисквания. През 2000 г. ЮНЕСКО публикува Препоръки за промени в депозитното законодателство, а три години по-късно приема Харта за опазване на дигиталното наследство. Настава период на значителни промени и в законодателната уредба, и в процедурата по депозиране, и в начина на съхранение, и в режима на ползване на дигиталните произведения.

Обект на депозиране стават не само електронните книги и електронните периодични издания, наречени „статични“, но и „динамичните електронни публикации“ като уебсайтове, блогове, форуми и други продукти, създавани и разпространявани онлайн. В

много страни се изгражда система за автоматизираното им събиране от виртуалното пространство по определени критерии за подбор.

Ето няколко примера за осъвременяване на законодателството и депозитните практики в Европа.

Във Великобритания депозитните библиотеки са шест. Това са Британската библиотека в Лондон, Бодлиевата библиотека в Оксфорд, Университетската библиотека в Кеймбридж, Националната библиотека на Шотландия, Националната библиотека на Уелс и Библиотеката на Тринити Колидж в Дъблин, която е получила своя привилегирован статут на депозитна библиотека през 1801 г., но го запазва и след като Република Ирландия се отделя от Обединеното кралство. Актуализираният закон за задължителния депозит във Великобритания е от 2003 г. Нов законов акт от 6 април 2013 г. урежда процедурата по депозиране на дигитални произведения, като определя правилата за депозиране на електронните книги, списания и вестници, както и на автоматизираното събиране на уебсайтове и други онлайн публикации. Ако произведенията, издадени и в печатен, и в електронен формат, са по същество еднакви, издателят е длъжен да представи само един от тези формати.

Във Франция депозитното задължение относно печатните издания наскоро е облекчено. От 2015 г. във Френската национална библиотека трябва да се изпращат не два, а само един екземпляр. Депозирането на съдържание от интернет става задължително още в 2006 г. За разлика от Великобритания, във Франция се изисква депозиране на електронните книги, дори и да имат идентично съдържание с печатния вариант.

Печатните издания в Германия се депозират в два екземпляра, предоставени на Националната библиотека. През 2008 г. влиза в сила Закон за задължителния депозит, който разширява обсега си и върху електронните издания. Депозирането на електронните книги се извършва чрез онлайн платформа. От 2012 г. Германската национална библиотека извършва и автоматизирано събиране на подбрани уебсайтове.

В Холандия депозирането не е задължително, но 90 на сто от издателите доброволно предоставят по един екземпляр на Националната библиотека в Хага, известна още като Кралската

библиотека. Електронните издания се депозират онлайн. За тях е създадено електронно хранилище, което има за цел не само съхраняването на електронните ресурси. Задачата му е и да осигури трайното съхраняване на електронните ресурси, независимо от невидимите технологични промени в бъдеще. Файловете се записват и обработват така, че да се осигури дигитална устойчивост. В електронното хранилище се съхраняват и уебсайтовете. Всяка година се депозират около два милиона електронни публикации.

Практиката в Източна Европа е малко по-различна. В много страни наред с попълването на депозитни колекции в националните библиотеки се изграждат и регионални депозиториуми. В Чехия задължително се депозират по 5 екземпляра – 2 за Националната библиотека в Прага, 1 за библиотеката в Бърно, 1 за Научната библиотека в Оломоуц и 1 в съответната регионална научна библиотека в зависимост от седалището на издателството. В Румъния повечето печатни издания задължително се депозират в 7 екземпляра – 3 за Румънската национална библиотека, 1 за Румънската академична библиотека и по 1 за библиотеките на университетите в Клуж-Напока, Яш и Тимишоара. Извършва се и депозиране на регионално ниво, което изисква 1 екземпляр да се предостави на Градската библиотека в Букурещ и 1 на съответната регионална библиотека според местонахождението на издателя. Полското законодателство предвижда печатните издания да се депозират в 17 екземпляра, като 2 се разпределят в Националната библиотека във Варшава, 2 – в библиотеката на Ягелонския университет в Краков, а останалите – сред 13 други библиотечни институции.

Депозирането в Русия се урежда от приетия през 1994 г. Федерален закон за задължителния екземпляр от документите. Депозитната институция там е Руската книжна камара, в която се изпращат по 16 екземпляра от печатните книги на руски език и по 4 екземпляра от книгите, издадени на другите местни езици. Държавната библиотека в Москва получава два екземпляра, а другите се разпращат по различни специализирани библиотеки, също базирани предимно в столицата. Със законова поправка от 2016 г. в обсега на депозитното задължение влизат и електронните варианти на печатните издания. Макар че промяната в закона не се отнася за електронното съдържание в

интернет, от началото на 2017 г. в Русия стартира пилотен проект, чиято цел са „събирането, библиографският отчет, регистрацията и организацията на дълготрайно съхранение на електронните издания с мрежово разпространение“. Предоставянето на тези електронни издания засега е доброволно.

У нас не спират дискусиите за усъвършенстване на депозитното законодателство, като най-често обсъжданата тема е броят на задължителните екземпляри. Примерите от европейската практика не претендират за изчерпателност, но дават възможност за съпоставка с българския модел на депозиране. Изискването за 12 депозитни екземпляра (при тираж над 300 бройки) се родее с практиките в Русия и Полша, които обаче са със значително по-голямо население от България. В другите две бивши социалистически страни – Румъния и Чехия, също се изграждат и регионални депозиториуми, но там броят на задължителните екземпляри е по-малък.

Включването на дигиталните произведения в Закона за задължителното депозиране на печатни и други издания е само формална промяна, останала без практически последици. Тя дори не е отразена в Правилника за прилагането му, изменен за последен път през 2005 г. Електронните книги, електронните периодични издания и другите онлайн публикации въобще не се депозират. Много са щетите от това несъответствие между закон и практика, но една е очевидна – тъй като националната статистика отчита единствено депозираните екземпляри, тя въобще не отразява различните по вид и разпространение електронни издания.

Съществува още един проблем, свързан този път с традиционната книгоиздателска практика. Обществена тайна е, че не всички издатели стриктно спазват задължението да депозират екземпляри от печатната си продукция. Някои може би го правят от незнание, но по-вероятно е да ги спира големият брой на задължителните за депозиране екземпляри. Навярно понякога се декларира занижен тираж, за да се депозират по-малко екземпляри. Така част от книжната продукция остава извън съхраненото културно наследство и извън националната библиография. Статистиката за книжния пазар се изкривява както за броя на издадените книги, така и за техния общ тираж. Какво показват числата? В тригодишния период 2013 – 2015 г. броят на книгите,

регистрирани в системата ISBN, е 28 883, но броят на депозираните книги с ISBN е 21 871. Дори да се предположи, че част от книгите, получили ISBN, не са били издадени, разликата от около девет хиляди подсказва, че задълженията не се спазват изцяло и от всички.

Една поука от миналото – преди повече от век Правилникът за управление и уредба на Народната библиотека в София от 1915 г. определя как да се контролира изпълнението на депозитните задължения. Проверители сравнявали дневника на печатниците с тъй наречената „разсилна книга“, в която собственикът вписвал всеки предаден за депозиране екземпляр. Проверките се извършвали от местните власти на всеки три месеца и при установени отклонения веднага следвали санкции. Днес контрол върху депозирането няма. Липсва и достатъчна осведоменост за законовите изисквания.

Чрез депозитния механизъм у нас държавата като че ли прехвърля на издателствата задължението си да попълва фондовете на най-големите библиотеки. Вярно е, че депозитните екземпляри не ощетяват сериозно издателите, но държавата би трябвало да поеме в по-голяма степен попълването на библиотечните фондове, включително и с инвестиции в технологичното обновяване на депозитния процес.

През следващите години със сигурност ще настъпят промени в задължителното депозиране в България – и в законовата уредба, и в технологичните платформи, и в процедурните правила. Но промените ще дойдат бавно, ако не се осъзнае, че то е преди всичко средство за съхраняване на книжовното ни наследство.

Източници

Публикации

Библиотечното дело в България. Сборник от нормативни документи (1878 – 2012). София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2012.

Стефанова, Радослава. Електронните ресурси с отдалечен достъп и националната библиография: дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор“. Автореферат [онлайн]. Достъпно на https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/proceduri_za_nauchni_stepeni_i_akademichni_dl_zhnosti/proceduri_po_pridobivane_na_nauchni_stepeni/pridobivane_na_obrazovatelna_i_nauchna_stepen_doktor_uch_2015_2016_g

Тотоманова, Антоанета, Радослава Стефанова. Мрежовите ресурси – част от писменото културно наследство на света. – В: Библиотека, 2014, № 5, с. 7 – 27.

Тотоманова, Антоанета. Текущата национална библиография на България в периода на изменящата се информационна среда. – В: Библиотека, 2013, № 5, с. 106 – 127.

Тотоманова, Антоанета. А сега накъде? Необходими ли са промени в Указа за задължителния депозит. – В: АБВ, III, 29 юни 1993.

Малко история. За тези, които не знаят, и за тези, които са позабравили [онлайн]. Достъпно на <http://www.bibliotekibgprimasoft.bg/modules/news/article>

Derrot, Sophie, Mathilde Koskas. Cataloging Legal Deposit Ebooks at the National Library of France. *Cataloging & Classification Quarterly*. 2016, Vol. 54, Issue 8, p. 583 – 592 [онлайн]. Достъпно на <http://web.b.ebscohost.com/ehost>

LAW No. 111 of November 21st 1995 on the Legal Deposit of Documents [онлайн]. Достъпно на <http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/romania>

Уебсайтове

Государственная библиотека России – <http://www.rsl.ru>

Информрегистр – <http://www.inforeg.ru>

Национален регистър на издаваните книги в България – <http://www.booksinprint.bg>

Национален статистически институт – <http://www.nsi.bg>

Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – <http://www.nationallibrary.bg>

Российская книжная палата – <http://www.bookchamber.ru>

Biblioteka Narodowa – <http://bn.org.pl>

Biblioteca Nationala a Romaniei – <http://www.bibnat.ro>

Bibliothèque nationale de France – <http://www.bnf.fr>

British Library – <http://www.bl.uk>

Deutschen Nationalbibliothek – <http://www.dnb.de>

International Federation of Library Associations, IFLA – <http://www.ifla.org>

Koninklijke bibliotheek – <http://www.kb.nl>

Narodni knihovna Ceske Republiky – <http://www.nkp.cz>

UNESCO – <http://www.unesco.org>

7* Правописът и наименованията във всички цитирани документи са запазени в оригиналния им вид. – Б. а.

С благодарност

Хората, с които се срещнахме, внесоха смисъл в тази книга и допринесоха тя да се превърне в реалност. Истините, които научихме, ни помогнаха да преоткрием проблемите, свързани с оцеляването и развитието на библиотеките.

Благодарим на всички служители в посетените от нас библиотеки, читалища, училища и институции за съдействието и отзивчивостта. На всички, които с удоволствие станаха част от този проект, като споделиха с нас интересна информация, предоставиха ни полезни материали и откровено отговориха на безбройните ни въпроси.

(НЕ)ЗАБРАВЕНИТЕ

Българска. Първо издание

Редактирането, коригирането, дизайнът
и предпечатната подготовка са дело на студентите
от втори курс, специалност „Книгоиздаване“,
във Факултета по журналистика и масова комуникация
на СУ „Св. Климент Охридски“, 2016/2017 г.

За печатното издание:

Формат 16/60x84

Печатни коли 14

Тираж 400

Факултет по журналистика и масова комуникация
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
София, ул. „Московска“ 49

Печатница на

Университетското издателство

„Св. Климент Охридски“

Книгата не е предназначена за продажба.

Електронно издание: ISBN 978-954-8194-87-7